Library books will give you joy for long
If handled carefully with clean hands

মহাৰথী কৰ্ণ

GOVERNMENT OF ASSAM
Call No........ . .... .
DISTRICT LIBRARY

শ্ৰীভবেন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰীয়া
গুৱাহাটী ।

GOVERNMENT OF A[illegible]
Call No ৩৭ [illegible]
DISTRICT LIBRARY.

প্ৰকাশিকা—
শ্ৰীমতী উৰ্ম্মিলা দেৱী দাস
নংথমাই চিলং।

—প্ৰথম প্ৰকাশ—
ভোগালী বিহু।
৫০২ শকাব্দ

গুৱাহাটী নায়শেখু প্ৰেছত ছপা হ'ল

—ন-মিকি—

অসমীয়া ভাষাত নাটকৰ অভাৱ—পঢ়ুৱৈ সমাজে আজিৰ এই জাগৰণৰ দিনত নিশ্চয় অনুভৱ নকৰাকৈ থকা নাই। এই অভাৱৰ তিলমানো যদি লেখকৰ অপটু প্ৰয়াসে পূৰণ কৰিব পাৰে—লেখক কৃতাৰ্থ হব।

চৰিত্ৰ পৰিচয়।

পৰশুৰাম, শ্ৰীকৃষ্ণ, ধৰ্ম্ম, ইন্দ্ৰ।

ধৃতৰাষ্ট্ৰ	কুৰু অধিপতি।
কৰ্ণ	অঙ্গাধীপতি।
শকুনি	গান্ধাৰ ৰাজপুত্ৰ কৌৰৱৰ মন্ত্ৰণাদাতা।
দুৰ্য্যোধন	কৌৰৱ শ্ৰেষ্ঠ।
দুঃশাসন	ঐ ভ্ৰাতা
শল্য	মদ্ৰ দেশৰ ৰজা।
বাৰভদ্ৰ	ৰাজ্যচ্যুত অঙ্গদেশৰ ৰজাৰ বংশধৰ।

দ্ৰোণাচাৰ্য্য, কৃপাচাৰ্য্য, বিদুৰ।

যুধিষ্ঠিৰ	পাণ্ডৱ শ্ৰেষ্ঠ।
ভীম অৰ্জ্জুন নকুল সহদেৱ	পাণ্ডৱসকল।
ঘটোৎকচ	ভীমৰ পুত্ৰেক।

কৌৰৱ সৈন্য, পাণ্ডৱ সৈন্য, দুৱৰী।

পদ্মা	অঙ্গ দেশৰ ৰাণী
কুন্তী	পাণ্ডৱৰ মাতৃ।

মহারথী কর্ণ !

১ম অঙ্ক

প্ৰথম দৃশ্য।

তপোবন।

[কৰ্ণৰ কোলাত পৰ্শুৰাম শুই থাকে। হঠাৎ যন্ত্ৰণাদায়ক শব্দ কৰি জাপ মাৰি উঠি নিজৰ কানত হাত দি এটা পোক হাতত লয়। কৰ্ণৰ উৰুৰ পৰা আৰু পৰ্শুৰামৰ কাণৰ পৰা তেজ ওলায়।]

পৰ্শুৰাম—(পোকটো চাই) বজ্ৰকীট
উস্, কৰ্ণ
তোমাৰ সো উৰু ভেদ কৰি
দংশন কৰিছে মোক।

কৰ্ণ—গুৰুদেৱ !

পৰশুৰাম—তিল তিল কৈ কুটি
মাংস উৰুতৰ
অনায়াসে বজ্ৰকীটে
উলিয়ালে পথ,
কিন্তু তুমি ৰ'লা
নিৰ্ব্বিকাৰ হৈ
সহি এই দাৰুণ যন্ত্ৰণা।
—আশ্চৰ্য্য !

কৰ্ণ—নিদ্ৰামগ্ন আছিলে আপুনি
সেয়ে প্ৰভু নকৰিলোঁ নিদ্ৰাত ব্যাঘাত
সামান্য যন্ত্ৰনা এই—
ইমানতে হও যদি
অতিকৈ কাতৰ,
কোন মুখে জগতত
পৰিচয় দিম প্ৰভু
তব শিষ্য বুলি !

পৰশুৰাম—সামান্য যন্ত্ৰণা !
উৰুমাংস ভেদ কৰি
বজ্ৰকীট পাৰ হৈ
সামান্য আঘাত মাত্ৰ

কৰিছে কাণত,
তাৰে যন্ত্ৰণাতে
পুৰিব লাগিছে মোৰ
সমগ্ৰ শৰীৰ।
আৰু তোমাৰ—
মাংস কুটি খণ্ড খণ্ড কৰি
বোৱালে তেজৰ নৈ
তথাপিও কোৱা তুমি
সামান্য যন্ত্রনা।

কর্ণ—গুৰুদেৱ।

পৰশুৰাম—নিজৰাৰ ধাৰা দৰে
তোমাৰ সৌ
উৰুতৰ পৰা
এতিয়াও অবিৰল বয় চোৱা
তেজৰ নিজৰা
তথাপিতো তুমি আছা
নির্বিকাৰ হৈ।
যাতনাৰ কোনো চিন
ফুটা নাই তোমাৰ মুখত।
অচৰিত সহ্যগুণ
দেখিছো তোমাৰ।

সন্দেহৰ ক'লা ৰেখা
চকুৰ আগত মোৰ ।
কোৱা—
কোন তুমি ছদ্মবেশী
অদ্ভুত যুৱক ?

কৰ্ণ—ছদ্মবেশী নহোঁ দেৱ
সুত পুত্ৰ—ৰাধাৰ নন্দন
এয়ে মোৰ পৰিচয়—
অবিদিত নহে আপোনাৰ ।

পৰ্শু—অসম্ভৱ ।
শূদ্ৰবংশ জাত তুমি
নহোৱা যুৱক ।
শূদ্ৰ বৈশ্য, কিম্বা ব্ৰাহ্মণ তনয়ে
নোৱাৰে স্থিৰেৰে ৰব,
সহ্য কৰি এইহেন
দাৰুণ যন্ত্ৰণা ।
—তুমি কোনো ছদ্মবেশী
ক্ষত্ৰিয় যুৱক ।

কৰ্ণ—ক্ষত্ৰিয় যুৱক !
গুৰুদেৱ মিছা তব ধাৰণা মনৰ ।
পিতা মোৰ অধিৰথ'

বাধা মোৰ জননী আপোন,
সুতবংশ জাত মই
বিশ্বৰ অস্পৃশ্য।
—অবিশ্বাস নকৰিব
দাসৰ কথাত।

পৰ্শু—(ধ্যান মগ্ন হল। হঠাৎ বিচলিতহৈ)
সত্য তুমি ক্ষত্ৰিয় যুবক।
দেৱতাৰ ঔৰষত
ক্ষত্ৰিয় ৰমনাৰ গৰ্ভ জাত তুমি।

কৰ্ণ—গুৰুদেৱ।

পৰ্শু—ক্ষত্ৰধ্বংশী পৰশুৰামৰ
আছিল প্ৰতিজ্ঞা
কোনোদিন কোনোমতে
ক্ষত্ৰিয়ক নকৰিব
অস্ত্ৰ শিক্ষা দান।
কিন্তু তুমি আজি—
ভ্ৰষ্ট কৰি দিলা সেই
প্ৰতিজ্ঞা ৰামৰ।
ভকতিত কৰি বশ
সৰ্ব্বশিক্ষা পৰশুৰামৰ
একে একে কৰি অধ্যয়ণ

প্ৰিয শিষ্য আজি তুমি মোৰ।
(অস্থিৰ হয়)

কৰ্ণ—গুৰুদেৱ গুৰুদেব—
মইতো নিৰ্দ্দোষী
মইতো নাজানো দেব
মোৰ এই জনম ৰহস্য।

পশু´—সত্য কথা।
কিন্তু, তথাপিতো
ক্ষত্ৰিয়ৰ ৰক্তধাৰা
তোমাৰ দেহত।
—সেয়ে মই দিম অভিশাপ।

কৰ্ণ—ক্ষমা ক্ষমা কৰা গুৰুদেৱ—

পশু´—ক্ষমা! ক্ষমা নাই,
জীৱনত কেতিয়াও
নকৰিম ক্ষমা ক্ষত্ৰিয়ক।
জ্ঞাতে বা অজ্ঞাতে—
তুমিযেই সত্য ভ্ৰষ্ট
কৰিলা ৰামৰ।
অতি প্ৰিয় শিষ্য তুমি মোৰ
নকৰি অকনো দ্বিধা
সৰ্ব্বশিক্ষা দানিছো তোমাক,

হবা তুমি ভাৰতত
অদ্বিতীয় বীৰ
তোমাৰেই বীৰত্ব কাহিনী
দিশে দিশে প্ৰচাৰিব
—গৌৰব তোমাৰ।
লাভ কৰি ৰাজ্যধন
ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি
কীৰ্ত্তিমান হবা ভাৰতত।
কিন্তু কিন্তু বৎস
মৃত্যু সময়ত
পাহৰিবা অস্ত্ৰশিক্ষা
সকলো ৰামৰ
ৰথ চক্ৰ গ্ৰাসিব মেদিনী।

কৰ্ণ— গুৰুদেৱ, গুৰুদেৱ
ইকি প্ৰভু দিলে অভিশাপ।

পশু — যোৱা বৎস —
বাক্য মোৰ নহব খণ্ডন
সময়ত শিক্ষা দিক্ষা
সকলো পাহৰি
ৰথহীন হৈ
মৰণক কৰিবা বৰণ।

তথাপি তোমাৰে
যশস্যা গাব সমগ্ৰ জগতে।
প্ৰতিজ্ঞা ৰক্ষাৰ বাবে
দিলো অভিশাপ—
তাৰ বাবে নকৰিব ক্ষোভ।
তুমি মোৰ প্ৰিয় শিষ্য
এই লোৱা ধনুৰ্ব্বান পৰশুৰামৰ,
নিৰ্ম্মম গুৰুৰ মাথো
শেষ আশীৰ্ব্বাদ।

কৰ্ণ—(আঠু লৈ ধনু আৰু তূণ লয়)
অভিশপ্ত জীৱনৰ
এয়ে দেৱ শ্ৰেষ্ঠ আশীৰ্ব্বাদ।

পশু—যোৱা বৎস
আজি হন্তে শিক্ষা শেষ
সকলো তোমাৰ।

কৰ্ণ—বিদায় গুৰুদেৱ,
ক্ষমিব সকলো দোষ
অভাগা শিষ্যৰ।
(পশুৰ্বামক সেৱা জনায়)

পট।

—•—

২য় দৃশ্য

শকুনিৰ কক্ষ।

(হাতত পাষতি লৈ শকুনিয়ে খেলি থাকে)

শকুনি— জন্মদাতা পিতৃদেৱতাৰ অস্থিৰ পাষতি লৈ আজি পুত্ৰই খেলা খেলিছে—হা হা হাঃ। নিযতি—নিয়তিৰ কি বিচিত্ৰ লীলা গান্ধাৰ ৰাজপুত্ৰ মই—অথচ আজি কৌৰৱৰ অন্নসেৱী। সকলোৱে কয় এমুঠি অন্নৰ কাৰণে শকুনিয়ে কৌৰৱৰ দাসত্ব কৰিছো—, কিন্তু মিছা কথা—শকুনি এমুঠি অন্নৰ কাৰণে কৌৰৱৰ দাসত্ব কৰা নাই—ই মাথোন প্ৰতিহিংসা পুৰাবৰ বাবে। কৌৰৱে ভাবে মই সিহঁতৰ মোমায়েক—মোতকৈ সিহঁতৰ আপোন কোনো নাই—ময়েই একমাত্ৰ দুৰ্য্যোধনৰ শুভাকাঙ্ক্ষী উপদেষ্টা। কৌৰৱৰ এই মূৰ্খতাই মোৰ প্ৰতিহিংসাৰ পথ মোকলাই দিব। শকুনি কৌৰৱৰ আজি আপোনতকৈ আপোন হৈয়ো ঘোৰ শত্ৰু। মাৰ নিৰান্নবৈটাকে ভাই আৰু বৃদ্ধ পিতাক অন্ধকাৰ কাৰাগাৰত আবদ্ধ ৰাখি তিল তিলকৈ মৰণৰ মুখলৈ ঠেলি দিছিল, এই কৌৰৱে। ভাত নাই—পানী নাই—মৰণ যন্ত্ৰণাত চট ফট কৰি—মোৰ চকুৰ আগতে পিতা আৰু ককাইদেওসকলে প্ৰাণ

ত্যাগ কৰিছে। কৌৰৱৰ এই নৃশংস হত্যা শকুনিয়ে ক্ষমা কৰিব নোৱাৰে—কেতিয়াও ক্ষমা নকৰে। এশ এজনৰ কাৰণে মাত্ৰ একঠা চাউলৰ ভাত—তাকে খাই জীয়াই থাকিলো মই জীয়াই ৰাখিলে মোক মাত্ৰ প্ৰতিহিংসা পূৰাবৰ কাৰণে। তেতিয়া মাতুল বুলি—মাতামহ বুলি কৌৰৱে মুখলৈ চোৱা নাছিল—আৰু আজি ভাগিন বুলি শকুনিও অপেক্ষা নকৰে। কৌৰৱৰ ধ্বংসই মোৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য।

(দুৰ্য্যোধনৰ প্ৰবেশ)

দুৰ্য্যো— মামা।

শকুনি— কোন? অ দুৰ্য্যো! আহা—কিবা কবলগীয়া আছে জানো?

দুৰ্য্যো— আপুনি অকলে অকলে এইবোৰ কি কৰিছে?

শকুনি— শিকিছো—শিকিছো দুৰ্য্যোধন। এদিন দৰ্কাৰ হব। মোৰ কাৰণে নহয়—তোমাৰ কাৰণে। তোমাৰ কাৰণেই এদিন এই খেলৰ দৰ্কাৰ হব বাপা।

দুৰ্য্যো— মোৰ কাৰণে?

শকুনি— এৰা, তোমাৰ কাৰণে। বাৰু থাক সেইবোৰ কথা। এতিয়া কোৱা, তোমাৰ প্ৰয়োজন?

দুৰ্য্যো— মামা, গুৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পক্ষপাতিত্বই মোক চিন্তিত

কৰি তুলিছে। আমাতকৈ অস্ত্ৰশিক্ষাত পাণ্ডৱকহে পাৰ্গত কৰি তুলিছে, অথচ—

শকুনি—অথচ তোমালোকৰ আশ্ৰয়ত থাকিয়েই দ্ৰোণাচাৰ্য্যই নিজৰ জীৱিকা নিৰ্ব্বাহ কৰে—ইয়াকেইতো কব খোজা ?

দুৰ্যো—নহয় জানো। অৰ্জ্জুন সকলোতেকৈ প্ৰিয়—আনকি নিজৰ পুতেক অশ্বথামাতকৈও অৰ্জ্জুন প্ৰিয়। ইয়াৰ — জানো কিবা প্ৰতিকাৰৰ উপায় আছে মামা ?

শকুনি—উপায় উপায় ক'ত দুৰ্য্যোধন। যদি শিক্ষাদাতাই স্বইচ্ছাই শিক্ষা নিদিয়ে তুমিতো জবৰদস্তি কৰি শিক্ষা আদায় কৰিব নোৱাৰা। অৱশ্যে দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ এই পক্ষপাতিত্ব অশোভনীয়। তোমালোকক অনাদৰ কৰাটো তেওঁৰ পক্ষে সঁচাই দোষনীয়। অকল দোষনীয়েই নহয় অমাৰ্জ্জনীয়ও। কিন্তু কৰিবা কি—উপায় নাই।

দুৰ্য্যো—মামা!—

শকুনি—তাৰ কাৰণে চিন্তা কিহৰ বোপা! পাণ্ডৱক অস্ত্ৰশিক্ষাত যিমানেই পাৰ্গত কৰি তোলক তোমাৰ কোনো অনিষ্টৰ কাৰণ নাই।

দুৰ্য্যো—তথাপিতো মনত সন্দেহ হয় মামা!

শকুনি—শকুনি জীয়াই থাকে মানে তোমালোকৰ কোনো

ভয় নাই। তুমি মোক বিশ্বাস কৰাটো ?

দুৰ্য্যো—আপোনাক বিশ্বাস নকৰি আৰু কাক বিশ্বাস কৰিম মামা ?

শকুনি—তেনে নিশ্চিন্ত থাকা।

দুৰ্য্যো—আপুনিয়ে আমালোকৰ একমাত্ৰ ভৰসা।

শকুনি—শকুনিও তোমালোকৰ মঙ্গলৰ বাহিৰে অমঙ্গল কামনা নকৰে দুৰ্য্যোধন।—অ' কালিয়ে হবলা তোমালোকৰ অস্ত্ৰ শিক্ষাৰ পৰীক্ষাৰ দিন ?

দুৰ্য্যো—হয়। তাৰ কাৰণে ৰঙ্গভূমি প্ৰস্তুত। সকলো আয়োজন ঠিক কৰা হৈছে।

শকুনি—বোধকৰো গদাযুদ্ধৰ পৰীক্ষা ভীম আৰু তোমাৰ ভিতৰতে হব ?

দুৰ্য্যো—হয় মামা।

শকুনি—যদি মোৰ কথা শুনা, তেনেহলে সুবিধা পালে কালিৰ সুযোগ এৰি নিদিবা, তোমালোকৰ ভালৰ কাৰণেই কৈছো—ভীম বৰ সুবিধাৰ মানুহ নহয়।

দুৰ্য্যো—আপুনি তাকো কব লাগিছে নে মামা, মাথোন সুযোগ পালেই হয়।

শকুনি—বেচ কথা।

দুৰ্য্যো—ভাল তেনে এতিয়া যাওঁহে কালি কিন্তু আপুনি তাত থাকিব লাগিব।

শকুনি—নিশ্চয় থাকিম।

(দুৰ্য্যোধন গল)

দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পক্ষপাতিত্ব দেখি ভয় পাইছা দুৰ্য্যোধন। ভক্তিৰেহে গুৰুৰ পৰা শিক্ষা লাভ কৰিব পাৰি — দাবীৰে নহয়। তোমাৰ এই আত্মাভিমানেই তোমাক ধ্বংশৰ ফালে আগ বঢাই নিব।

পট।

—ঃ—

৩য় দৃশ্য

(যথাযোগ্য আসনত বহি ধৃতৰাষ্ট্ৰ দুৰ্য্যোধন, যুধিষ্ঠিৰ, ভীম, কৃপাচাৰ্য্য বিদুৰ শকুনি, দুঃশাষণ। আতৰত ঠিয় হৈ দ্ৰোণাচাৰ্য্য আৰু অৰ্জ্জুন। আকাশত অৰ্জ্জুন সৃষ্ট বিৰাট পাহাৰ এখন দেখা যায়।)

কৃপা—ধন্য ধন্য অৰ্জ্জুনৰ অস্ত্ৰ শিক্ষা। অৰ্জ্জুনৰ অস্ত্ৰ শিক্ষাৰ নিদৰ্শন চাই সচাঁকৈ আমালোক আচৰিত হৈছো।

(হঠাৎ নেপথ্যত ধনুটঙ্কাৰ শুনা যায় লগে লগে ভয়ঙ্কৰ শব্দ কৰি অৰ্জ্জুনৰ সৃষ্ট পাহাৰ খণ্ড খণ্ড হৈ যায়)

দ্ৰোন—কোন ?

কোনে বাৰু অলক্ষিতে থাকি

অৰ্জ্জুনৰ দ্বাৰা সৃষ্ট
দুৰ্ভেদ্য পাহাৰ
চূৰ্ণ কৰে বাণৰ আঘাতে ?
কৃপা—কাৰ এনে অসীম সাহস ?
পাণ্ডৱক কৰি অপমান
কোনে কৰে এনে দৰে
মৰণ আহ্বান ।
দ্ৰোণ—অবিলম্বে অন্বেষণ
অতি প্ৰয়োজন ।
(ধীৰে ২ কৰ্ণৰ প্ৰবেশ, হাতত ধনু পিঠিত যুগল তূণ)
কৰ্ণ—প্ৰয়োজন নাই গুৰু
মই দিছো খৰ্ব্ব কৰি
গৰ্ব্ব অৰ্জ্জুনৰ ।
অসন্তুষ্ট হ'লা কি আশ্চৰ্য্য ?
অতি প্ৰিয় শিষ্য তব
তৃতীয় পাণ্ডৱ—
তোমাৰ সকলো বিদ্যা
অকাতৰে কৰিছা প্ৰদান
সেয়েই অৰ্জ্জুনে আজি
শ্ৰেষ্ঠ বুলি সকালোৰে
লভিছে প্ৰশংসা ।

—কিন্তু গুৰু,
এই শ্ৰেষ্ঠতা
কীৰ্ত্তিত্বৰ নহে নিদৰ্শন—
পৰিচয় দিছে মাথো
পক্ষ পাতিত্বৰ।
তথাপিতো গৰ্ব্ব কৰি কওঁ
শিকালা যিমান বিদ্যা
শিষ্যক তোমাৰ
তাতোকৈ বেচি জানো মই।

দ্ৰোণ—প্ৰমাণ।

কৰ্ণ—প্ৰমাণ।
চাব খোজা বিদ্যাৰ প্ৰমাণ
তেন গুৰু আজ্ঞা দিয়া
শিষ্যক তোমাৰ
যুদ্ধ কৰি অস্ত্ৰে অস্ত্ৰে
শ্ৰেষ্ঠতাৰ দিওঁ পৰিচয়।

অৰ্জ্জুন— কোন তই—
অনাহুত ভাবে আহি
সভাৰ মাজত
গৰ্ব্বত ফুলাই বুকু
ৰণ বাঞ্ছা কৰা মোৰ সতে?

কোনে তোক মাতিছে ইয়াত ?
উপযাচি নিমন্ত্রণ
লোৱাৰ নিচিনা
কোন অধিকাৰ লই
প্রবেশি সভাত
নিজে নিজে নিজ কীর্তি
কৰিছা প্রচাৰ ?
তোৰ ঔদ্ধত্যৰ পৰিণাম
অতীব ভীষণ।

কর্ণ— ক্ষান্ত হোৱা পাণ্ডুৰ নন্দন
মিছাতেই দম্ভ কৰি
কোনো লাভ নাই।
হোৱা শক্তিমান
যুদ্ধ কৰি দিয়া পৰিচয়।
নীচৰ নিচিনা কিয়
মুখত ওলায় বাক
দুর্বাক্য তোমাৰ।
আহা আগুৱাই
অস্ত্রে আস্ত্র হৈ যক
পৰীক্ষা আমাৰ।
যদি তুমি জয়ী হোৱা

দ্বৈত সমৰত
বীৰ বুলি কৰিম স্বীকাৰ,
নহলে অৰ্জ্জুন
তোমাৰেই গুৰুৰ আগত
মুণ্ডহীন শৰীৰ তোমাৰ
শোভিব ধৰাৰ বক্ষ
কবন্ধৰ দৰে।

দ্ৰোণ—ইমানেই স্পৰ্দ্ধা তোৰ—
কোন এই দুৰন্ত যুৱক
উপেক্ষি দ্ৰোণৰ শিক্ষা
দম্ভ কৰি আহ্বানিছ
মৃত্যু আপোনাৰ।
যোৱা, যোৱা অৰ্জ্জুন
খৰ্ব্ব কৰা যুৱকৰ
বৃথা অহঙ্কাৰ
—আশীৰ্ব্বাদ কৰিছো তোমাক।

অৰ্জ্জুন—যিবা আজ্ঞা গুৰুদেৱ।

(অৰ্জ্জুন আগবাঢ়ে)

কৃপা—ক্ষণেক অপেক্ষা কৰ
কুন্তিৰ নন্দন।
শুনা, শুনা হেৰা

কবচ কুণ্ডলধাৰী
নবীন যুবক—
এই পাৰ্থ বীৰ হয়
পৃথাৰ নন্দন
কুৰু মহাবংশ জাত
বিখ্যাত বিশ্বত ।
জানিবৰ প্ৰয়োজন
তব পৰিচয়
তেতিয়াহে এই যুদ্ধ
সম্ভৱ যুবক ।
কোৱা, কোন বংশজাত তুমি
কোন তব পিতা মাতা,
ৰজা তুমি কোন ভূখণ্ডৰ ?
যুদ্ধ মাথো শোভা পায়
সমানে সমানে ।

(কৰ্ণৰ মুখ মলিন হৈ যায় নিমাতে তলমূৰ কৰে।)

শকুনি—(দুৰ্য্যোধনৰ প্ৰতি – কানে কানে)
ভাগিন—
এই যে দেখিছা তুমি
কবচ কুণ্ডল ধাৰী
সূৰ্য্যসম তেজবান

অপূৰ্ব্ব যুবক
নহয় সামান্য বীৰ
জানিবা নিশ্চয়।
যদি পাৰা
বান্ধি ৰাখা বন্ধুত্ব দোলেৰে
সময়ত পাবা প্ৰতিদান।
দুৰ্য্যো — ঠিক কথা পেলালা মনত
আজানু লম্বিত বাহু
শৰীৰত অভেদ্য কবচ
অনুমান হয় মামা
দেব অংশে জন্ম এই
বীৰ যুবকৰ।
যেয়ে হক
যি কোনো উপায়ে
এই বীৰ যুবকক
কৰিম আপোন।
শকুনি — তাকে কৰা —
তাকে কৰা দুৰ্য্যোধন।
কৃপা — কোৱা যুবক,
নিমাতে থাকিলা কিয়
কিবা তব বংশ পৰিচয় ?

দুৰ্য্যো—ৰজাই ৰজাই যুদ্ধ
ইয়ে এক অদ্ভুত যুকুতি।
যি জন শক্তিত হয় বীৰ্য্যবান—
যি জনেই জানে সৈন্য
কৰিব চালনা—
যি জনেই জানে অস্ত্ৰ
কৰিব সন্ধান
ৰজা হওক প্ৰজা হওক
শাস্ত্ৰৰ বিধান মতে
তাৰেই লগত যুদ্ধ
কৰিব যুবায়।
তথাপিকো
ৰজা হলেহে যদি
অৰ্জ্জুনে কৰিব ৰণ
যুৱকৰ সতে
মই দিম ৰজা পাতি—
এই যুৱকক।
কোৱা বীৰ
কিবা নাম তব?

কৰ্ণ—কৰ্ণ নাম মোৰ।

দুৰ্যো—তেনেহলে শুনা কৃপাচাৰ্য্য

শুনা যত সভাসদগণ
আজি হন্তে
অঙ্গৰ অধীশ্বৰ
এই কৰ্ণ বীৰ।

দ্ৰোণ—দুৰ্য্যোধন।

দুৰ্য্যো—গুৰুদেৱ। এই বীৰ অচিনাকী
নবীন যুবক
সমাগত সভাৰ মাজত
দৰ্প চূৰ্ণ কৰিব পাৰ্থৰ।
বীৰ বুলি নকৰি প্ৰশংসা
জানিব খুজিলে মাথা
ৰজা তেওঁ কোন ভূখণ্ডৰ।
সেই বাবে কৰ্ণক কৰিলো দান
অঙ্গদেশ মোৰ।
দু শাষণ।
কালি হব অভিষেক
কৰ্ণ নৃপতিৰ।
আয়োজন কৰিবা সকলো।

ধৃতা—পুত্ৰ।

দুৰ্য্যো—পিতা,
ক্ষমা কৰা পুত্ৰৰ ধৃষ্টতা।

নালোবাকে সন্মতি তোমাৰ
কৰ্ণক কৰিলো পিতা
অঙ্গ অধীশ্বৰ।
জানো মই
কৌৰৱৰ বিশাল ৰাজ্যৰ
যায়ো যদি এনেহেন শত অঙ্গদেশ
তথাপিতো কোনো ক্ষতি
নহব ৰাজ্যৰ।
তুমি পিতা নকৰা অমত।

ধৃতা—সভাৰ মাজতে তই
কৰিলি স্বীকাৰ
কেনেকৈ বাধা দিও মই।
কিন্তু —

দুৰ্য্যো — কিন্তু নাই পিতা
ৰজাৰেই উপযুক্ত
এই কৰ্ণ বীৰ।
(কৰ্ণক) আহা বীৰ
কোনো চিন্তা নাই
ৰজা তুমি—বন্ধু কৌৰৱৰ।

কৰ্ণ—মহাৰাজ দুৰ্য্যোধন
কাল পাত্ৰ নকৰি বিচাৰ

নজনাকৈ পৰিচয় মোৰ
অঙ্গদেশ অধীশ্বৰ পাতিলা যেতিয়া
চিৰদিন আজ্ঞাবাহী
থাকিম তোমাৰ
যেতিয়া যিহকে
কৰিবা আদেশ
প্ৰাণ দিও কৰিম সাধন ।

দুৰ্য্যো—আন মোৰ নাই অভিলাষ
স্বাধীন নৃপতি হৈ
থাকিবা অঙ্গত ।
কিন্তু বীৰ
তুমি হোৱা সখা মোৰ
অটল সৌহাৰ্দ্দ লৈ
আজীৱন থাকিম দুজনে ।

কৰ্ণ—ইযে মোৰ পৰম সৌভাগ্য
কুৰুপতি হব সখা মোৰ ।
প্ৰতিজ্ঞা কৰিলো আজি
সভাৰ মাজত
সাক্ষী হ'ল আকাশত
দেৱ দিনমণি
চিৰদিন কৰ্ণ ৰব অভিন্ন হৃদয়

স্নুখে দুখে
আপদে বিপদে।

দুৰ্য্যো— তেনেহলে আহা সখা
প্ৰাণ ভৰি কৰো আলিঙ্গন।
(কৰ্ণ দুৰ্য্যোধনে আলিঙ্গন কৰে)

কৰ্ণ— শুনা কৃপাচাৰ্য্য
পৰিচয় জানিবৰ কৰিছিলা মন।
কিন্তু আচৰিত
দ্ৰোণেও কি নিচিনিলে মোক।

দ্ৰোণ—মই –

কৰ্ণ— মনত পেলোৱা গুৰু
দ্বাদশ বৰিষ আগে
কোনো এটি অভাগা বালকে
অস্ত্ৰ শিক্ষা বাঞ্ছা কৰি
আহিছিল গুৰু ৰূপে বৰিব তোমাক
কিন্তু তুমি
তুচ্ছ কৰি ভক্তি অৰ্ঘ্য
তুচ্ছ ভাবি আকাঙ্ক্ষা প্ৰাণৰ
হীন বুলি ঘৃণা কৰি
দিছিলা খেদাই।

দ্ৰোণ— তেনেহলে তয়ে সেই

সুত পুত্ৰ অস্পৃশ্য বালক ।

কৰ্ণ—হয় গুৰু—

ময়ে সেই সুত পুত্ৰ,
পিতা মোৰ অধিৰথ
ৰাধা মোৰ চেনেহী জননী
শিক্ষা দাতা গুৰু মোৰ
নিজে পৰশুৰাম ।

(সকলো আচৰিত হয় ।

ভীম—সুত পুত্ৰ হই ।

কোন সাহসত তেনে
ৰণ বাঞ্চা কৰা মূৰ্খ
অৰ্জ্জুনৰ সতে ?
তোৰ কৰ্ম্ম—জাত কৰ্ম্ম
ৰথ অশ্ব কৰিবি চালনা
নশোভে হাতত তোৰ
সৌ ধনুৰ্ব্বাণ
শোভা পাব কৰিয়ালি
অশ্ব চালনাৰ ।

দুৰ্য্যো—ক্ষান্ত হোৱা বৃকোদৰ
কৰ্ণ হক যাবেই নন্দন
আজি তেওঁ অঙ্গ অধীশ্বৰ

সখা এই কুৰু নৃপতিৰ।
তোমাৰ ই উদ্ধত বচন
ক্ষমাৰ অযোগ্য জানা
সভাৰ মাজত।
জন্মগত দাবীলই
বৰাই কৰাটো মাথো
মূৰ্খতা তোমাৰ।
জন্মই নোৱাৰে কাকো
শ্ৰেষ্ঠতা দানিব
কৰ্ম্মই সকলো কৰে
বিশ্বৰ বুকুত ।
জান জানো পবন নন্দন
জলে পাৰে নিৰ্ব্বাপিত
কৰিব অনল।
কিন্তু সেই জলতেই
দাবাগ্নিৰো হয় আবিৰ্ভাব।
জন্মৰ গৌৰব লৈয়ে
পূজ্য হব নোৱাৰে বিশ্বত।
ক্ষত্ৰ হৈও বিপ্ৰ আজি
বিশ্বমিত্ৰ মুনি —
কলসত জনমিছে দ্ৰোণ

বশিষ্ঠ বেশ্যাৰ পুত্ৰ
জগত বিদিত
তথাপি শো নমস্য বিশ্বৰ।
আৰু তোমাসাৰ জন্মকথা
অতি হাস্যকৰ।
তথাপিকো নিলাজৰ দৰে
উপহাস কৰিছা মিত্ৰক
সন্মুখতে মোৰ।
মূৰ্খ মূৰ্খ তুমি
সেয়েহে বিশ্বাস হল
সুত বংশজাত বুলি
কৰ্ণ নৃপতিক।
দেখিছানে কোনোজন
আছে জানো কোনোবা বিশ্বত
শোভে যাৰ কলেবৰ
সকুণ্ডল অভেদ্য কবচে।
ভালদৰে চাই লোৱা
কৰ্ণক এবাৰ
উদ্দীপ্ত ভাস্কৰ সম
দীপ্ত যাৰ দেহ
সেই জন হয় জানো

নীচ-বংশ জাত ,
—বাঘে জানো জন্ম লয়
শিয়াল গৰ্ভত ?
বিদুৰ—ছি দুৰ্য্যোধন
সামান্য কথাৰ বাবে
উত্তেজিত হোৱা কিন্তু
নশোভে তোমাক ।
দুৰ্য্যো—সামান্য নহয় খুড়া
কৰ্ণৰ এই অপমান
মোৰো অপমান ।
ধৃতাৰাষ্ট্ৰ – দুৰ্য্যোধন !
দুৰ্য্যো – পিতা ।
ধৃতা—যোৱা পুত্ৰ—
ৰত হোৱা কৰ্ত্তব্য কামত ।
বৃথা এই বাদানুবাদৰ
নাই প্ৰয়োজন ।
দুৰ্য্যো—বেচ পিতা
আপোনাৰ সন্মানৰ বাবে,
আজিৰ কাৰণে মই
ক্ষমিলো ভীমক ।
দ্ৰোণ—ইমানতে শেষ হক

কৰ্ত্তব্য আমাৰো।
এই হেন অপ্ৰীতিকৰ
পৰিস্থিতি লই
যুদ্ধ বিদ্যা পৰীক্ষাৰ
নাই প্ৰয়োজন।

ধৃতা—তেনেহলে বন্ধ ৰাখা
আজিৰ কাৰণে

পট।

— —

৪ৰ্থ দৃশ্য।

মন্ত্ৰণা কক্ষ।

(শকুনি দুৰ্য্যোধন আৰু দুঃশাসন)

শকুনি—তোমাক ধন্যবাদ নিদি নোৱাৰো দুৰ্য্যোধন। তুমি যে কৰ্ণৰ আপোন কৰি লব পাৰিলা ইয়েই কৌৰৱৰ শক্তি বহুত বঢ়াই দিলে। দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পক্ষপাতিত্বৰ কাৰণে আৰু চিন্তা কৰিব নালাগে। কৰ্ণ যে এজন বীৰ তাত তিলমানো সন্দেহ নকৰিবা—কৰ্ণই হব তোমাৰ সোঁহাত।

দুৰ্যো- সেই আশাতেই কৰ্ণক অঙ্গদেশ দান কৰিলো মামা।

গুৰু দ্ৰোণৰ কৰুণা লাভ কৰি অৰ্জ্জুনৰ অহঙ্কাৰে সীমা অতিক্ৰম কৰিছিল।

শকুনি—পৰশুৰামৰ শিষ্য এই কৰ্ণ—দ্বিতীয় পৰশুৰাম।

দুৰ্য্যো—কৰ্ণই হব অৰ্জ্জুনৰ যোগ্য প্ৰতিদ্বন্দ্বী।—কিন্তু কি আচৰিত—কৰ্ণই পৰিচয় দিলে সুত পুত্ৰ বুলি।

শকুনি—মোৰ কিন্তু বিশ্বাস নহয় ভাগিন। কৰ্ণৰ জন্ম বিবৰণ নিশ্চয় কোনো ৰহস্যৰ মাজত। সকুণ্ডল অভেদ্য কবচলৈ কৰ্ণই সুতৰ ঘৰত জন্ম লোৱা নাই—ই সত্য।

দুৰ্য্যো—কৰ্ণৰ জন্মৰ লগত আমাৰ কোনো সম্বন্ধ নাই—আমাৰ সম্বন্ধ কৰ্ণৰ বীৰত্বৰ লগত। পাণ্ডবৰ কীৰ্ত্তি—পাণ্ডবৰ যশস্যাই মোক পাগল কৰি তুলিছে মামা।

শকুনি—অপেক্ষা কৰা দুৰ্য্যোধন অপেক্ষা কৰা। সকলোৰে ব্যৱস্থা লাহে লাহে কৰা যাব। একে দিনাই কোনো কামকে কৰিব নোৱাৰা। লাহে ধীৰে কৰিলেহে কৃতকাৰ্য্য হব পাৰিবা। পাণ্ডৱ মাত্ৰ পাচজন—তোমালোক হলা এশ জন। তাতে কৰ্ণকো পালা তোমালোকৰ ফলীয়া।

দুঃশাসন—তথাপিতো মামা আমি যেন পাণ্ডৱৰ তুলনাত বহুত দুৰ্ব্বল—আমাৰ যেন ভবিষ্যত অন্ধকাৰৰ মাজত।

শকুনি—এই দুৰ্ব্বলতা পৰিহাৰ কৰিব লাগিব দুঃশাসন। মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আদৰ দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পক্ষপাতিত্ব

আৰু পিতামহ ভীষ্মকে আদি কৰি প্ৰধান কৌৰৱ সকলৰ সহানুভূতিয়েহে পাণ্ডৱক ক্ৰমান্বয়ে শক্তিশালী কৰি তুলিছে। ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ লাগে জানো — কিন্তু সেইবুলি জাধেমধে কাম কৰিলেতো নচলিব। পাণ্ডৱৰ যিমানেই অকল্যাণ কামনা কৰা — প্ৰকাশ্য ভাবেতো কৰিব নোৱাৰিবা। হাজাৰ হলেও পাণ্ডৱ হ'ল মহাৰাজ পাণ্ডুৰ সন্তান—ৰাজ্যৰ ভাবি অধীশ্বৰ।

দুৰ্য্যো—সেই কথাই মোৰ মনত উদয় হয় মামা—ৰাজপুত্ৰ বুলি যদি পাণ্ডৱেই ৰাজ্যৰ সৰ্ব্বেসৰ্ব্বা হয় তেতিয়া আমালোকৰ অৱস্থা কি হব ?

শকুনি—তাকেইতো কৈছো দুৰ্য্যোধন — পাণ্ডৱ তোমালোকৰ ভাই হলেও আজি সৌভাগ্য পথৰ কণ্টক — ৰাজ্য লাভৰ প্ৰধান অন্তৰায়। পাণ্ডৱক আঁতৰাব নোৱাৰিলে তোমালোকৰ কোনোমতেই মঙ্গল নাই।

দুৰ্য্যো—কিন্তু কি উপায়েৰে যে পাণ্ডৱৰ অস্তিত্ব লোপ পেলাব পৰা যায় তাকেই যে স্থিৰ কৰিব নোৱাৰিলো মামা। পাণ্ডৱ হব সাম্ৰাজ্যৰ একচ্ছত্ৰা অধীশ্বৰ আৰু কৌৰৱ থাকিব আজ্ঞাবাহী ভৃত্য হৈ এই কথা ভাবিলেও যে গা শিয়ৰি উঠে।

শকুনি—তোমাৰ দেউতাৰ জ্যেষ্ঠ হৈও অন্ধ বুলি ৰজা হব নোৱাৰিলে—সেয়ে পাণ্ডু হল ৰাজ্যৰ অধীশ্বৰ।

জ্যেষ্ঠত্বৰ দাবী লৈ তোমালোকে পাৰা হস্তিনাৰ সিংহাসন অধিকাৰ কৰিব, কিন্তু প্ৰজাইতো নামানিব। ৰাজপুত্ৰই ৰাজসিংহাসনৰ উত্তৰাধিকাৰী। পাণ্ডুৰ এতিয়া নাবালক নহয় গতিকে যি কোনো মুহূৰ্ত্তে যুধিষ্ঠিৰে সিংহাসনত বহিব পাৰে। – তেতিয়া।

দুৰ্য্যো – তাৰেই উপায় লাগে মামা। যদি দৰ্কাৰ হয় যুদ্ধৰ কাৰণেও প্ৰস্তুত আছো।

শকুনি—তেতিয়া তোমালোকৰ ওপৰতে সকলো দোষ পৰিব। পাণ্ডৱে এতিয়ালৈ সিংহাসনো দাবী কৰা নাই—তোমালোকৰ লগত কোনো বিবাদো কৰা নাই। তেনেস্থলত পাণ্ডৱৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰিলে তোমালোকে কাৰো পৰাই সহানুভূতি নাপাবা। সেয়ে কৌশলেৰে কাৰ্য্য সিদ্ধি কৰিব লাগিব।

দুঃশাসন – কি কৌশলেৰে মামা? এনেদৰে কেৱল কৌশল অপেক্ষা কৰোতে কৰোতে যে পাণ্ডৱ দিনকে দিনে শক্তিশালী হৈ উঠিল।

দুৰ্য্যো—কিবা এটা উপায়হে চিন্তাকৰক মামা।

শকুনি—পাণ্ডৱক জীয়াই জীয়াই পুৰি মাৰিব লাগিব। পাৰিবা পাৰিবা দুৰ্য্যোধন?

দুৰ্য্যো - পাৰিম। কিন্তু সুযোগ?

শকুনি – বাৰণা নগৰ অতি অনুপম ঠাই। যদি পিতাৰৰ

হতুৱাই পাণ্ডৱক বাৰণালৈ পঠিয়াব পাৰা তেনেহলেই কাৰ্য্য সিদ্ধি হয়। মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই যদি কয় পাণ্ডৱে অন্যথা নকৰে মই বেচ জানো। তেতিয়া হলে বাৰণা নগৰত ৰাজপুত্ৰ থকাৰ কাৰণে যোগ্য ঘৰ সজাবৰ ভাৰ তোমালোকৰ ওপৰতে পৰিব। তেতিয়া তুমি সেই ঘৰ জতুগৃহ ৰূপে সজাবা। পাণ্ডৱ গে তাতেই থাকিব। পিচত সুযোগ বুজি ঘৰত জুই দিলেই সকলো বিবাদৰ অন্ত পৰিব।

দুঃশাসন—বেচ, অতি উত্তম উপায়। কোনেও সুবুদ্ধিৰ কোনেও সন্দেহ কৰিব নোৱাৰিব, অথচ পাণ্ডৱ হব জীয়ন্তে দাহ। দাদা, এই কৌশলকে অৱলম্বন কৰক।

দুৰ্য্যো—তেনে তাৰেই ব্যৱস্থা কৰা হওক মামা, মই পিতাক কৈ পাণ্ডৱক বাৰণানগৰলৈ পঠিয়াবৰ বন্দবস্ত কৰিম।

শকুনি—যিমান সোনকালে পাৰা সিমানেই মঙ্গল দুৰ্য্যোধন। বিষবৃক্ষ পুলিতে নষ্ট কৰিব নোৱাৰিলে কালত সৰ্ব্বনাশ কৰে।

দুৰ্য্যো—ইয়াৰ কোনো অন্যথা নহব মামা। যি কোনো উপায়েৰে পাণ্ডৱক তালৈ পঠিয়ামেই। তেনে এতিয়া আহোঁহে মামা। বলা দুঃশাসন সখাকো আজিয়েই অঙ্গৰ ৰাজধানীলৈ পঠিয়াব লাগিব।

(দুৰ্য্যোধন আৰু দুঃশাসন গ'ল)

শকুনি—ৰাজ্যৰ কাৰণে ভ্ৰাতৃদ্ৰোহ আচৰণ কৰিবলৈও দ্বিধা নকৰিলা দুৰ্যোধন। পাণ্ডুপুত্ৰ ৰজা হব—তোমাৰ চকুত টোপনি নাই। আৰু মোৰ—মোৰ চকুত টোপনি নাই ভ্ৰাতৃহত্যাৰ প্ৰতিশোধ লব পৰা নাই বুলি। জতুগৃহ নিৰ্ম্মাণৰ পৰামৰ্শ দিলো—জীয়ন্তে পাণ্ডৱ পুৰি মৰিব। কিন্তু সি নহব দুৰ্যোধন—পাণ্ডৱ ধ্বংস হলে শকুনিৰ আশাও নিৰ্ম্মূল হব। পাণ্ডৱক যি কোনো উপায়ে বচাবই লাগিব। শকুনিৰ বুটনীতি তুমি কি বুজিবা—পাণ্ডৱক জতুগৃহত দাহ কৰিবৰ পৰামৰ্শ দি কৌৰৱে চিতা সজাঁবলৈ কৈছোঁ। দুৰ্যোধন, কালসৰ্পক ককালত গছকি দুগ্ধ দি পোহ মনালেও এদিন নহয় এদিন ব্ৰহ্মতালুত দংশন কৰিবই। মামা সম্বোধনত শকুনিৰ অন্তৰ নগলে। শকুনি আজি মানুহ ৰূপেৰে এশ প্ৰেতাত্মাৰ তপত নিশ্বাস—কুৰু আকাশৰ কাল ধুমকেতু।

—পট—

—৫ম দৃশ্য—

বননি।

বৰাগী।

গীত—হেৰ বাটকৰুৱা

(তই) দিন মিছাকৈ কটালি,
দুখৰ বোজাৰ গধুৰ হেঁচাত
বাট হেৰুৱালি।
দেখিছানে সোঁ নামিলে এন্ধাৰ
মাজ বাটতেই কৰ হাহাকাৰ
আপোন দোষত, এই দশা হ'ল
(তোৰ) ডুবিলে বেলি।
বকুৰ মাণিক পাই হেৰুৱালি
হিয়া ভাঙ্গি কান্দ আজি
আন্ধাৰ বাটত ৰই,
জীৱন তোৰ মিছাতে গ'ল
মনৰ আশা মিছা হ'ল
মৰিচিকাৰ মায়াত মাথোন
মিছাকই ঘূৰিলি॥

—৬ষ্ঠ দৃশ্য—

গঙ্গাতীৰ।

(কৰ্ণই গা ধুই হাতত কমণ্ডলু লই আগবাঢ়িব খোজোতেই হাতত খোলা তৰোৱাল লৈ বীৰভদ্ৰৰ প্ৰবেশ।)

বীৰভদ্ৰ—সাৱধান কৰ্ণ
ইষ্ট নাম কৰা জপ।
জীৱনৰ যৱনিকা
পৰিব আজিয়ে।

কৰ্ণ—কোন তুমি ?
অকস্মাৎ কি কাৰণে
দস্যুসম আবিৰ্ভূত
সমুখত মোৰ ?

বীৰভদ্ৰ—কোন মই—
অঙ্গদেৱ বংশধৰ
জন্ম মোৰ বলিৰ বংশত।
কালৰ চক্ৰত
ৰাজ্যচ্যুত বনবাসী
ৰজাৰ সন্তান।
ৰাজ্যলোভী কুৰু নৰপতি
কাঢ়ি লৈ অঙ্গদেশ মোৰ

তোমাক কৰিছে দান
মিত্ৰতাৰ নিদৰ্শন ৰূপে।
কিন্তু এতিয়াও
বলিব শ নহয় নিৰ্মূল।
জীবিত থাকোতে মই
নিৰ্ব্বিবাদে ৰাজ্য ভোগ
নোৱাৰা কৰিব।
শত্ৰু তুমি মোৰ,
মোৰেই ৰাজ্যত
তুমি ৰবা মহা সুখে
ৰাজছত্ৰ লই—
আৰু মই ৰম বনবাসী হই?
—এই কথা নহয় সম্ভৱ।
বধ কৰি তোমাক ইয়াতে
আজিতেই হৃত ৰাজ্য
কৰিম উদ্ধাৰ।

কৰ্ণ—তোমাৰেই ৰাজ্য যদি
এই অঙ্গদেশ
ভাঙ্গা কৰা—
অকাতৰে কৰি দান
মই হম বনবাসী

তুমি হবা পুনু ৰাজ্যেশ্বৰ।
বীৰভদ্ৰ—দান লম তোমাৰ কাষত।
বলিৰাজ বংশধৰ মই
দান দিওঁ, কাৰো দান
নকৰো গ্ৰহণ।
এই ৰাজ্য মোৰ
নিজে মই কৰিম উদ্ধাৰ
—ভিক্ষাৰতো নাই প্ৰযোজন।
কৰ্ণ—কিন্তু মই অস্ত্ৰহীন
অস্ত্ৰ দিয়া মোক
ন্যায়মতে যুদ্ধ কৰি
পাৰা যদি কৰা পৰাজয়।
বীৰভদ্ৰ—শত্ৰু তুমি মোৰ
অতদিনে পাইছো তোমাক
অস্ত্ৰ মই নিদিও কদাপি।
কৰ্ণ—বীৰ হৈ
নিৰস্ত্ৰৰ ওপৰত
অস্ত্ৰাঘাত কৰিবৰ
কৰিছা প্ৰয়াস।
এয়ে জানো বীৰধৰ্ম্ম
এয়ে জানো বীৰত্ব তোমাৰ?

বীৰভদ্ৰ—বীৰত্বৰ নকৰো বৰাই
শত্ৰুনাশ ধৰ্ম্ম মোৰ
ৰাজ্যোদ্ধাৰ জীৱনৰ ব্ৰত।
সাজু হোৱা মৃত্যুৰ কাৰণে।
কৰ্ণ—কিন্তু মই যে নিৰস্ত্ৰ।
বীৰভদ্ৰ—তাকেই বিচাৰো মই।

(বীৰভদ্ৰই কৰ্ণৰ ওপৰত অস্ত্ৰাঘাত কৰিব খোজোঁতেই বিজুলী বেগেৰে হাতত তৰোৱাল লৈ পদ্মাৰ প্ৰৱেশ।)

পদ্মা—ক্ষান্ত হ নীচ কুলাঙ্গাৰ।
(কৰ্ণলৈ) এই লোৱা তৰোৱাল
বধ কৰা অৰিক তোমাৰ।

(কৰ্ণক তৰোৱাল দিয়ে। বীৰভদ্ৰ আৰু কৰ্ণৰ যুদ্ধ। বীৰভদ্ৰ পৰি যোৱাত কৰ্ণই বুকুত তৰোৱাল বহুৱাই দিয়ে।)

কৰ্ণ—ৰণ তৃষ্ণা হ'লনে নিবৃত্তি,
এয়েই বীৰত্ব তোৰ।
বীৰভদ্ৰ—তোমাৰেই জয় কৰ্ণ
তোমাৰেই জ-য়। উ-স্। (মৃত্যু)
কৰ্ণ—(পদ্মাক) কোন তুমি বালা?
নি সহায় নিৰস্ত্ৰ কৰ্ণক

এনেদৰে কৰি অস্ত্ৰদান
আসন্ন মৃত্যুৰ পৰা
ৰক্ষিলা জীৱন ?
পদ্মা—বিদেহৰ ৰাজ কন্যা মই
পদ্মা নাম মোৰ।
কৰ্ণ—বিদেহৰ ৰাজ কন্যা।
লোৱা দেবী নমস্কাৰ মোৰ।
প্ৰাণ ৰক্ষা কৰিছা কৰ্ণৰ
চিৰদিন বন্ধা ৰম
কৃতজ্ঞ পাশত।
পদ্মা—ৰক্ষা কৰ্ত্তা নিজে ভগৱান
মই 'মাথো' উপলক্ষ তাৰ।
কৰ্ণ—কি কাৰণে
ৰক্ষী হীন ভাবে
ঘূৰিছা বনত
কোৱা দেবি—আছে যদি সহায়ৰ
কোনো প্ৰয়োজন ?
পদ্মা—অকল নহও মই—
আছে মোৰ দেহৰক্ষী।
—মাথো মোৰ অভিলাস
পূৰাবৰ বাবে

আজি মই অকলশৰীয়া।

কৰ্ণ—কোৱা দেৱি
কিবা অভিলাস ?

পদ্মা—কিন্তু—

কৰ্ণ—কোৱা কোনো দ্বিধা নানিবা মনত।

পদ্মা—তাৰ আগে কোৱা বীৰ
বিমুখ নকৰো বুলি
দুখিনী পদ্মাক।

কৰ্ণ—প্ৰাণদাত্ৰী তুমি মোৰ
কৰিলো প্ৰতিজ্ঞা
যিহকেই কবা তুমি
প্ৰাণান্তেও নকৰো অন্যথা।

পদ্মা—সত্য কথা ?

কৰ্ণ—তুমি শা নাজানা মোক।
—কৰ্ণৰ প্ৰতিজ্ঞা
হিমাদ্ৰি সদৃশ সদা
অচল অটল।

পদ্মা—শুনিলে হয়তো মোৰ
মিনতি প্ৰাণৰ
অৱজ্ঞাৰ হাঁহি মাৰি
তিৰস্কাৰ কৰিবা বহুত।

তথাপিতো লাজ মান
কৰি পৰিহাৰ
দীনা ভিখাৰিণী দৰে
উপস্থিত তোমাৰ কাষত।
কৰ্ণ—কোৱা দেবি
স্পষ্টভাৱে কৈ দিয়া
বক্তব্য তোমাৰ
পদ্মা—তেনেহলে শুনা বীৰ—
পত্নীত্বৰ অধিকাৰ
দিয়া অভাগীক।
কৰ্ণ—ইকি ভদ্ৰে কৰিছা ছলনা।
বিদেহৰ ৰাজ কনা তুমি
ইযে এক অদ্ভূত প্ৰস্তাব।
পদ্মা—প্ৰাণে মোৰ ইয়াকে বিচাৰে
যিদিনাই প্ৰথমতে
দেখিলো তোমাৰ
স্নান কৰি ঘূৰি যোৱা
জাহ্নৱীৰ পৰা,
সিদিনাই মন প্ৰাণ
জীৱনৰ সকলোকে
সপি দিলো তোমাৰেই

চৰণ তলত।
সেইদিন ধৰি
তোমাৰেই ছবি আঁকি
হৃদয়ত মোৰ
অহৰহ কৰিছো অৰ্চ্চনা।

কৰ্ণ—কিন্তু জানা জানো
পৰিচয় মোৰ ?

পদ্মা—জানো। অঙ্গ অধিপতি তুমি
বীৰ শ্ৰেষ্ঠ একনিষ্ঠ
শক্তিৰ পূজাৰী।

কৰ্ণ—কুৰু নৃপতিৰ মাথো
করুণা গুণত
যদিওবা আজি মই
অঙ্গ অধিপতি
তথাপিতো মোৰযে যোগ্যতা নাই
তোমা হেন ৰমনীৰ
স্বামী বুলি পৰিচয় দিব।
অভি হীন মই, দেখি
বংশ মৰ্য্যাদাত
সুতবংশ জাত মই
বিশ্বৰ অস্পৃশ্য।

পদ্মা—ময়ো হম অস্পৃশ্য বিশ্বৰ
তাৰ বাবে তিলমানো
নকৰো ভ্ৰূক্ষেপ।
কৰ্ণ—তথাপিতো বাঞ্ছা কৰা
পতিত্ব কৰ্ণৰ ?
পদ্মা—তথাপিতো তুমি মোৰ
হৃদয় দেৱতা
তোমাতেই মন প্ৰাণ
কৰিছো অৰ্পন
তুমিয়ে সৰ্ব্বস্ব মোৰ
বিশ্বৰ বুকুত।
কৰ্ণ—আগ, পাচ একোকে নুগুণি
পতি ৰূপে লোৱা যদি
অস্পৃশ্য কৰ্ণক,
ক্ষনিকৰ আবেগৰ বাবে
অনুতাপ কৰিবা পাচত।
সেয়ে কও দেখি
ত্যাগ কৰা এই অভিলাষ।
উপযুক্ত পাবা পতি,
ৰূপে গুণে সমতুল্য
বংশ মৰ্য্যাদাত।

পদ্মা— অৱহেলা নকৰিবা বীৰ।
একোকে নালাগে মোক
মাত্ৰ লাগে পতিত্ব তোমাৰ।

কৰ্ণ—(অলপৰৈ) তেনে আহা দেৱি
দেৱতাৰ আশীৰ্ব্বাদ সম
উপস্থিত তুমি আজি
সমুখত মোৰ।
সাক্ষী ব'ল পুণ্যৱতী
জাহ্নবী সলিলি
সাক্ষী ব'ল আকাশত
দেৱ দিবাকৰ
আজি এই প্ৰভাতৰ
পবিত্ৰ ক্ষণত
কৰ্ণই অৰ্পন কৰে
জীৱনৰ সকলোকে তাৰ
প্ৰাণ দাত্ৰী
পদ্মা সমীপত।
সুখে দুখে চিৰদিন
থাকো যেন দুটি প্ৰাণ
মিলি আনন্দত।

পদ্মা—(কৰ্ণক সেৱা কৰি) নাথ।
(আকাশৰ পৰা পুষ্প বৃষ্টি হয়।)

পট।

৭ম দৃশ্য।

ৰাজপথ।

(দুজন প্ৰজা।)

১ম প্ৰজা—শুনিছানে বাক এই নিৰপৰাধী পাচ পাণ্ডৱক হেনো বাৰণানগৰত পুৰি মাৰিলে?

২য় প্ৰজা—শুনিছোতো আকৌ। এইটো হৈছে মহাৰাজ দুৰ্য্যোধনৰ কাম। চক্ৰন্ত কৰি আকৌ অজল, যুধিষ্ঠিৰক ভুলাই ঘিউৰে সাজি থোৱা ঘৰটোত সোমাই দিলে আকৌ। তাৰ পাচত—

১ম প্ৰজা—এৰা এনে নিমৰমিয়াল এই কৌৰৱ। নিজৰ ভায়েকক ৰাজ্যৰ লোভত জীয়াই জীয়াই পুৰি মাৰিলে। এতিয়া আকৌ বেজাৰ কৰি দেখুৱাইছে।

২য় প্ৰজা—এৰা আকৌ নহলেযে ৰাইজৰ মানুহে নিন্দা কৰিব আকৌ। পিচ বুজিছা আকৌ এই অধৰম কিন্তু গোসাঁয়ে চাই নাথাকে আকৌ ইয়াৰ প্ৰতিফল দিব আকৌ।

১ম প্ৰজা—সোৱা ৰজাৰ মোমায়েকজন এইফালে আহিব লাগিছে। বল, বল এইবোৰ কোৱা-মেলা কৰ শুনিলে আমাৰ ফালেও পাবগৈ। বুজিছ।

২য় প্ৰজা—এৰা এই মোমায়েক জনো আকৌ সুবিধাৰ মানুহ নহয় আকৌ। বল, বল সোৱা পালেহিয়েই।

(দুয়োৰো প্ৰস্থান। বিপৰীত ফালৰ পৰা শকুনিৰ প্ৰবেশ)

শকুনি—দুৰ্যোধনৰ আনন্দৰ সীমা নাই—পাণ্ডৱ পুৰি মৰিছে। মূৰ্খ পাণ্ডৱক পুৰি মৰাতো ইমান সহজ। মইতো বিশ্বাস নকৰো। পাণ্ডৱৰ বিদায় কালত বিদুৰৰ সতৰ্কবাণী পাণ্ডৱে নিশ্চয় বুজি নোপোৱাকৈ থকা নাছিল। কিন্তু বৰ আচৰিত—পাচোতা যে আধা পোৰা শ পালে—এইবোৰ কোন আছিল। ভীমৰ নিচিনা শক্তিশালী বীৰ থাকোঁতে পাণ্ডৱ পুৰি মৰিব নোৱাৰে জানো—হয়তো বা সিহঁত জতুগৃহ জ্বলাৰ আগতেই কোনোবা নিৰাপদ স্থানত আশ্ৰয় লৈছে। চাওচোন বাৰু শকুনিৰ কূট-বুদ্ধিৰ ফল কিমানদূৰ পায়গৈ। (প্ৰস্থান)

—পট—

২য় অঙ্ক

১ম দৃশ্য

অঙ্গৰ ৰাজধানীৰ ৰাজপ্ৰাসাদ ।

(পদ্মাই গীত গাই থাকে)

—গীত—

কিনো পালো আজি তব পৰশত
ভাবিব নোবাৰো মই
হিয়াৰ কুসুম মোৰ ফুলে উলাহত
আবেগৰ সুৰভি বিলাই ।

ভাল পাইছিলো দুখ জীৱনৰ
মৰণৰ কলা ছায়া আঁকি
হিয়াৰ বেদনা ৰাশি
ফুল হই ফুলিল ইবাৰ
তোমাৰেই পৰশন পাই ।

চেনেহৰ মৌচাক হৃদয় তোমাৰ
অবিৰাম বয় আজি হই শতধাৰ—
উতুৰাই যত মোৰ কালিমা দুখৰ—
কিনো সুৰ জগালে দুনাই ।

(কৰ্ণৰ প্ৰবেশ)

কৰ্ণ—পদ্মা !

পদ্মা—প্ৰিয়তম ।

কৰ্ণ—অপূৰ্ব্ব অপূৰ্ব্ব পদ্মা
অপূৰ্ব্ব সঙ্গীত তোমাৰ ।
সংসাৰৰ চিন্তা দুখ
ক্লান্তি শৰীৰৰ
সকলো পাহৰি যাও
শুনিলে তোমাৰ প্ৰিয়ে
মধুৰ সঙ্গীত ।

পদ্মা—উপহাস নকৰিব নাথ ।

কৰ্ণ—উপহাস ।
উপহাস নহে প্ৰিয়ে
ভাষা অন্তৰৰ ।
সঁচাকৈয়ে ধন্য মই
লাভ কৰি তোমা হেন
অমূল্য ৰতন ।
সঁচাকৈয়ে বিধাতাৰ
মূৰ্ত্তিমান আশীৰ্ব্বাদ তুমি ।
নহলেনো কেনেকৈ
জগতৰ অস্পৃশ্য কৰ্ণই

জীৱন সঙ্গিনী ৰূপে
লভিব তোমাক
তুমি মোৰ জীৱনৰ
সুখৰ নিজৰা
এন্ধাৰত বিজুলী জলক ।

পদ্মা—মিছা কথা ।

কৰ্ণ—সঁচা সচা পদ্মা
তুমি এই অভিশপ্ত জীৱনত
শান্তিৰ পৰশ দানি
মচি দিছা যত গ্লানি
যত ব্যথা
জীৱনৰ মোৰ ।

(ব্ৰাহ্মণ বেশী ধৰ্ম্মৰ প্ৰৱেশ)

ধৰ্ম্ম—জয় হক মহাৰাজ ।

কৰ্ণ—আহক, আহক মহাত্মন । (আথেবেথে বহিব দিয়ে
পদ্মা । (ইঙ্গিত কৰাত পদ্মা ভিতৰলৈ
ভৃঙ্গাৰত পানী আনিলে, কৰ্ণই ধৰ্ম্ম
ভৰি ধুৱাই দিলে ।)

ধৰ্ম্ম—পৰম সন্তুষ্ট হলো ।
কিন্তু ৰজা
কেবাদিনো অনাহাৰী মই

শৰীৰত শক্তি নাই
পথ চলিবৰ ।
শুনিলো আহোতে
তোমাৰ দানৰ কথা—
সেয়ে বৎস আগমন মোৰ ।

কৰ্ণ—সাধ্য ক'ত দান দিব
নিকিন কৰ্ণৰ
মাত্ৰ দিব
ঈশ্বৰৰ প্ৰতিভূ স্বৰূপ
ঈশ্বৰৰ বস্তুকেই দিওঁ নভিয়াবা

ধৰ্ম্ম—উপযুক্ত বচন দাতাৰ ।

কৰ্ণ—কোবা হেন মহান অতিথি
কি পালে সন্তুষ্ট হব
অন্তৰ তোমাৰ ।
কৰ্ণই নকৰে বাধা
অতিথি উভতি যোৱা
বিফল কামনা কৰি
কৰ্ণৰ কাষত ।
যদি তুমি ইচ্ছা কৰা
অকাতৰে নিজ প্ৰাণে
কৰিম উচ্ছৰ্গা ।

ধৰ্ম্ম—ধন ৰত্ন ঐশ্বৰ্য্যত
নাই প্ৰয়োজন
তৃপ্ত কৰি কৰোৱা ভোজন
হম মই সন্তুষ্ট তাতেই।
কিন্তু অভিলাস
আছিল মনৰ—
কৰ্ণ—কোৱা কোৱা প্ৰভু
কিনো তব অভিলাস ?
পূৰাম নিশ্চয়।
ধৰ্ম্ম—সচাঁকৈয়ে কৰিবা পূৰণ ?
কৰ্ণ—নিশ্চয়।
তুমি আজি মহামান্য
অতিথি কৰ্ণৰ।
ধৰ্ম্ম—তেনেহলে
নৰমাংস সহ মোক
কৰোৱা ভোজন।
পদ্মা—নৰমাংস !
ধৰ্ম্ম—হয় ৰাণী
ইচ্ছা মোৰ নৰমাংস
কৰিব ভক্ষণ।
কৰা অঙ্গেশ্বৰ

পাৰিবানে ব্ৰাহ্মণৰ
মনোবাঞ্ছা কৰিব পূৰণ?

কৰ্ণ—সচাকৈ যদি আজি
নৰমাংস বিচাৰিছা দেৱ
ইচ্ছা তব কৰিম পূৰণ।

ধৰ্ম্ম—তেনেহলে শুনা ৰজা
তব পুত্ৰ বৃষকেতু
আতিকে কোমল—
দেখা পালো খেলি থকা
বালকৰ সতে।
পূৰ্ণ কৰা অভিলাস
বৃষকেতু মাংস সহ
কৰাই ভোজন।

পদ্মা—কোন তুমি
ব্ৰাহ্মণ বেশেৰে আজি
সৰ্ব্বনাশ মাতি আনা
অভাগী পদ্মাৰ?
বৃষকেতু
একমাত্ৰ পুত্ৰ মোৰ
নয়নৰ মণি।

ধৰ্ম্ম—তেনেহলে নহব পূৰণ মোৰ বাসনা মনৰ।
কোৱা কৰ্ণ?

কর্ণ—(নিমাত)

ধৰ্ম্ম—বুজিলো নোৱাৰিবা তুমি।
শুনিছিলো দাতা বুলি
কেওকেই কোনোদিন
নকৰা নিৰাশ।
কিন্তু মিছা কথা
মিছাতে সকলে কয়
দাতা-কর্ণ বুলি।
মিথ্যাবাদী প্ৰতাৰক জানিলো তোমাক।
(যাব উঠে)

কর্ণ—ক্ষান্ত হোৱা ব্ৰাহ্মণ
কর্ণই নকৰে ভঙ্গ
প্ৰতিজ্ঞা নিজৰ।

পদ্মা—নাথ—

কর্ণ—স্থিৰ হোৱা প্ৰিয়ে
ধৰ্ম্মপত্নী তুমি মোৰ
কৰ্ত্তব্যত নকৰা ব্যাঘাত।
কিয়নো পাহৰি যোৱা
কোন কাৰ এই বসুধাত—
মাত্র এই দুদিনৰ মায়াৰ বান্ধোন
—যোৱা পদ্মা

বন্ধনৰ কৰা আয়োজন,
তাঁহি মুখে বান্ধি দিয়া
মাংস সন্তানৰ
তৃপ্ত হ'ক অতিথি ব্ৰাহ্মণ।

পদ্মা—তেনে সেয়ে হওক নাথ।
জননীৰ দুৰ্বলতা
সন্তানৰ বাবে
জগতত নহে আচৰিত।
ক্ষমা কৰা ক্ষণিকৰ দুৰ্বলতা মোৰ।
মায়া মোহ পৰিত্যাগ কৰি
পুত্ৰ স্নেহ আঁতৰাই
অন্তৰৰ পৰা
তব আজ্ঞা কৰিম পালন।

(পদ্মা গ'ল)

কৰ্ণ—ক্ষণিক বিশ্ৰাম কৰা।
মহান অতিথি
যথাযোগ্য কৰো আয়োজন।
কোনো চিন্তা নাই
তোমাৰেই তৃপ্তিৰ কাৰণে
বধ কৰি আপোন পুত্ৰক
মুক্ত হম প্ৰতিজ্ঞাৰ পৰা। (কৰ্ণ গ'ল)

ধৰ্ম্ম—আচৰিত –

আচৰিত দেখিলো দুয়োকো।
বৃষকেতু একমাত্ৰ স্নেহৰ সন্তান
তথাপিতো প্ৰতিবাদ
নকৰি অকণো
ৰত হ'ল মনোবাঞ্ছা
পূৰাবলে মোৰ
ধন্য ধন্য কৰ্ণ—
দাতা কৰ্ণ বুলি খ্যাতি
থাকিব বিশ্বত।
পৰাজিত ধৰ্ম্ম আজি
তোমাৰ কাষত।
ভাবিছিলো—
শুনি মোৰ অদ্ভুত প্ৰস্তাব
খেদি দিবা কৰি তিৰস্কাৰ।
কিন্তু বিনিময়ে তাৰ
গৌৰব অটুট ৰাখি
নিজ প্ৰতিজ্ঞাৰ
জগতত থলা কীৰ্ত্তি
নহোৱা নপোজা।

(পট পৰিবৰ্ত্তন)

(দুখন থালত ভাত মাংস সজাই থোৱা। কৰ্ণ আৰু ধৰ্ম্মৰ প্ৰবেশ)

কৰ্ণ—দেৱ কৰি তব উদৰ পূৰণ
ধন্য কৰা অভাগা কৰ্ণক।
ধৰ্ম্ম—কিন্তু দুখন থালতহে দেখো
ভক্ষদ্ৰব্য ৰাখিছে সজাই?
কৰ্ণ—সীবা দেব তোমাৰ কাৰণে
আৰু এই অন্য থাল
মোৰ বাবে ৰাখিছো সজাই।
ধৰ্ম্ম—আৰু কৰ্ণ—তৃতীয় জনৰো।
আজ্ঞা কৰা তোমাৰ ভাৰ্য্যাক
তৃতীয় জনৰ বাবে
আনক সকলো।
কৰ্ণ—আৰু কোন আছে দেৱ?
ধৰ্ম্ম—কইছো যেতিয়া
আনিবলৈ কোৱা তুমি
দ্বিৰুক্তি নকৰি।
কৰ্ণ—সেয় হ'ক প্ৰভু।
পদ্মা—আৰু আনা অন্য থাল
পৰিপূৰ্ণ ভক্ষ দ্ৰব্য লই।
(পদ্মাই আন এখন থাল দি গ'ল)

ধৰ্ম্ম — এইবাৰ মাতা ক।
পুত্ৰক তোমাৰ।
তিনিজনে আনন্দেৰে
কৰিম ভক্ষণ।

কৰ্ণ—ইকি দেৱ উপহাস বাণী ?
নিজ হাতে বধ কৰি
আপোন পুত্ৰক
খণ্ড খণ্ড কৰি দিছো
সুকোমল দেহা তাৰ —
মাত্ৰ তব তৃপ্তিৰ কাৰণে
সোৱা মাংস তাৰ।
বৃষকেতু ক'ত প্ৰভু
পুনু আহি একেলগে
কৰিব ভক্ষণ।
উপহাস নকৰিবা,
মিনতি প্ৰাণৰ।
পুত্ৰ যক ক্ষতি নাই
কিন্তু তব উপহাস বাণী
প্ৰাণত জগাই দিব শোকৰ উচ্ছাস

ধৰ্ম্ম—(হাঁহি) শুনা কৰ্ণ
উপহাস কৰা নাই মই।

মাতা তুমি বৃষকেতু বুলি
এতিয়াই আহি পাব
সন্তান তোমাৰ।
অথলে নাযায় জানা
ব্ৰাহ্মণৰ বাণী

কৰ্ণ—ভাল তেনে।
তোমাৰেই কথা মতে
তোমাৰেই তুষ্টিৰ কাৰণে—
মাতিম পুত্ৰক।
বৃষকেতু—বৃষকেতু।

(বেগাই বৃষকেতুৰ প্ৰবেশ)

বৃষকেতু—পিতা—

কৰ্ণ—বৃষকেতু। (বৃষকেতুক সাবটি ধৰে—পদ্মাৰ প্ৰবেশ)

পদ্মা—বৃষকেতু, পুত্ৰমোৰ।

কৰ্ণ—আচৰিত
ক্ষণিক আগতে
খণ্ড খণ্ড কৰি যাৰ দেহ
ৰন্ধনৰ বাবে দিলো
তোমাৰ হাতত
সেই বৃষকেতু
সমুখত আমাদুজনৰ।

পদ্মা – পদ্মা—
প্ৰকৃতিস্থ জানো আমালোক
নতু পুত্ৰস্নেহে বিকৃত মস্তিস্ক ?
পদ্মা – নোৱাৰো বুজিব নাথ
সপোন নে দিঠক
নতু কোনো ইন্দ্ৰজাল
ঐন্দ্ৰজালিকৰ ।
ধৰ্ম্ম – প্ৰকৃতিস্থ তোমালোক
সঁচা এই বৃষকেতু
নৰদেহ ধাৰী ।
কৰ্ণ—(ধৰ্ম্মৰ ভৰিত পৰি)
সঁচা,
সঁচ যদি বৃষকেতু এই
কোবা দেৱ—
কোন তুমি ছদ্মবেশধাৰী
এনেদৰে কৰিছা চলনা ।
ধৰ্ম্ম – কোন মই ।
সঁচাই সন্তুষ্ট মই
দান ধৰ্ম্ম নিৰিক্ষি তোমাৰ ।
ধৰ্ম্ম মই
পৰীক্ষা কৰিম বলি

তোমা দুজনাক
পৰীক্ষা কৰিম বুলি
প্ৰতিজ্ঞা তোমাৰ
ছদ্মবেশে মাগিছিলো।
পুত্ৰমাংস তোমাৰ ৰাজন।
সচাকৈয়ে মহাদানী তুমি
তোমাৰ তুলনা নাই
বিশ্বৰ মাজত,
আৰু অকাতৰে বধ কৰি
আপোন সন্তান
অতিথি তৃপ্তিৰ বাবে
যি মাতৃয়ে ৰান্ধি দিয়ে
মাংস তনয়ৰ
ধন্য সেই মাতৃ—
যোগ্যা পত্নী লভিছা ৰাজন।
তুষ্ট মই দুজনৰে দেখি এনে
অতিথি সৎকাৰ।

কৰ্ণ, পদ্মা—(সেৱা কৰি)
ব্ৰাহ্মণ বেশেৰে ধৰ্ম্ম।
লোৱা দেৱ প্ৰণিপাত
সভক্তি প্ৰাণৰ।

ধৰ্ম্ম—কোৱা কৰ্ণ
আছে যদি কিবা অভিলাস।
কৰ্ণ—অভিলাস একো নাই দেব
মাত্র কৰা আশীৰ্ব্বাদ
এনেকৈয়ে পাৰো যেন
কৰ্ত্তব্য পালিব।
কোনো দিন ভুলতেও যেন
প্ৰতিজ্ঞা নহয় ভঙ্গ
অস্পৃশ্য কৰ্ণৰ।
ধৰ্ম্ম-ধন্য ধন্য কৰ্ণ
তোমাৰ মুখতে শোভে
এনুধা বচন।
আশীৰ্ব্বাদ কৰিছো তোমাক
জগতত খ্যাত হোবা
দাতাকৰ্ণ বুলি।
তুমি হবা মহাৰথী
বিখ্যাত বিশ্বত
কোনোজন সমকক্ষ নহব তোমাৰ
কৰ্ত্তব্যত পৰাঙ্মুখ
নহবা কাচিতো।
(ধৰ্ম্মৰ অন্তৰ্দ্ধান)
কৰ্ণ—পদ্মা--
পদ্মা—নাথ—।

২য় দৃশ্য।

হস্তিনাৰ মন্ত্ৰণা কক্ষ।

(শকুনি দুৰ্যোধন।)

দুৰ্যো—সকলো ব্যৰ্থ হল মামা—আমালোকৰ কৌশল—আমালোকৰ ষড়যন্ত্ৰ সকলো ব্যৰ্থ কাৰ পাণ্ডৱ আজিও জীৱিত—কেৱল জীৱিতই নহয়—দ্ৰোপদ কন্যাক বিবাহ কৰি পাণ্ডৱ আজি অসীম শক্তিশালী। এতিয়া উপায় কি মামা?

শকুনি—তাকেইতো ভাবিছো ভাগিন। কেনেদৰে যে জতুগৃহৰ পৰা পাণ্ডৱ ৰক্ষা পৰিল—তাকেতো বুজিব নোৱাৰিলো।

দুৰ্যো—মূখ পুৰোচনৰ অকৰ্ম্মন্যতাৰ কাৰণেই পাণ্ডৱ মৃত্যুৰ মুখৰ পৰা সাৰি গ'ল। পাণ্ডৱে আৰু বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল যে ই আমালোকৰ চক্ৰান্ত আছিল।

শকুনি—যি হ'ল হ'ল। সেই কথাকে ভাবি থাকিলে আৰু নচলিব দুৰ্য্যোধন—এতিয়া অন্য উপায় চিন্তা কৰা।

দুৰ্য্যো—উপায়—আৰু কি উপায় উলিয়াবা মামা?

শকুনি—পাঁচ পাণ্ডৱে বিয়া কৰালে দ্ৰোপদীক—দ্ৰোপদীৰ স্বামী পাঁচজন।

দুৰ্যো—অতি আচৰিত কথা মামা—

শকুনি—ইয়াৰ পৰাই যদি কিবা উপায় উলিয়াব পাৰি। যদি দ্ৰোপদীক উপলক্ষ কৰিয়ে ভায়েকহঁতৰ মাজত যদি বিচ্ছেদৰ বিহ গুটি সিচিব পৰা যায়।

দুৰ্যো—সেইটো সম্ভৱপৰ নহয় মামা। মুনি সকলে বিয়াৰ সময়তে যি নাতি বান্ধি দিছে তাৰ মাজত কোনো চাতুৰি নাখাটিব। কিন্তু যদি দ্ৰোপদ ৰজাক ৰাজ্য ধনৰ লোভ দেখুৱাই পাণ্ডৱক হত্যা কৰাব পাৰি।

শকুনি ইযে একেবাৰেই অসম্ভৱ দুৰ্য্যোধন। ৰাজ্যধনৰ লোভত দ্ৰোপদে নিজ জোৱায়েকসকলক হত্যা কৰিব ইয়াকো তুমি ভাবিব পাৰিলা—আশ্চৰ্য্য। দ্ৰোপদৰ নিচিনা আজি ভাগ্যৱান কোন—পাঁচ পাণ্ডৱক পালে আপোন জোৱাই ৰূপে—শ্ৰীকৃষ্ণক পালে বন্ধু হিচাবে এনে সম্পদ সমগ্ৰ বিশ্বৰ বিনিময়তো দ্ৰোপদে ত্যাগ নকৰে।

(কৰ্ণৰ প্ৰবেশ)

দুৰ্য্যো—সখা।

কৰ্ণ—এটি আচৰিত কথা শুনি লৰি আহিছো সখা।

দুৰ্য্যো—কি এনে আচৰিত কথা শুনিলা যাৰ কাৰণে সুদূৰ অঙ্গৰ পৰা হস্তিনা পালাহি?

কৰ্ণ—দ্ৰোপদ ৰাজ্যত তেনে আমি ব্ৰাহ্মণবেশী পাণ্ডৱৰ লগতহে যুদ্ধ কৰিলো ?

দুৰ্যো—অকণো ভুল শুনা নাই বন্ধু। সিহঁত ব্ৰাহ্মণ নাছিল—ব্ৰাহ্মণৰ বেশত কৌৰৱৰ প্ৰধান শত্ৰু পঞ্চপাণ্ডৱ।

কৰ্ণ—পাণ্ডৱ তেনেহলে এতিয়াও জীয়াই আছে !

দুৰ্যো—কি কৰিবা সখা সকলো মোৰ কপালৰ দোষ। আমালোকৰ সকলো কৌশল ব্যৰ্থ কৰি পাণ্ডৱ আজিও জীবিত—।

শকুনি—যদি পাৰা—এটা উপায় আছে।

দুৰ্যো—উপায় ! কোৱা মামা !

শকুনি—যদি পাৰিব [illegible] দ্ৰোপদ নগৰ অৱৰোধ কৰি দ্ৰোপদ সহ পাঁচ পাণ্ডৱক বধ কৰিব পাৰা তেনেহলে হয়। যত্নকৈয়ো নহ'ল [illegible] আমালোকৰ—ভাবত কাৰো নুশুনিলে এই কথাৰ [illegible] লাগিব। পাৰিবা ?

দুৰ্যো—এই কথাৰ উত্তৰ দিব পাৰে সখাই। কোৱা বন্ধু।

কৰ্ণ—যদি মোৰ ওপৰত [illegible] মোৰ ক্ষমতত থাকোঁতে ও সম্মতি নাই

শকুনি—কাৰণ ?

কৰ্ণ—মহাৰাজ দুৰ্যোধন কি ইমানেই দুৰ্বল যে পাঁচজনক বধ কৰিবৰ কাৰণে চৌৰবৃত্তি অৱলম্বন কৰিব লগীয়া হ'ল।

দুৰ্য্যো—পাণ্ডৱ যে আমালোকৰ শত্রু সখা।

কৰ্ণ—সেই বুলি চৌৰ্য্যবৃত্তি অৱলম্বন কৰিবা? অন্যায় ভাবে পাণ্ডৱৰ কোনো অপকাৰ কৰিব নোৱাৰা। ভাবি চোৱা সখা—শৈশবতে ভীমক বিষ দিছিলা—ভীম নমৰিল। জতু গৃহ সাজি পাণ্ডৱক পুৰি মাৰিবৰ ব্যৱস্থা কৰিলা—তাতো পাণ্ডৱে ৰক্ষা পালে—মাত্র কৌৰবে আৰ্জিলে কুখ্যাতি। এতিয়াও কি ভাবিব পাৰা যে অন্যায় ভাৱে পাণ্ডৱক ধ্বংস কৰিব পাৰিবা। যদি সঁচাকৈয়ে পাণ্ডৱৰ ধ্বংসই তোমাৰ কাম্য—তেনে প্ৰকাশ্য ভাবে যুদ্ধ কৰা। সন্মুখ সংগ্ৰামত পাণ্ডৱক নিৰ্ম্মূল কৰি ভাৰতত তোমাৰ কীৰ্ত্তি প্ৰতিষ্ঠা কৰা সকলোৱে তোমাক প্ৰশংসা কৰিব। কৌৰব শ্ৰেষ্ঠ তুমি—ভাৰতৰ ভাবী অধীশ্বৰ তুমি—চোৰৰ নিচিন কোনো কাম নকৰিবা সখা—সি তোমাৰ সন্মান আঘাট দিব—পবিত্র কুৰুকুলত কলঙ্ক কালিমা সানি দিব।

(দুঃশাসনৰ প্ৰৱেশ)

দুঃশাসন—দাদা।

দুৰ্য্যো—কি সংবাদ ভাই?

দুঃশাসন—পিতামহ ভীষ্ম আৰু গুৰু দ্ৰোণৰ পৰামৰ্শ মতে পিতাই পাণ্ডৱক অনাবৰ কাৰণে বিদুৰ খুৰাক পাঞ্চাল ৰাজ্যলৈ পঠিয়ালে।

শকুনি—সৰ্ব্বনাশ।

দুৰ্য্যো—সকলো মিছা হ'ল মামা, সকলো মিছা হ'ল। পিতামহ ভীষ্ম আৰু গুৰু দ্ৰোণৰ কাৰণেই পাণ্ডৱ মৰিও নমৰা হৈছে। পাণ্ডৱে যে কি যাদুৰ বলেৰে সকলোকে এনেদৰে বশ কৰি ৰাখিছে মইতো একো ভাবি নাপাওঁ। কৌৰৱৰ অন্নেৰে সকলো প্ৰতিপালিত অথচ সৰ্ব্বদায় হিতকামনা কৰে পাণ্ডৱৰ।

শকুনি—আমালোকৰ কৰ্ম্ম পন্থাই গতি সলালে দুৰ্য্যোধন। এইবাৰ সাজু হোৱা—তোমাৰ সমুখত ভীষণ পৰীক্ষা উপস্থিত। (শকুনি গল)

দুঃশাসন—পাণ্ডৱ আকৌ আহিব দাদা—হস্তিনাৰ ৰাজছত্ৰ পাণ্ডৱৰ হব ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ কৰা দাদা—ইয়াৰ প্ৰতিকাৰৰ উপায় উলিওৱা ?

দুৰ্য্যো—সখা।

কৰ্ণ—ভয় কি সখা। পাণ্ডৱ আহিলেই যে তুমি তোমাৰ ন্যায্য অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত হবা তাৰ কোনো কাৰণ দেখা নাযায়। আৰু যদি তেনেকুৱাই কিবা হবৰ উপক্ৰম হয় 'তেতিয়া দেখা যাব। তুমিতো দুৰ্ব্বল নোহোৱা—তোমাৰোতো সহায় সম্বল আছে।

দুৰ্য্যো—বিষ বৃক্ষই আজি শাখা প্ৰশাখা মেলি বিস্তৃত হৈ পৰিল। ইয়াৰ ধ্বংশ—ইয়াৰ ধ্বংশৰ উপায় কি সখা ?

কর্ণ—তাৰ কাৰণে চিন্তা কি সখা। কিন্তু মহাৰাজে এইটো কি কাম কৰিলে—জানি শুনি নিজপুত্ৰৰ অমঙ্গল চপাই ললে কিয় ?

দুৰ্য্যো—চক্ৰান্ত—সকলো চক্ৰান্ত বন্ধু। পিতাৰ গাত তিল মাত্ৰও দোষ নাই। পিতামহ ভীষ্ম, গুৰু দ্ৰোণ আৰু বিদুৰ খুৰাৰ কাৰণেই পিতাই কোনো কামকে নিজ ইচ্ছামতে কৰিব নোৱাৰে। এই কেইজন যেন মোৰ ভাগ্যাকাশৰ ধূমকেতু।

কর্ণ—কোনেও কাৰো ভাগ্য নিয়ন্তা নহয় বন্ধু।

দুৰ্য্যো—পাণ্ডৱৰ প্ৰতিষ্ঠাই মোক অস্থিৰ কৰি তুলিছে সখা। মনত শান্তি নাই—চকুত টোপনি নাই—মাত্ৰ একেটা চিন্তা—পাণ্ডৱৰ ধ্বংশ। কিন্তু উপায় ক'ত বন্ধু ? মোক উপায় লাগে—মোক উপায় লাগে।

(দুৰ্য্যোধন গল)

দুঃশাসন—দাদা আজি বৰ অস্থিৰ হে পৰিল অঙ্গাধিপতি। বলক, আপুনি দাদাক শান্ত কৰিব নোৱাৰিলে—আনে নোৱাৰিব

কর্ণ—বল। দুঃশাসন

(দুয়োৰে প্ৰস্থান)

পট।

৩য় দৃশ্য।

পাঞ্চাল ৰাজ্য।

(যুধিষ্ঠিৰ, ভীম অৰ্জ্জুন শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু বিদুৰ)

বিদুৰ—বিশ্বাস কৰা যুধিষ্ঠিৰ মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই সঁচাকৈয়ে তোমালোকক নিবৰ কাৰণে পঠিয়াইছে।

ভীম—কিন্তু কেনেকৈ সকলো জানি শুনিও আকৌ বিপদৰ সমুখীন হব বয় খুৰা। আপুনিতো জানে মোকেই প্ৰথমতে বিষ খুৱাই মাৰিব চেষ্টা কৰিছিল—তাৰ পিছত এই জতুগৃহ দাহ। উঃ! কি ক্ৰূৰমতি এই কৌৰৱ—ভাই বুলি বা আপোন বংশধৰ বুলিও সিহঁতৰ অকণো কৰুণা নহল—আমাক ইতস্ততঃ নকৰিলে—ব্ৰাহ্মণবেশত পঠিয়াই দিলে [illegible] পৰিলোঁ। আপোনাৰ কাৰণেহে সঁচাকৈ এই বিপদসঙ্কটৰ পৰা পাণ্ডুবংশ ৰক্ষা পৰিল।

বিদুৰ—কিন্তু জানা বৃকোদৰ এই অভিসন্ধিৰ কথা মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই তিলমাত্ৰও নাজানে। এইবোৰ দুৰ্য্যোধনৰ কৰ্ণ আৰু মূলতঃ শকুনিৰ পৰামৰ্শ।

যুধি—এতিয়াও যদি সেই একেই ষড়যন্ত্ৰৰ মাজত পৰোঁ—পুনৰ যদি সিহঁতৰ চক্ৰান্তত বিপন্ন হও খুৰা?

বিদুৰ—তাৰ কাৰণে চিন্তা নকৰিবা যুধিষ্ঠিৰ। ভগৱান তোমালোকৰ সহায়। ন্যায়ৰ পথত থাকিলে কোনেও তোমালোকৰ চুলি এডালো হানি কৰিব নোৱাৰিব।

শ্ৰীকৃষ্ণ—বিদুৰৰ কথা মিছা নহয় ধৰ্ম্মৰাজ—ন্যাযৰ সদায জয়—ন্যায় পথত থাকিলে কোনো বিপদেই তোমালোকক বিপন্ন কৰিব নোৱাৰিব—দুৰ্য্যোধনৰ এই জ্ঞাতি হিংসাই তোমালোকৰ কোনো অনিষ্টই কৰিব নোৱাৰিব এতিয়াও যদি কৌৰবে তোমালোকৰ ধ্বংসই কামনা কৰে—তেনেহলে নিশ্চয জানিবা সিহঁত নিজেই—নিজ জগোৱা জুইত পুৰি ছাই হৈ যাব।

যুধি—তোমাৰ মত থাকিলে আমাৰ অমত হব নোৱাৰে যদুপতি। তোমাৰ আদেশ অমান্য কৰিবৰ ক্ষমতা পাণ্ডৱৰ নাই।

শ্ৰীকৃষ্ণ—ইয়াত আদেশ পালনৰ কোনো কথাই হব নোৱাৰে ধৰ্ম্মৰাজ। দুৰ্য্যোধনে যিমানেই পাণ্ডৱৰ অহিত কামনা নকৰক কিয়—মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই যে তোমালোকক পুত্ৰতুল্য জ্ঞান কৰে তাক অবিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি।

বিদুৰ—দুৰ্য্যোধনৰ এই অপকৰ্ম্মৰ কাৰণে মহাৰাজ আজি অনুতপ্ত। পুত্ৰৰ কাৰণে মহাৰাজ আজি প্ৰজাসমূহৰ মাজত হেয প্ৰতিপন্ন হৈছে তাৰেই প্ৰতিকাৰ কৰিব বিচাৰিছে তোমালোকক—তোমালোকৰ ন্যায্য অধিকাৰত অধিষ্ঠিত কৰি ইয়াৰ অন্যথা নকৰিবা যুধিষ্ঠিৰ। ভীষ্ম, গুৰু দ্ৰোণ কৃপাচাৰ্য্য আদি সকলোৱে তোমালোকৰ প্ৰত্যাবৰ্ত্তন অপেক্ষা কৰিছে।

অৰ্জ্জুন—পিতামহ ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ আৰু আপুনি আছে বুলিয়েই পাণ্ডৱ আজিও জীৱিত আছে—নহলে পাণ্ডৱৰ অস্তিত্ব কেতিয়াবাই লোপ পালেহেঁতেন খুৰা।

ভীম—আমালোক যোৱাত কোনো আপত্তি নাই, কিন্তু—

বিদুৰ—কিন্তু কি বৃকোদৰ ?

ভীম—এবাৰ যেতিয়া মনৰ মাজত সন্দেহৰ ছাঁ পৰিছে তাক পাহৰি যোৱাতো অসম্ভৱ খুৰা। আমি পাহৰিলেও দুৰ্য্যোধনে পাহৰিব নোৱাৰিব—সি সদায় আমাৰ অমঙ্গল কামনা কৰিব।

শ্ৰীকৃষ্ণ—সঁচা কথা। পাণ্ডৱ উভতি গলেও কৌৰৱৰ লগত একেলগে থকাতো সমাচান হবনে নহব ভাবিব লগীয়া।

বিদুৰ—তাৰো ব্যৱস্থা কৰা হৈছে যদুপতি। যদি পাণ্ডৱে কৌৰৱৰ লগত থাকিবৰ ইচ্ছা নকৰে তেনেহলে নিজৰ ৰাজ্যত য'তে ইচ্ছা তাতেই নতুন নগৰ স্থাপন কৰি লওক, তাত মহাৰাজৰ কোনো আপত্তি নাই। মই কও—পাণ্ডৱে পুনৰ কৌৰৱৰ লগত নাথাকি ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত নতুন ৰাজধানী পাতক।

শ্ৰীকৃষ্ণ—মোৰো মনে ধৰিছে বিদুৰ। হস্তিনাত থাকিলে দুৰ্য্যোধনৰ অন্তৰৰ হিংসাবহ্নি শতমুখি হৈ পাণ্ডৱৰ

অনিষ্ট সাধনত প্ৰবৃত্ত হব। গতিকে আঁতৰত থকাই দুয়োপক্ষৰ কাৰণে মঙ্গলজনক হব। আৰু ইন্দ্ৰপ্ৰস্থই হব উপযুক্ত স্থান।—দ্বিতীয় অমৰাবতীৰ তুল্য নগৰ। আৰু এটা কথা আছে বিদুৰ—ভৱিষ্যত বিবাদৰ মূলোচ্ছেদৰ কাৰণে ৰাজ্যৰ বিষয় কি ব্যৱস্থা কৰিছে? পাণ্ডৱ মহাৰাজ পাণ্ডুৰ সন্তান—গোটেই ৰাজ্য পাণ্ডৱৰে প্ৰাপ্য।

বিদুৰ—অৱশ্যে নিয়মমতে পাণ্ডৱেই হব লাগে গোটেই সাম্ৰাজ্যৰ অধীশ্বৰ। কিন্তু মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰ মহৰাজ পাণ্ডুতকৈ জ্যেষ্ঠ—কেৱল অন্ধৰ কাৰণে ৰাজ্যৰ পৰা বঞ্চিত হল। তাকে বিবেচনা কৰি হস্তিনাৰ সকলোৱে ভৱিষ্যত বিবাদৰ মূল মাৰিবৰ কাৰণে ৰাজ্য সমানে দুভাগ কৰি এভাগ পাণ্ডৱক আৰু এভাগ কৌৰৱক দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। ইয়াত জানো যদুপতিৰ কিবা আপত্তি আছে?

শ্ৰীকৃষ্ণ—মোৰ আপত্তি কিহৰ—যদি সাম্ৰাজ্যৰ উত্তৰাধিকাৰ সম্মত হয়।

যুধি—মোৰ কোনো আপত্তি নাই যদুপতি। দুৰ্য্যোধনে যিমানেই আমাক হিংসা নকৰক কিয় তথাপি আমাৰে ভাই। ভাইক বঞ্চিত কৰি ৰাজ্যভোগৰ আকাঙ্ক্ষা মোৰ নাই যদুপতি। ইয়াত ভীমাৰ্জ্জুনৰো আপত্তি থকাতো উচিত নহব।

অৰ্জ্জুন—দাদাৰ মতেই আমালোকৰো মত।

বিদুৰ—তেনেহলে ৰাজ্যৰ কাৰণে কোনো কথাই উঠিব নোৱাৰে। এতিয়া তোমালোকৰ সম্মতি পালে মই যাব পাৰো।

যুধি—তেনেহলে আপুনি যাওক খুৰা। মহাৰাজক আমাৰ সভক্তি প্ৰণাম জনাব আৰু কব পাণ্ডৱ সদায় তেওঁৰে আজ্ঞাধীন—তেওঁৰ আদেশ নতশিৰে পালন কৰিব।

বিদুৰ—তেনে যদুপতি—'

শ্ৰীকৃষ্ণ—যোৱা বিদুৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত নগৰ স্থাপন হলেই পাণ্ডৱ তালৈ যাবৰ কাৰণে সাজু আছে।

ভীম—নহয় যদুপতি এইবাৰ তুমিও যাব লাগিব। ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত নগৰ নিৰ্ম্মাণ কৰোতে হয়তো দুৰ্য্যোধনে কোনো কুঅভিপ্ৰায় সিদ্ধিৰ উপায়ো কৰিব পাৰে। যদি সঁচাই পাণ্ডৱৰ মঙ্গল কামনা কৰা—যদি পাণ্ডৱক আপোন বুলি ভাবা তেন্তে তুমি তাত উপস্থিত থাকি ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত নগৰ নিৰ্ম্মাণ কৰাবা—যাতে দুৰ্য্যোধনৰ কোনো চক্ৰান্তই তাত খটাব নোৱাৰে।

অৰ্জ্জুন—দাদাই কোৱা কথাষাৰ অতি মূল্যৱান সখা। যোৱা তোমাৰ ওপৰতে পাণ্ডৱৰ সকলো ভৰসা—পাণ্ডৱৰ ভাল বেয়া তোমাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰে। পাণ্ডৱৰ কাৰণে এইফেৰা কষ্ট স্বীকাৰ কৰা।

বিদুৰ—অতি উত্তম প্ৰস্তাৱ। বলক যদুপতি—দ্বিতীয় অমৰাৱতী সদৃশ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত ৰাজধানী নিৰ্ম্মাণ কৰাব। তাতেই হব যুধিষ্ঠিৰৰ অভিষেক।

শ্ৰীকৃষ্ণ—যাবই লগীয়া হল বিদুৰ। ধৰ্ম্মৰাজ তেনেহলে আমি আৰু পলম নকৰো। ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত নগৰী নিৰ্ম্মাণ হলেই যাব লাগিব—তাৰ কাৰণে প্ৰস্তুত থাকিবা। বলা বিদুৰ।

(যুধিষ্ঠিৰ আদিয়ে বিদুৰক সেৱা কৰে)

বিদুৰ—ভগৱানে তোমালোকৰ মঙ্গল কৰক।

পট।

৪ৰ্থ দৃশ্য

কৰ্ণৰ প্ৰাসাদ।

(কৰ্ণ অকলে)

কৰ্ণ—দেৱতাৰ ঔৰষত
জন্ম মোৰ
মাতৃ হেনো ক্ষত্ৰিয় ৰমণী
ৰহস্যে আবৰি ৰখা
জন্ম তত্ত্ব মোৰ।

কোন সেই ক্ষত্ৰিয় ৰমণী ?
কি কাৰণে—গৰ্ভজাত সন্তানক
হেয় কৰি—নীচ কৰি
এৰি দিলে বিশ্বৰ বুকুত ?

(পদ্মাৰ প্ৰবেশ)

পদ্মা—নাথ ! কি ভাবিছা
অকলে ইয়াত
চিন্তাৰ কালিমা কিয়
পৰিছে মুখত ?

কৰ্ণ—শুনা প্ৰিয়ে
জানো মই—জানে সকলোৱে
সুতবংশজাত মই
সবাৰো অস্পৃশ্য ।
কিন্তু নিজমুখে গুৰুদেৱে
কলে প্ৰিয়ে মোক
মাতৃ হেনো কোনো মোৰ
ক্ষত্ৰিয় ৰমণী
পিতা মোৰ কোনোবা দেৱতা ।
তাকেই ভাবিছো পদ্মা—
কোন সেই হৃদিহীন
মাতা পিতা মোৰ

ঘৃণিত অস্পৃশ্য বুলি
কৰ্ণক তোমাৰ
কি কাৰণে চিৰদিন লাঞ্ছনা ভুঞ্জিব
এৰি গল বিশ্বৰ বুকুত।
পদ্মা — কিনো লাভ ভাবি নাথ
কথা অতীতৰ।
কৰ্ণ — সঁচা—লাভ একো নাই
জাতৰ কাৰণে মই
নকৰো আক্ষে।
বাধা মোৰ চেনেহী জননী
পিতা অধিৰথ
চিৰদিন তমসা কৰ্ণৰ।
সূতৰ সন্তান বুলি
ঘৃণাতেই কোচালেও নাক
সমগ্ৰ জগতে—
তিলমানো দুখ মোৰ
নাথাকিলে হৈ—
সঁচাই হলোহি যদি
সূতৰ সন্তান।
কিন্তু নহো মই সূতবংশ জাত
গুৰুবাক, মিছা প্ৰিয়ে

কদাপি নহয়
দেবৰক্ত বয় মোৰ শিৰায় শিৰায়।
সেয়ে মাথো ইচ্ছা হয়
জানি লবলই
কোন বাক প্ৰকৃতাতে পিতামাতা মোৰ
কি কাৰণে আপোন পুত্ৰক
এনেদৰে এৰি দিলে
বিশ্বৰ বুকুত,
ইয়াকে সুধিলোহেঁতেন।
আজিও মনত পা
নীচ বংশজাত বুলি
দ্ৰোনাচাৰ্য্যই অস্ত্ৰ শিক্ষা
নিদিয়াৰ কথা।
আজিও মনত পাৰ
স্বয়ম্বৰ দিনা সেই
দ্ৰোপদ বালাৰ
হৃদয় বিদাৰ যোৱা
লাঞ্ছনাৰ কথা—
ঘৃণাত কোচাই নাক
দ্ৰোপদ বালাই
কইছিলে সভাৰ মাজত

'সুত পুত্ৰে যদিওবা কৰে লক্ষ্যভেদ
তথাপিতো নকৰিম বৰমাল্য দান।"
কি কাৰণে জীৱনত এই অপমান।
কাৰ বাক্য কৰ্ম্মৰ দোষত
অভিশপ্ত জীৱনৰ বোজাভাৰ লই
বিশ্বত অস্পৃশ্য হৈ
ধৰিম জীবন।

পদ্মা—অতীতৰ কথা নাথ
যিমানে ভাবিবা
অন্তৰত অশান্তিৰ
জ্বলিব অনল।
স্পৃশ্য বা অস্পৃশ্য হোৱা—
ক্ষতি কিনো তাত।
আজি তুমি ৰাজৰাজেশ্বৰ
বীৰ বুলি খ্যাত ভাৰতত।
অতীত অতীতে সদা
ভাবি লাভ নাই।

কৰ্ণ—কিন্তু অতীতৰ ইতিহাস লই
মানবে ৰচনা কৰে ভবিষ্যত তাৰ।
দয়া কৰি কুৰুপতি
ৰাজ্যদান কৰিছে কৰ্ণক

সেয়ে আজি জীৱনত
প্ৰতিম্বিত মই।
নহলে জানানে প্ৰিয়ে—
বৰ্ত্তমান ভবিষ্যত
তোমাৰ কৰ্ণৰ
চিৰদিন আন্ধাৰতে
থাকিলেহেঁতেন।
অতীতৰ ইতিহাস
অতীকে কৰুণ প্ৰিয়ে
জনমোতে জনমিছো।
অভিশপ্ত হই
ব্যৰ্থতাৰে সেয়ে মোৰ
জীৱন আবৰা,
নহলে কিয়নো
পিতা-মাতাই ত্যজিব পুত্ৰক
শিক্ষাদাতা আৰাধ্য গুৰুৱে
প্ৰিয় শিষ্য ৰূপে
সৰ্ব্ব শিক্ষা কৰি দান,
দান কৰি নিজ ধনু
যুগল তূণৰ স'তে
বিনিময়ে আশীৰ্ব্বাদ

দিব কিয় অভিশাপ মোক

পদ্মা—বিধাতাৰ ভাগ্যলিপি
খণ্ডাৱৰ সাধ্য কাৰ
মানব জন্মত।
তাৰ বাবে বৃথা চিন্তা নকৰিবা নাথ।

(দুৱৰীৰ প্ৰৱেশ)

দুৱৰী—মহাৰাজ।
মহাৰাজ দুৰ্যোধন
দুৱাৰত অপেক্ষা কৰিছে।

কৰ্ণ—সসম্মানে লৈ আহা। (দুৱৰী গল)
যোৱা পদ্মা
অভ্যৰ্থনাৰ যথাযোগ্য
কৰা আয়োজন।

(পদ্মা গল। দুৰ্যোধনৰ প্ৰৱেশ)

আহা সখা
অহো ভাগ্যবান মই
কুৰুপতি সমাগত
অতিথি ৰূপত

দুৰ্যো—আতিথ্যৰ আশা লই
অহা নাই সখা আজি
তোমাৰ গৃহক।

শান্তি নাই হস্তিনাৰ
ৰাজ প্ৰাসাদত—
শান্তিহীন ৰজা দুৰ্যোধন ।
বিফলতাৰ শত বহ্নি-শিখা
প্ৰজ্বলিত অন্তৰত মোৰ—
পাণ্ডৱৰ প্ৰতিষ্ঠাই
ঘৃতাহুতি সম
দুগুণে জ্বলাই দিলে
সেই বহ্নি-শিখা ।
কৰ্ণ—নহবা অস্থিৰ সখা
সময়ত সকলোৰে হব অৱসান ।
দুৰ্যো—আশা নাই অঙ্গ-অধিপতি ।
পৰাজিত কুৰুৰাজ
জীৱন যুদ্ধত ।
হিংসা কৰি পাণ্ডৱক
শৈশৱৰ পৰা
কতনো কৰিলো চেষ্টা
পাণ্ডৱৰ ধ্বংসৰ কাৰণে ।
সৰ্ব্বশেষে সাজিছিলো জতুগৃহ
বাৰণাৱতত
পাণ্ডৱৰ মৃত্যু বাঞ্ছা কৰি,

কিন্তু নিয়তিৰ ক্রূৰ চলনাত
সকলো বিফল হল।
ভাগ্যবলে জীৱিত পাণ্ডৱ।
আজি সখা
ইন্দ্রপ্রস্থ নগৰীত
সাম্রাজ্যৰ আধাভাগ লই
যুধিষ্ঠিৰ অধিষ্ঠিত
মহাৰাজ ৰূপে।
আশৈশৱ হিংসা কৰি
পঞ্চ পাণ্ডৱক
শক্তিদান কৰিলো মাথোন ,
আৰু কৌৰৱে কিনিলে সখা
মাথো অপযশ।

কর্ণ—সখা,—পাণ্ডৱ নহয় পৰ,
পাণ্ডৱৰ প্রতিষ্ঠাত
নহবা আকুল।
তুমি যদি দিব পাৰা
অস্পৃশ্য কৰ্ণক
অকাতৰে অঙ্গদেশ দান
পঞ্চ ভাই পাণ্ডুৰ নন্দন
আপোন ভ্রাতৃৰে

লোৱা দেখি ৰাজ্যভাৰ
কি কাৰণে হইছা কাতৰ ?

দুৰ্য্যো—ৰাজ্য পা'ক
তাৰ বাবে নাছিলে আক্ষেপ
কিন্তু জানা সখা
যি বিদ্বেষৰ বিহগুটি
অতদিন আছিলে শুকাই
আজি সেয়ে জল সিঞ্চনত
অঙ্কুৰিত পাণ্ডৱ মনত ।
শক্তিশালী আজিৰ পাণ্ডৱে
কৌৰৱৰ হিত চিন্তা
নকৰে কাচিতো ।
অৰ্জ্জুনৰ অস্ত্ৰ শিক্ষা
ভীমৰ বীৰত্ব
শনিৰ দৃষ্টিৰ দৰে
কৌৰৱৰ ভাগ্যাকাশ
আবৰি থাকিব ।
ৰাজসূয় যজ্ঞৰ কাৰণে
আয়োজন কৰিছে পাণ্ডৱে ।
যদিহে নিৰ্ব্বিঘ্নে হয়
যজ্ঞ সমাপন

যুধিষ্ঠিৰ হব সখা
ভাৰতৰ একছত্ৰী ৰজা—
দুৰ্য্যোধন পৰি ৰব
জ্যোতিহীন ভাস্কৰৰ দৰে।
মোৰ সখা জীৱনৰ
সোণালী সপোন
কৌৰৱৰ উজ্জ্বল ভৱিষ্য
সমাধিস্থ হব সকলোৱে।

কৰ্ণ—অতিকে অস্থিৰ তুমি
আহা সখা ক্ষণিক বিশ্ৰাম কৰি
কুঞ্জকাননত
আলোচনা কৰিম পিচত।

(দুৰ্য্যোধনক হাতত ধৰি লৈ গল।)

পট

—৫ম দৃশ্য—

পাণ্ডৱৰ ৰাজ সভা।

(যুধিষ্ঠিৰ, শ্ৰীকৃষ্ণ, ভীম।)

শ্ৰীকৃষ্ণ—ৰাজসূয় মহাযজ্ঞ
হল সমাপন
তুমি আজি ভাৰতৰ চক্ৰৱৰ্ত্তী ৰজা।
আৰু কিনো লাগে ধৰ্ম্মৰাজ
সুখেৰে ৰাজত্ব কৰা,
ভাৰতত বিয়পিব
যশস্যা তোমাৰ।

যুধি—আশৈশৱ দুখতেই কটাই জীৱন
যি সৌভাগ্যৰ আজি
হলো অধিকাৰী—
তোমাৰেই কৃপা নাৰায়ণ।
তুমি প্ৰভু নহলে সহায়
লুপ্ত হৈ গ'লহি হেঁতেন
পাণ্ডৱৰ নাম।
তোমাৰ কৃপাতে মাথো
এতিয়াও পাণ্ডৱ জীৱিত।

তুমিয়েই সকলো ভৰসা ।
অতীতত যেনেদৰে
ৰক্ষিলা সবাকো
ভৱিষ্যতেও যেন
একেদৰে ৰক্ষা কৰা
পাণ্ডুৰ বংশক ।

শ্ৰীকৃষ্ণ—ভীমাৰ্জ্জুন সম ভাই যাৰ
তাৰ জানো কোনো দিন
সম্ভৱে বিপদ ।
শেষ হ'ল দুখৰ ৰজনী
ভাগ্যাকাশ উদ্ভাষিত
সৌভাগ্য ভাস্কৰে ।
আৰু কোনো চিন্তা নাই
নিসন্দেহে কৰা ৰাজ্য ভোগ ।

ভীম—তথাপিতো
"কিন্তু" এটা থাকি যায়
ইয়াৰ মাজতে ।

শ্ৰীকৃষ্ণ— কোৱা দাদা
কি কাৰণে সন্দেহৰ
ছায়া দেখা মনৰ মাজত ?

ভীম—তুমি জানো নাজানা যাদৱ ?
কৌৰৱৰ চক্ৰান্তত
লাঞ্ছনাৰ সীমা নাই
পাণ্ডৱ ভাগ্যত ।
প্ৰতিপদে বিপদৰ সম্মুখীন হৈ
আজি যিবা সৌভাগ্যৰ
হলো অধিকাৰী
তাকে চাই
কৌৰৱে কি বহি ৰব
নিৰ্ব্বিকাৰ হৈ ?
মোৰ কিন্তু নহয় বিশ্বাস ।
শ্ৰীকৃষ্ণ—কৌৰৱৰ সাধ্য নাই
পুনু কৰে পাণ্ডৱৰ
কোনো অপকাৰ
নিঃসহায় শক্তিহীন
নহে দাদা আজিৰ পাণ্ডৱ ।
পাণ্ডৱৰ বীৰত্বত
ত্ৰস্তমান সমগ্ৰ ভাৰত ।
ভীম—তথাপিতো ক্ৰূৰমতি
দুষ্ট দুৰ্য্যোধনে
হিংসা বৃত্তি পৰিত্যাগ

নোৱাৰে কৰিব।
পাণ্ডৱেতো চিন্তা নাই
কোনো দিন কৌৰৱৰ
কোনো অপকাৰ।
তথাপিতো যি দুৰ্ম্মতি
আশৈশৱ হিংসিছে আমাক।
আজি তাৰ নহব নিবৃত্তি।
পাণ্ডৱৰ এই প্ৰতিষ্ঠাই
দুগুণে বঢ়াই দিব
হিংসা বৃত্তি তাৰ।
পুনু জানা
শকুনিৰ পৰামৰ্শ লই
নতুন চক্ৰান্ত জাল
কৰিব বিস্তাৰ।
এই মোৰ ভৱিষ্যত বাণী।

শ্ৰীকৃষ্ণ—এতিয়াও সংযত নহয় যদি
ৰজা দুৰ্য্যোধন
নিজে নিজে ধ্বংস হব
নকৰা সংশয়।

ভীম—সমুখা সমুখী ভাৱে
কৰিলে বিদ্ৰোহ

সমুচিত দিব পাৰো
শিক্ষা কৌৰৱক।
কৰ্ণৰ সাহায্য লভি
গৰ্ব্ব কৰে কুৰু অধিপতি
কিন্তু নাজানে মূৰ্খই
অৰ্জ্জুনৰ তুলনাত
অতি তুচ্ছ ৰাধাৰ নন্দন।

শ্ৰীকৃষ্ণ—বীৰত্বত উপেক্ষাৰ পাত্ৰ নহে
অঙ্গ অধিপতি।
মনত ৰাখিবা দাদা
প্ৰিয় শিষ্য পৰশুৰামৰ
সৰ্ব্বশিক্ষা বিশাৰদ
ৰণত পণ্ডিত।
ভাৰতত নাই এনে বীৰ
জয়ী হব কৰ্ণসহ
দ্বৈৰথ যুদ্ধত।
ভৱিষ্যত কথা বাৰু
নালাগে ভাবিব।
বৰ্ত্তমান সকলোৱে
থাকা আনন্দত
মৰো যাও যুৰি ৰাবকাক।

যুধি—তুমি যাবা দ্বাৰকাক।

শ্ৰীকৃষ্ণ—বহুদিন এৰি থৈ
আহিছো নগৰ—
নাজানো কি ঘটিছে ৰাজ্যত
সেয়ে দাদা মাগিছো মেলানি।
সময়ত পুনুবাৰ
মিলিম সকলো।

যুধি—কি কম তোমাক—
ইমানে আতুৰ যদি
যাবলৈ ঘূৰি দ্বাৰকাক,
যোৱা যদুপতি।
কিন্তু মিনতি প্ৰাণৰ
বিপদত নেৰিবা আমাক।

শ্ৰীকৃষ্ণ—চিৰদিন কৃষ্ণ ৰব
তোমাৰে সহায়।
তেনেহলে বিদায় ৰাজন-
বিদায়, বিদায়
—দাদা বৃকোদৰ।

ভীম—যোৱা যদুপতি
পাণ্ডৱৰ একমাত্ৰ
তুমিয়ে বান্ধৱ। (**শ্ৰীকৃষ্ণ গল**)

যুধি—একে একে সকলোৱে
গুচি গ'ল আপোন ৰাজ্যক
ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ পৰি ৰ'ল
মৰিশালী প্ৰায় ।
বৃকোদৰ,
দুৰ্যোধনো গ'ল জানো
হস্তিনাপুৰক ।
ভীম—গ'ল দাদা ।
অতিশয় লাজ পালে
ৰজা দুৰ্যোধনে ।
কিযে হল—বাতুলৰ দৰে
স্ফটিকৰ বেদী দেখি
গুটালে বসন
স্ফটিক আবৃত বাপী
নোৱাৰি চিনিব
সবসন পৰি তাতে
হহুৱাই সকলো ৰজাক
লাজে অভিমানে
ভেতিয়াই তব আজ্ঞা লই
গুচি গল হস্তিনাপুৰক ।
যুধি—মহামানী ৰজা দুৰ্যোধন

সকলোৱে হঁহা দেখি
পালে অপমান ।
বলা ভাই
যদুপতি গুচি গল
লই গল সকলো উৎসাহ—
বিশ্ৰামৰ অতি প্ৰয়োজন ।

পট

ষষ্ঠ দৃশ্য ।

হস্তিনাৰ প্ৰাসাদ ।

(দুৰ্য্যোধন আৰু শকুনি ।)

শকুনি—এনেদৰে মন মাৰি থাকিলে কি হব ভাগিন ?

দুৰ্য্যো—কৌৰৱৰ আৰু বৰাই থাকিল ক'ত মামা । ভাৰতৰ একলক্ষ্য ৰজাই পাণ্ডৱৰ বশ্যতা স্বীকাৰ কৰিলে—তুমি জানো নেদেখিলা মামা কিমান ৰজাই ধনবস্তু লৈ নগৰ দ্বাৰত সামান্য বসতীয়াৰ দৰে অপেক্ষা কৰিব লগীয়া হৈছিল—প্ৰবেশৰ আদেশ প্ৰতিক্ষাত । পাণ্ডৱ সভাত শ্ৰীকৃষ্ণই শিশুপালক হত্যা কৰিলে অথচ এজন ৰজাইও তাৰ প্ৰতিবাদ কৰিব নোৱাৰিলে । পাণ্ডৱৰ বীৰত্ব আজি সকলো ত্ৰস্তমান—পাণ্ডৱৰ ধনাগাৰে কুবেৰৰ ভাণ্ডাৰকো চেৰ পেলাইছে—পাণ্ডৱ

আজি দ্বিতীয় বাসব তুল্য। পাণ্ডৱৰ ঐশ্বৰ্য্য—পাণ্ডৱৰ প্ৰভুত্বই আজি মোক বিকল কৰি তুলিছে মামা।

(কৰ্ণৰ প্ৰবেশ)

কৰ্ণ—পাণ্ডৱৰ দেখি সখা
অতুল ঐশ্বৰ্য্য
কি কাৰণে ঈৰ্ষা কৰা তুমি ?
মহাৰাজ যুধিষ্ঠিৰ
ধাৰ্ম্মিক মহান
কৌৰবৰ হিত বিনে
নিচিন্তে অহিত।
নিজেই দেখিলা তুমি
উত্তৰাধিকাৰী হৈও সমগ্ৰ ৰাজ্যৰ
অৰ্দ্ধৰাজ্য মাথো লাভ কৰি
নকৰিলে কোনো প্ৰতিবাদ।
ধৰ্ম্মৰ কাৰণে মাথো
ব্যৰ্থ কৰি তোমাৰ কৌশল
ভাৰতত প্ৰতিষ্ঠিত
পাণ্ডু পুত্ৰগণ।
ৰাজসূয় যজ্ঞ কৰি
ললে নাম ৰাজ চক্ৰৱৰ্ত্তী
অতুল ঐশ্বৰ্য্যশালী

আজি যুধিষ্ঠিৰ
মাত্ৰ সখা নিজ ক্ষমতাত।
তুমিওতো অসমৰ্থ
নহোৱা ৰাজন।
ভীষ্ম দ্ৰোণ, অশ্বত্থামা
কৃপাচাৰ্য্য বীৰ
জয়দ্ৰথ, ভূৰিশ্ৰৱা
বাহ্লিক নৃপতি আদি
থাকোঁতে সহায়
শত ভাই কৌৰৱ
কিহব অভাৱ।
তুমিওতো পাৰা সখা
নিজ বাহুবলে
জয় কৰি ভাৰতৰ
ৰাজেন্দ্ৰ মণ্ডলী
ৰত্ন ৰাজি কৰিব সঞ্চয়।
দুৰ্য্যো—পাণ্ডৱক জিনিলেহে
পূৰ্ণ হব মনৰ কামনা।
শকুনি—পাৰিবানে জয়ী হব
যুদ্ধ কৰি পাণ্ডৱৰ সতে?
পাণ্ডৱৰ বন্ধু আজি

নিজে নারায়ণ।
ভীষ্ম, দ্রোণ, কর্ণ বীর
যদিওবা সহায় তোমার
সমবেত পাণ্ডবক
পরাজয় করা
নহব সহজ।
কিন্তু আছে এটা উত্তম উপায়।
সহজেতে পাণ্ডবক
পরাজয় করি
অনায়াসে লব পারা
রাজ্যধন ঐশ্বর্য্য বিভূতি।
দুর্য্যো—কোরা, কোরা মামা
কি উপায়ে পাণ্ডবের
হব সর্ব্বনাশ
শকুনি—পাশা খেল।
ক্ষত্রিয়ের নীতিমতে
আহ্বানিলে যুদ্ধ কিম্বা
দ্যূতক্রীড়া হেতু
কোনো জন নহয় বিমুখ।
যদি পারা
করা এই খেলা আয়োজন।

নিমন্ত্ৰণ কৰি আন,
পাণ্ডু নন্দনক।
তেতিয়াই পূৰ্ণ হব
বাসনা তোমাৰ।

দুৰ্য্যো—তেনেহলে বিলম্বৰ
কিনো প্ৰয়োজন। বলা সখা
পিতাৰ সম্মতি লই
আয়োজন কৰো গৈ
পাশা খেলিবৰ—
পাৰো যদি পাণ্ডৱৰ
কৰি সৰ্ব্বনাশ
সসাগৰা পৃথিবীৰ
হম অধীশ্বৰ—নহলে
ৰাজ্য, ধন সকলো হেৰাই
হাঁহি মুখে বনবাসী হম। (কৰ্ণক টানি লৈ প্ৰস্থান)

শকুনি—এইবাৰ মোৰ সাধনা সিদ্ধিৰ পথত। পাণ্ডৱৰ সৰ্ব্বনাশ কৰি শকুনিয়ে তাৰ প্ৰতিশোধৰ পথ মুকলি কৰি লব। দুৰ্য্যোধন সাৱধান হোৱা—শকুনিয়ে সুযোগ পাইছে যেতিয়া হলাহল উদ্গীৰণ কৰিব।

বেগে প্ৰস্থান।

পট

—৭ম দৃশ্য—

কৌৰৱৰ ৰাজ সভা।

(ধৃতৰাষ্ট্ৰ, বিদুৰ, কৰ্ণ, দ্ৰোণ কৃপাচাৰ্য্য, দুঃশাসন
দুৰ্য্যোধন যুধিষ্ঠিৰ, ভীম, অৰ্জ্জুন, নকুল, সহদেৱ,
শকুনি। পাশাখেলৰ সকলো সজুলি
সন্মুখত। পাণ্ডৱসকল মাটিত
বহি বিমৰ্ষ ভাবত
থাকে।)

শকুনি—সৰ্ব্বশ্ৰান্ত তুমি আজি
ৰজা যুধিষ্ঠিৰ।
ৰাজ্যধন ঐশ্বৰ্য্য তোমাৰ
সকলোকে হেৰুৱাই
শেষ পণ আছিলে তোমাৰ
যদি তুমি জয়া হোৱা
ইবাৰ খেলত
ৰাজ্য ধন সকলোকে
পাবা ওলোটাই।
হলে পৰাজয়—
দ্বাদশ বৰ্ষৰ বাবে
বনবাসী হবা তুমি

পঞ্চভাই পাঞ্চালীৰ স'তে।
উকলিলে দ্বাদশ বৰিষ
এবছৰ পুনু ৰবা
অজ্ঞাত বাসত।
সেয়েই ঘটিল পুনু
তোমাৰ ভাগ্যত।
ভীম—কোনো চিন্তা নাই
ক্ষত্ৰিয়ই নকৰে ভঙ্গ
প্ৰতিজ্ঞা নিজৰ।
কৰ্ণ—থ'ক থ'ক বৃকোদৰ
প্ৰতিজ্ঞাৰ নকৰা বৰাই
কলঙ্ক নিদিবা আৰু
ক্ষত্ৰিয় নামত।
পঞ্চভাই হইছিলা
কৌৰৱৰ দাস
মাথো পাঞ্চালীৰ কৰুণ' বল–
মুক্ত হলা দাসত্বৰ পৰা
নহলে—
সুযোগ নাপালা হয়—
প্ৰতিজ্ঞাৰ কৰিব বৰাই
মনত পৰেনে, ভীম

নীচ বুলি উপহাস কৰিছিলা মোক
কিন্তু আজি—
মোতকৈ হীন বুলি
প্ৰতিপন্ন হ'লা তোমালোক ।

ভীম—আজিও জানিবা—আজিও কৰিম ঘৃণা
সুত সন্তানক ।

যুধি—ক্ষান্ত হোৱা ভীম
বিবাদৰ নাই প্ৰয়োজন ।
পাণ্ডৱৰ ভাগ্যাকাশ
মেঘেৰে আবৃত আজি
সহ্য কৰা সকলো লাঞ্ছনা ।

বিদুৰ—মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰ
এতিয়াও আছা বহি
নির্ব্বিকাৰ হৈ ।
এতিয়াও কি বুজা নাই
কি ঘটিছে তোমাৰ আগত ।
তোমাৰেই পুত্ৰ দুৰ্য্যোধনে
অন্যায় পাশাৰে চলি
ৰাজ্য ধন কাঢ়ি লই
পঞ্চ পাণ্ডৱৰ
সৰ্ব্বশেষে কৰে বনবাসী ।

এতিয়াও থাকোতে সময়
পুত্ৰক বিৰত কৰা
এই হেন নিদাৰুন
কুকৰ্ম্মৰ পৰা।
নহলে জানিবা ৰজা
কৌৰৱৰ ভবিষ্যত
অতীব ভীষণ।

দ্ৰোণ—সঁচা মহাৰাজ,
ক্ৰীড়া চলে মাতি আনি
পঞ্চ পাণ্ডৱক
পাতি এই সৰ্ব্বনাশী খেল
চলনাৰে পাণ্ডৱক
কৰে বনবাসী।
তুমি পাৰা প্ৰতিকাৰ
কৰিব ইয়াৰ।

ধৃত—বৃদ্ধ মই,
স্থবিৰ সকলো অঙ্গ
বুদ্ধি নাশ
বাৰ্দ্ধক্যৰ হেতু
নহলেনো কিয় হব
এনেদশা মোৰ।

মহাৰাজ পাণ্ডু মোৰ
ভ্ৰাতা চেনেহৰ
তাৰে এই পুত্ৰ পাচজন ,
আশৈশৱ পুত্ৰ জ্ঞানে
কৰিছো পালন ।
কিন্তু আজি দৈৱ বিড়ম্বনা
ভায়ে ভায়ে ঘটালে বিবাদ ।

বিদুৰ — মহাৰাজ
নিষ্কলঙ্ক কৌৰৱ কুলত সানি
কলঙ্ক কালিমা
যি কৰ্ম্মত ৰত আজি
তব পুত্ৰগণ
কবলই লাজ লাগে মোৰ।
একবস্ত্ৰা ৰজস্বলা দ্ৰোপদীৰ
কেশাৰ্ষণ কৰি
টানি আনি সভাৰ মাজত
সকলোৰে সম্মুখত
বিবস্ত্ৰা কৰিব বুলি
কৰিলে প্ৰয়াস।
কিন্তু, ভগৱান সহায়ৰ হেতু
নোৱাৰিলে লজ্জা নাশ

কৰিব সংহাৰ।
কৌৰৱৰ কুলবধূ বলি
নাৰী বুলি—
নাৰাখিলে কৌৰবে মৰ্য্যাদা।
লজ্জাহীন দুৰ্য্যোধনে
সকলোৰে সন্মুখত
উৰু দেখুৱাই
দ্ৰোপদীক কৰে উপহাস।
তথাপিতো পাণ্ডৱ নিমাত
নকৰিলে কোনো প্ৰতিবাদ
ইচ্ছা কৰা হলে,
পাণ্ডৱে নিশ্চয় পাৰে
প্ৰতিফল দিবলই
এই কুকৰ্ম্মৰ।
প্ৰতিজ্ঞাত বদ্ধ জানা
ভাই পঞ্চ জন
সেয়েই কৌৰবে আজি
নিষ্কৃতি লভিছে।

দুৰ্য্যো—ক্ষান্ত হোৱা খুৰা
পাশা খেলি পৰাজিত

পাণ্ডুৰ নন্দন।
ৰাজ্য ধন—ভাৰ্য্যা সহ
সকলো ভ্ৰাতৃক
একে একে যুধিষ্ঠিৰে
কৰিছিলে পণ ,
মোৰ ভাত কিবা দোষ
দেখা পালা তুমি ?
কৌৰৱৰ দাসত্বৰ পৰা
মুক্ত পঞ্চ ভাই।
দয়া কৰি মুক্তি দিছো
পঞ্চ পাণ্ডৱক,
কিন্তু ৰাজ্যধন
কোনোমতে নিদিও ঘূৰাই
আপোন প্ৰতিজ্ঞামতে
পঞ্চ ভাই বনবাসী হক
ইকথাৰ নহব অন্যথা।

ধৃত—পুত্ৰ! পুত্ৰ!
ভাবিচা স্থিৰ ভাবে
কি কৰিছ তই
পঞ্চ ভাই পাণ্ডুৰ নন্দন
পৰতো নহয় দুৰ্য্যো

তোৰে দেখো ভাই।
তেনে কিয় এই বৈৰী ভাব।
মিলি জুলি থাক সকলোৱে।
দুৰ্য্যো—নোৱাৰিম পালিব আদেশ পিতা
তাৰবাবে ক্ষমা কৰা মোক।
আৰু যদি ইমানেই দয়া তব
পাণ্ডৱৰ প্ৰতি
সকলোকে কৰা দান
পঞ্চ পাণ্ডৱক,
হাঁহি মুখে হম বনবাসী
ধৃত—কাল তোৰ চাপিছে ওচৰ
সেয়ে কৰ হিংসা পাণ্ডৱক।
কিন্তু দুৰ্য্যোধন
কৌৰৱৰ সকলো ভৱিষ্য—
দুৰ্য্যো—ভৱিষ্যৰ কথা পিতা
পৰি ৰ'ক ভৱিষ্য বুকুত
কিন্তু বৰ্ত্তমান,
পঞ্চ ভাই পাণ্ডুৰ নন্দনে
মণি মুক্তা ৰাজ আভৰণ
সকলোকে পৰিত্যাগ কৰি
অবিলম্বে হ'ক বনবাসী।

ভীম—চিন্তা নাই দুৰ্য্যোধন
অবিলম্বে প্ৰৱেশিম বন
নকৰো কৰুণা ভিক্ষা
কৌৰৱৰ পৰা
কিন্তু যোৱাৰ আগতে
শুন মূৰ্খ ক্ৰূৰ দুৰ্য্যোধন
শুনা যত সভাসদ
প্ৰতিজ্ঞা ভীমৰ
সাক্ষী ৰ'ল দিবাকৰ
সাক্ষী ৰ'ল দশদিক পাল
সাক্ষী যত ক্ষত্ৰিয় মণ্ডলী,
কৰিলো প্ৰতিজ্ঞা
যি হাতেৰে দুঃশাসনে
পাঞ্চালীৰ কেশাৰ্ষণ কৰি
আনিছিল ৰাজসভালৈ
চূৰ্ণ কৰি সেই হাত
বজ্ৰ আঘাতেৰে
দীৰ্ণ কৰি বক্ষ তাৰ
বক্ষ ৰক্ত কৰি পান
ৰাক্ষসৰ দৰে
জুৰাম জ্বালা হৃদয়ৰ।

যতদিন দুৰ্ম্মতিৰ
বুকুৰ তেজেৰে
নোৱাৰো ধুৱাই দিব
পাঞ্চালীৰ কেশ
ততদিন মুক্তকেশী
থাকিব দ্ৰৌপদী।
আৰু — আৰু মোৰ প্ৰতিজ্ঞা থাকিল
পাপী দুৰ্য্যোধনে
ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম নকৰি বিচাৰ
নিজ উৰু দেখুৱাই
উপহাস কৰিছিল
প্ৰিয় পাঞ্চালীক।
তাৰে মই লম প্ৰতিশোধ
সন্মুখ ৰণত।
গদাৰ আঘাতে ভাঙি
যুগ্ম উৰু তাৰ
পদাঘাত কৰিম শিৰত।

দ্ৰোণ — ক্ষান্ত হোৱা বৃকোদৰ,
ধৰ্ম্ম আছে।
ধৰ্ম্মই কৰিব জান'
তাৰ প্ৰতিকাৰ।

যোৱা তোমালোক
স্বধৰ্ম্মত মতি ৰাখি
আপোন প্ৰতিজ্ঞা পালি
পুনুবাৰ ৰাজ্যধন
লবা ওলোতাই।
যুধি—তেনে আৰু বিলম্বৰ
কিনো প্ৰয়োজন।
বিদায় বিদায় জ্যেষ্ঠ
কুৰু মহাৰাজ
বিদায় বিদুৰ খুৰা
গুৰু দ্ৰোণ
কৃপাচাৰ্য্য আদি কৰি
যত সভাসদ।
ভাগ্যহত পাণ্ডৱক
কৰা আশীৰ্ব্বাদ
ধৰ্ম্মতেই মতি যেন
থাকে আমাসাৰ।
দিয়া ভাই—
খুলি দিয়া ৰাজ আভৰণ।

(পাচ পাণ্ডৱে ৰাজ আভৰণ খুলি দিয়ে।)

লোৱা ভাই দুৰ্য্যোধন
ধাওঁৱান আমাৰ।
সুপথত মতি হ'ক
ঈশ্বৰক কৰিছো প্ৰাৰ্থনা।
বলা ভাই ভীমাৰ্জ্জুন
স্নেহৰ নকুল ভাই সহদেৱ
মোৰ কাৰণে মাথো
তোমাসাৰ দুৰ্গতি ইমান।
যদি পাৰা
ক্ষমা কৰা জ্যেষ্ঠৰ ধৃষ্টতা।

(পাঁচ পাণ্ডৱ গল। সভা নীৰৱ)

৮ম দৃশ্য

ৰাজপথ

বৰাগীৰ গীত।

পথিক তোৰ পথৰ সম্বল নাই
এন্ধাৰ নামিল চৌদিশে তোৰ
পথ নমন হায়।
সমুখত তোৰ জীৱন নাটৰ
বিৰাট যুজৰ স্থল,

সাম্য মৈত্ৰিৰ মহান মন্ত্ৰে
বুকুত বান্ধি ল বল
জয়ৰ সন্ধান মিলিব এদিন
ভয়ৰ কাৰণ নাই।
পদে পদে তোৰ ঘাত-প্ৰতিঘাত
কাইটে আবৰা জীৱনৰ বাট
উল্কা ধুমুহাৰ আছে অভিযান
বিদ্ৰোহৰ গীতি গাই,
নাই ভয় নাই
অচঞ্চল চিত্তে যা আগুৱাই
তোৰেই হব জয়॥

৩য় অঙ্ক।

১ম দৃশ্য।

কৰ্ণৰ প্ৰাসাদ।

(কৰ্ণ আৰু পদ্মা)

কৰ্ণ—পঞ্চ ভাই পাণ্ডুৰ নন্দনে
শেষ কৰি ত্ৰয়োদশ বৰ্ষ বনবাস
আবিভূত বিৰাট ৰাজ্যত।
ব্যৰ্থ হল কৌৰৱৰ
সকলো কৌশল
এইবাৰ মুখামুখি
কৰিব সমৰ।

পদ্মা—পাণ্ডৱৰ ৰাজ্যধন
কৌৰৱে নিদিয়ে জানো
পুনু পাণ্ডৱক ?

কৰ্ণ—ইযো কি সম্ভৱ পদ্মা।
কত চল-চক্ৰান্তেৰে
পাণ্ডৱৰ কৰি সৰ্ব্বনাশ
দুৰ্য্যোধন—

একছত্ৰী ৰজা আজি
ভাৰত ভূমিৰ ।
ৰাজ্যৰ লোভতে মাথো
আশৈশৱ হিংসিছে ভ্ৰাতৃক ।
পাণ্ডৱৰ লাঞ্ছনাৰ
নাৰাখিলে শেষ
মাথো প্ৰিয়ে
নিজ স্বাৰ্থ পূৰণৰ বাবে ।
আজি জানো বৈৰীভাব
কৰি পৰিহাৰ
সাম্ৰাজ্যৰ লোভ এৰি
মিত্ৰতা কৰিব পাৰে
পাণ্ডৱৰ সতে ?
সঁচাকৈয়ে ধৰ্ম্মৱন্ত
পাণ্ডুৰ নন্দন
সেয়েই জীৱিত আছে
আজিও কৌৰৱ ।
নহলে জানানে প্ৰিয়ে
যিদিনাই কৌৰৱ সভাত
কেশাৰ্ষণ কৰি দ্ৰৌপদীৰ
দুঃশাসনে প্ৰয়াসিলে

বিবস্ত্ৰা কৰিব
বিবেক ৰহিত হৈ
ৰজা দুৰ্য্যোধনে
নিজ উৰু দেখুৱাই
উপহাস কৰিছিল
দ্ৰোপদ বালাক—
সিদিনাই—সেই মুহূৰ্ত্ততে
পাণ্ডৱে পাৰিলে হয়
সমুচিত দণ্ড দিব
ক্ৰুৰ কৌৰৱক ।
কিন্তু ক্ষমাৱন্ত
ৰজা যুধিষ্ঠিৰ
ভ্ৰাতৃ বুলি ক্ষমিলে সকলো ।

পদ্মা—তেনেহলে ভায়ে ভায়ে
যুদ্ধ হব ৰাজ্যৰ কাৰণে ?

কৰ্ণ—কৌৰৱৰ অত্যাচাৰ
পাণ্ডৱৰ প্ৰতি
ক্ষমাৰ অযোগ্য প্ৰিয়ে ।
—কিমান কৰিব ক্ষমা ?
সেয়ে পদ্মা
পাণ্ডৱেও এইবাৰ সম্পূৰ্ণ সজাগ

পদ্মা—ভীষ্ম দ্ৰোণ আদি কৰি
থাকোতেও নাথ
কৌৰৱক নোৱাৰিলে
বিৰত কৰিব এই
সংগ্ৰামৰ পৰা।
কৰ্ণ—মতিচ্ছন্ন ৰজা দুৰ্য্যোধন
ইচ্ছা কৰি আহ্বানিছে
কৌৰৱৰ মহা সৰ্ব্বনাশ।
কৌৰৱৰ তুলনাত
দেৱতুল্য পাণ্ডু পুত্ৰগণ।
ত্যাগ কৰি সকলোৱে
মাগিছিলে পঞ্চ গ্ৰাম
ৰজা যুধিষ্ঠিৰে
কিন্তু দৰ্প কৰি দুৰ্য্যোধনে
কৰিলে প্ৰতিজ্ঞা
বিনা যুদ্ধে পাণ্ডৱক
সূচ্যাগ্ৰ মেদিনী হেনো
নকৰে প্ৰদান।
পদ্মা—ইমানেই স্পৰ্দ্ধা কৌৰৱৰ।
কিনো বাৰু শক্তি আছে
কৌৰৱ পক্ষৰ ?

কৰ্ণ— শক্তি আছে কৌৰবৰ।
ভীষ্ম দ্ৰোণ কৃপাচাৰ্য্য
অশ্বত্থামা আদি কৰি
একাদশ অক্ষৌহিনী কৌৰব সহায়।
কিন্তু পাণ্ডবৰ মাত্ৰ প্ৰিয়ে
সপ্ত অক্ষৌহিনী সেন
সহ নাৰায়ণ।

পদ্মা— কাৰবৰে হব তেনে জয়?

কৰ্ণ—অসম্ভৱ, অসম্ভব প্ৰিয়ে
কৌৰবৰ জয় আশা কল্পনা মাথোন।
নাৰী নিৰ্য্যাতন পাপে
কৌৰবক কৰিব নিৰ্ম্মূল।
যিমানেই বীৰ থ'ক
কৌৰব পক্ষত
যিমানেই হক সৈন্যবল
কৌৰবৰ সাধ্য নাই জিনিব পাণ্ডব।
অৰ্জ্জুনৰ সমকক্ষ বীৰ
কোনো নাই কৌৰব পক্ষত
তাতে হব নাৰায়ণ
সাৰথি পাৰ্থৰ।

পদ্মা—তেনে কিয় জানি শু'ন

ৰজা দুৰ্য্যোধনে
পাণ্ডৱৰ কৰে বিদ্ৰোহিতা।

কৰ্ণ—কাল। কালে আহি ধৰিছে চুলিত
শকুনিৰ মন্ত্ৰণাত বিবেক ৰহিত প্ৰায়
কুৰুপতি সদা ৰত
পাণ্ডৱৰ ধ্বংস কামনাত।
কৌৰৱৰ ভাগ্য আকাশত
পৰিছে শনিৰ দৃষ্টি—
ধ্বংস হব কুৰুকুল এই সমৰত।

পদ্মা—এই মহা কাল সমৰত
তোমাৰ কৰ্ত্তব্য নাথ।

কৰ্ণ—মোৰ ?
সখাক সহায় কৰা কৰ্ত্তব্য কৰ্ণৰ।
যিমানেই অত্যাচাৰী হ'ক দুৰ্য্যোধন
তথাপিতো মিত্ৰ মোৰ
সুহৃদ প্ৰাণৰ।
পাণ্ডৱে যিহেতুই নকৰক কিয়
কুৰুপতি মহামিত্ৰ
অস্পৃশ্য কৰ্ণৰ।
যি কৰ্ণক—
নীচ বুলি ঘৃণা কৰি

সমগ্ৰ বিশ্বই
পদে পদে কৰিলে লাঞ্ছনা
মাত্ৰ প্ৰিয়ে—
কুৰু শ্ৰেষ্ঠ ৰজা দুৰ্য্যোধনে
বুকুত সাৱটি লই
কৰিছিলে অঙ্গ দেশ দান।
সেই মিত্ৰ দুৰ্য্যোধনে
যিমানেই কৰক অন্যায়
কৰ্ণ ৰব চিৰদিন
তেওঁৰে সহায়।

(ব্ৰাহ্মণ বেশী ইন্দ্ৰৰ প্ৰবেশ। পদ্মাৰ প্ৰস্থান)

ইন্দ্ৰ—মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ হক—অঙ্গ অধিপতি।

কৰ্ণ—সভক্তি প্ৰণাম লোৱা
হে বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণ। (ইন্দ্ৰৰ পদধূলি লয়)

ইন্দ্ৰ—দাতাকৰ্ণ বুলি তুমি
খ্যাত ভাৰতত—
সেয়ে আজি ভিক্ষা-প্ৰাৰ্থী মই

কৰ্ণ—কোৱা দেৱ
কি পালে সন্তুষ্ট হবা
সাধ্যাতীত নহে যদি
দিম আনন্দেৰে।

ইন্দ্ৰ—সাধ্যাতীত নহে কর্ণ
তথাপি প্ৰতিজ্ঞা কৰা
বিমুখ নকৰো বুলি
বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণক।
কর্ণ—(ভাবি) হে ব্ৰাহ্মণ
কৰিলো প্ৰতিজ্ঞা
নকৰো বিমুখ যদি
শক্তিয়ে কুলায়।
ইন্দ্ৰ—তেনেহলে হেৰা বীৰবৰ
তোমাৰ এই কবচ কুণ্ডল
দান কৰা ব্ৰাহ্মণক
পূর্ণ কৰা—মনোবাঞ্ছা মোৰ।
কর্ণ—কবচ কুণ্ডল!
ব্ৰাহ্মণৰ কিনো প্ৰয়োজন ?
ইন্দ্ৰ—প্ৰয়োজন নাথাকিলে
কোনো জনে কোনো বস্তু নকৰে কামনা।
কর্ণ—(কিবা যেন চিন্তা কৰি)
বুজিছো, বুজিছো ব্ৰাহ্মণ।
পৰিছে মনত মোৰ
কালি ৰাতি তন্দ্ৰা অৱস্থাত
কোনে যেন কই গ'ল

কাণে কাণে মোৰ
সাবধান হোবা কৰ্ণ
দানতেই সৰ্ব্বনাশ ঘটিব তোমাৰ।
বাসবে মাগিব আহি কবচ কুণ্ডল।”
পাৰিছো বুজিব দেব
তুমি প্ৰভু নোহোবা ব্ৰাহ্মণ—
ব্ৰাহ্মণৰ বেশধাৰী
স্বৰ্গ অধিপতি।
অৰ্জ্জুনক নিষ্কণ্টক কৰিবৰ বাবে
কবচ কুণ্ডল মোৰ
মাগিলা ছলেৰে।
হে বাসব!
কবচ কুণ্ডল কিয—যদি লাগে
দিব পাৰো প্ৰাণ।
কিন্তু মিছাতেই ভয় পালা অৰ্জ্জুনৰ বাবে
কবচ কুণ্ডল দেব
থাকিলেও কৰ্ণৰ দেহত
নাছিলে শকতি তাৰ
নাশিব পাৰ্থক
সখা যাৰ নিজে নাৰায়ণ।
– ধ্ৰুব সত্য

নিশ্চিত মৰণ মোৰ অৰ্জ্জুন হাতে।
লোৱা দেৱ এই মোৰ কবচ কুণ্ডল।
কৰ্ণৰ সকলো য'ক
মাথোন প্ৰতিজ্ঞা ৰক হিমাদ্ৰি সদৃশ।
(খড়্গাৰে কবচ আৰু কুণ্ডল কাটি ইন্দ্ৰৰ হাতত দিয়ে।)
তৃপ্ত জানো হ'লা পুৰন্দৰ

ইন্দ্ৰ—ধন্য শত ধন্য দাতাকৰ্ণ নাম।
পৰম সন্তুষ্ট আজি সহস্ৰলোচন।
ইচ্ছা যদি আছে বীৰ
মাগি লোৱা অভীপ্সিত বৰ।

কৰ্ণ—নিকিন কৰ্ণৰ প্ৰতি
সঁচাই সন্তুষ্ট যদি
দিয়া দেৱ—একঘাতী বাণ।

ইন্দ্ৰ—লোৱা লোৱা কৰ্ণ
আনন্দেৰে কৰিলে প্ৰদান।
(ইন্দ্ৰই হাত পাতে। একঘাতী বাণৰ
আবিৰ্ভাব। কৰ্ণৰ হাতত বাণ দি ইন্দ্ৰৰ অন্তৰ্দ্ধান)

কৰ্ণ—কবচ কুণ্ডলহীন—কৰ্ণৰ হাতত
পাক মানে একঘাতী বাণ
সব্যসাচী নিষ্কণ্টক নহয় বাসৱ।

পট।

২য় দৃশ্য

পাণ্ডৱ শিবিৰ।

(শ্ৰীকৃষ্ণ, অৰ্জ্জুন।)

অৰ্জ্জুন— সখা, নুবুজিলো তোমাৰ ছলনা,
কি কাৰণে অতুল প্ৰতাপী তব
সপ্তকোটি নাৰায়ণী সেনা
কৌৰৱক কৰিলা প্ৰদান।

শ্ৰীকৃষ্ণ—তেনেহলে এতিয়াও কোৱা সখা
লাগে যদি নাৰায়ণী সেনা
মই যাওঁ কৌৰৱ পক্ষৰ।

অৰ্জ্জুন—সিও কি সম্ভৱ যদুপতি।
নাৰায়ণী সেনাৰ কাৰণে
পাণ্ডৱে কৰিব ত্যাগ
দ্বাৰকানাথক।
মই মাথো সুধিছো কাৰণ।

শ্ৰীকৃষ্ণ—কাৰণ একোৱে নাই। মাত্ৰ সখা
দুৰ্যোধনৰ মান ৰক্ষা কৰি
নাৰায়ণী সেনাদল দি
মই ৰলো পাণ্ডৱৰ ফালে।
কোনো চিন্তা নাই

সকলো মৰিব জানা
তোমাৰে হাতত ।
অৰ্জ্জুন—নাজানো মাধৱ
এই কাল সমৰৰ—শেষ ফলাফল ।
একাদশ অক্ষৌহিনী সেনাসহ
ভীষ্ম, দ্ৰোণ—কৃপাচাৰ্য্য—কৰ্ণ মহাৰথী
সকলোৱে কৌৰৱ পক্ষত ।
পাণ্ডৱৰ আশা মাথো
তুমি যদুপতি ।
তোমাৰেই ভাৰসাত
সপ্তঅক্ষৌহিনী সেনা লৈ
আয়োজন কৰিছো ৰণৰ
বাধা মাৰা পাণ্ডৱক
সকলো ভাৰসা সখা
তোমাৰে হাতত ।
শ্ৰীকৃষ্ণ— যথা ধৰ্ম্ম তথা জয়
জানিবা ফাল্গুনী ।
ক্ৰূৰমতি কৌৰৱৰ
বিমানেই থ'ক সৈন্যবল
পাণ্ডৱৰে হব জয়
এই সংগ্ৰামত ।

অৰ্জ্জুন—কিন্তু সখা
ভাবিলে ই সমৰৰ কথা
কান্দি উঠে অন্তৰাত্মা মোৰ।
মাথোন মনত হয়
ৰাজ্যৰ কাৰণে আজি
কেনেকৈ জ্ঞাতি নাশ
কৰিম ৰণত।
ভীষ্ম পিতামহ—
পুত্ৰ তুল্য আশৈশব
পালিছে আমাক
সেইজন মহাপুৰুষক
কোৱা সখা কেনেকৈ
অস্ত্ৰাঘাত কৰিম ৰণত।
গুৰু দ্ৰোণ—
যাৰ মাথো কৰুণাত
লভিছিলো অস্ত্ৰ শিক্ষা যত
সেই গুৰু—উপাস্য দেৱতা,
পাণ্ডবৰ হিতৈষী পুৰুষ
কোন সাহে সমৰত কৰিম সংহাৰ।
শ্ৰীকৃষ্ণ—কৰ্ত্তব্যৰ আহ্বানত
সকলো সম্বৰ সখা

ক্ষত্ৰিয়ৰ বাবে ।
পাণ্ডৱেতো প্ৰথমতে
কৰা নাই যুদ্ধ আয়োজন—
আত্মৰক্ষা কৰিবৰ বাবে
ভাই হক—বন্ধু হক
অপেক্ষা নকৰি
কৰিবই লাগিব সমৰ ।

অৰ্জ্জুন—নাশ কৰি ভাই বন্ধু
আপোন হাতেৰে
জ্ঞাতিৰ তেজেৰে ৰাঙি
পৃথিৱীৰ বুকু
কোন সুখে—কাক লই
কৰিম ৰাজত্ব ।
ভৱিষ্যৰ কথা ভাবি
হাতৰ গাণ্ডীৱ সখা
কঁপি উঠে সঘনে হাতত ।

(ভীমৰ প্ৰবেশ)

ভীম—ভৱিষ্যত পৰি ৰ'ক
ভৱিষ্য বুকুত।
তাৰ বাবে চিন্তা কৰা
নাই প্ৰয়োজন ।

ভাই বন্ধু আত্মীয় স্বজন
কাৰোৰেই ৰক্ষা নাই ।
ভীমৰ হাতত ।
এইবাৰ দিম প্ৰতিফল ।
পাপিষ্ঠ কৌৰৱে—
মাথোন চক্ৰান্ত কৰি
যত দুখ দিছে পাণ্ডৱক—
কথাৰে নোৱাৰি তাক
কৰিব বৰ্ণনা ।
কৌৰৱৰ হিংসাবহ্নি
প্ৰতিহিংসা বহ্নিৰূপে
জ্বলিব লাগি'ছে ভাই
অন্তৰত মোৰ ।
প্ৰতিজ্ঞা ভীমৰ
বধ কৰি শত ভাই সহ দুৰ্যোধন
লাঞ্ছনাৰ লম প্ৰতিশোধ ।

শ্ৰীকৃষ্ণ—সঁচা সখা
কৌৰৱৰ অপৰাধ ক্ষমাৰ অযোগ্য ।
ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম মাথো
সমুখ ৰণত নাশি
অৰিক নিজৰ

সৌভাগ্যৰ হয় অধিকাৰী।
তাতে যদি শত্ৰুদল
আততায়ী হয়
অনায়াসে বধ কৰা—
কোনো দোষে নোৱাৰে স্পৰ্শিব।

অৰ্জ্জুন—তথাপিতো মানুহৰ মন
স্নেহ মায়া-মমতাৰে ভৰা।

শ্ৰীকৃষ্ণ—পৰিহাৰ কৰা সখা
এই দুৰ্ব্বলতা
মায়া মোহ বিসজ্জন দি
অৱতীৰ্ণ হোৱা পাৰ্থ
সমুখ ৰণত।
উদ্ধাৰা আপোন ৰাজ্য—
হেৰোৱা সম্পদ—
পাণ্ডুৱৰ কীৰ্ত্তি ৰাখা
ভাৰত ভূমিত।
মনত পেলোৱা সখা
শৈশৱতে বিষ দিয়া
আপোন ভ্ৰাতৃক—
জতুগৃহ দাহ কথা
বাৰণাৱতত।

মনত পেলাবা পাৰ্থ
দ্ৰৌপদীৰ অপমান
কৃট পাশাখেল—
আপুনি আতৰি যাব
দুৰ্ব্বলতা সকলো মনৰ ।
কৌৰৱৰ পক্ষ ল'ক
ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ মহাৰথী
সসাগৰা পৃথিবীৰ
ৰাজেন্দ্ৰ মণ্ডলী
তথাপিতো অনিবাৰ্য্য পাণ্ডবৰে জয

ভীম—জয় কিম্বা পৰাজয়
কথা ভবিষ্যৰ
তাৰ বাবে চিন্তা নাই মোৰ ।
শত্ৰুনাশ প্ৰতিজ্ঞা ভীমৰ
সেয়ে মাথো লক্ষ্য মোৰ
এই সমৰত ।
ভীষ্ম দ্ৰোণ কিয় ?
আহে যদি পশুপতি
দেৱতা বাসব
কৌৰৱৰ সাহায্যৰ বাবে
তথাপিতো জানা যদুপতি

ভ্ৰাতৃ বলি—বন্ধু বুলি
বৃকোদৰে কৌৰৱক
নকৰিব ক্ষমা।
অন্তৰত জ্বলি থকা
প্ৰতিহিংসাৰ কাল হুতাশন
কৌৰৱৰ তেজেৰে মাথো
নিৰ্বাপিত হ'ব নাৰায়ণ।

(ভীমৰ প্ৰস্থান)

শ্ৰীকৃষ্ণ—অতিশয় উত্তেজিত
দাদা বৃকোদৰ।
কৌৰৱৰ অত্যাচাৰে
ৰাক্ষস ৰূপেৰে আজি
সজালে ভীমক।
ব'লা সখা
ভাবিবৰ নাই প্ৰয়োজন
অবিলম্বে শুভক্ষণ চাই
যুদ্ধ যাত্ৰা কৰিব লাগিব

অৰ্জ্জুন—বলা সখা
যি পথেই চলাৱা তুমি
সেয়ে পথ পঞ্চ পাণ্ডৱৰ।

পট

৩য় দৃশ্য

যমুনাতীৰ ।

(কৰ্ণই গা ধুই)

কৰ্ণ—ও জবাকুসুম সঙ্কাশং
কাশ্যপেয়ং মহাদ্যুতিম
ধ্বান্তাৰিং সৰ্ব্বপাপঘ্নং
প্ৰণতোৎস্মি দিবাকৰম ॥
ও নম সবিত্রে জগদেকচক্ষুসে
জগৎ প্ৰসুতি স্থিতিনাশ হেতবে ।
ত্ৰয়ীময়ায ত্ৰিগুণাত্মধাৰিণে
বিৰিঞ্চি নাৰায়ণ শঙ্কৰাত্মনে ॥

(সূৰ্য্যক প্ৰণাম কৰে এনেতে কুন্তীৰ প্ৰবেশ ।

কুন্তী—পুত্ৰ ।

কৰ্ণ—(ঘূৰি চাই) কোন তুমি ?
আচম্বিতে পুত্ৰ বুলি
সম্বোধিলা অস্পৃশ্য কৰ্ণক ।
যেয়েই নহোৱা দেৱি,
পুত্ৰ বুলি সম্বোধন
কৰিলা যেতিয়া—মাতৃ তুমি মোৰ ।

লোবা মাতৃ সন্তানৰ
সভক্তি প্ৰণাম ।

(কুন্তীক সেবা কৰে)

কোবা মাতৃ
কি কাৰণে এই প্ৰত্যুষতে
উপস্থিত কৰ্ণ সমীপত
আছে জানো কিবা প্ৰয়োজন ?

কুন্তী—প্ৰয়োজন ।
কেনেকৈ কম মোৰ
কিনো প্ৰয়োজন—
ৰুদ্ধ পথ নিজ কৰ্ম্ম দোষে
নিজৰেই তেজ মাংস
পৰ—পৰ আজি
নিয়তিৰ ক্ৰুৰ-ছলনাত ।
তুমিতো নাজানা পুত্ৰ
কি ব্যথাৰ বোজাভাৰ লই
দিনে নিশা চকুপানী টুকি
অনুতপ্তা আজি মই
নিজ কৰ্ম্ম সোঁৱৰি মনত ।

কৰ্ণ—একোকে নাপালো বুজি
ৰহস্যেৰে ভৰা এই বচন তোমাৰ ।

বোবা দেখি,—কোন তুমি
কিনো দুখ তোমাৰ মনত ?

কুন্তী—কুন্তী মই
জন্মদাত্ৰী পঞ্চ পাণ্ডৱৰ,
আৰু—

কৰ্ণ—আৰু—
ৰ'লা কিয় ?
পাণ্ডৱৰ মাতৃ তুমি
তোমা সম ভাগ্যবতী
কোন ভাৰতত ?

কুন্তী—ভাগ্যবতী হৈও পুত্ৰ
অতি ভাগ্যহীন ।
পঞ্চপুত্ৰ আছে মোৰ
ইন্দ্ৰৰ সমান
তুমি কিয়—
সমগ্ৰ বিশ্বই কব,
কুন্তী সম ভাগ্যৱতী
নাই জগতত ।
কিন্তু জানো মাথো মই
নিজৰ মূৰ্খতা হেতু—
হেৰুৱাই কিযে এটি

অমূল্য ৰতন
অহৰহ জ্বলিব লাগিছো।

কৰ্ণ—ভীমাৰ্জ্জুন সমপুত্ৰ যাৰ
কিহৰ অভাব মাতৃ ?
মইতো নাপালো ভাবি
দুখৰ কাৰণ।

কুন্তী—তুমি কি বুজিবা কৰ্ণ
দুখ ক'ত অভাগী কুন্তীৰ।
যেতিয়াতো ভাবিবৰ ক্ষমতা নহল
এ'নদৰে চিৰদিন জ্বলিব লাগিব।

কৰ্ণ—লাহে লাহে বিষ দেবি
ঠেলি নিয়া ৰহস্য আজৰ ?
স্পষ্টকৈ কে দিয়া
বক্তব্য তোমাৰ।
পঞ্চভাই পাণ্ডৱৰ
জন্মদাতৃ হৈও
কিনো বাক্ক বেদনা তোমাৰ।

কুন্তী—ঘৃণাত কোঁচাবা নাক
শুনিলে মোৰ জীৱন বৃত্তান্ত।
কিন্তু তথাপিতো
কবই লাগিব।

কম বুলি আহিছো যেতিয়া
দুনাই নাযাও ঘূৰি—
নকৰো পুনৰ ভুল
অতীতৰ দৰে,
কিন্তু পুত্ৰ, জৰতাই টানিছে বসনা।
কৰ্ণ—কোৱা মাতৃ।
কুন্তী—মাতৃ বুলি বাৰে বাৰে
সম্বোধন কৰি
প্ৰাণত জগাই দিছা
হেৰোৱা উচ্ছ্বাস।
কিন্তু তুমিতো নাজানা পুত্ৰ
জনমিছ' কাৰ উদৰত।
কৰ্ণ—পুনৰ ৰহস্য জাল
তৰিলা জননী।
কোৱা দেখি
কি ৰহস্য জীৱনৰ তব
আৰু কিনো বাৰু প্ৰয়োজন
জন্ম মোৰ কাৰ উদৰত ?
কুন্তী—তোমাৰেই জন্মৰ লগত
জীৱন ৰহস্য বৎস
জৰিত কুন্তীৰ।

কৰ্ণ— কোবা, কোৱা, মাতৃ
স্পষ্ট ভাবে কোৱা
কিনো বাক ৰহস্য তোমাৰ
আক—পাবা যদি
কৈ দিয়া জন্মতত্ত্ব মোৰ।

কুন্তী— তুমি মোৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ
জনমিছা সূৰ্য্য ঔৰষত।

কৰ্ণ—মাতৃ' মাতৃ
ইকি তুমি শুনালা কৰ্ণক।
পাণ্ডৱৰ মাতৃ কুন্তী
জন্মদাত্ৰী অস্পৃশ্য কৰ্ণৰ।
জন্ম মোৰ সৌৰপতি
ভাস্কৰ তেজত।
সপোন — সপোন কথা
নহয় বিশ্বাস।
ছলনা কৰিছা তুমি
অভাগা কৰ্ণক।

কুন্তী— ছলনা নহয় পুত্ৰ।

কৰ্ণ— কিন্তু কেনেকৈ সম্ভৱ জননী?

কুন্তী—কালৰ চক্ৰত পুত্ৰ
সকলো সম্ভৱ।

যেতিয়া আছিলো মই
পিতাৰ ঘৰত
সেই সময়াতে
আদিত্য তেজত পুত্ৰ
জনম তোমাৰ।
লোক লজ্জা কলঙ্ক ভয়ত
পুত্ৰৰ মমতা ত্যজি
মাতৃত্বক কৰি অপমান
বিসৰ্জ্জন দিছিলো তোমাৰ
যমুনাৰ উত্তাল বক্ষত
—ৰাধা মাথো পালিতা জননী।

কৰ্ণ—(বৈ) অকাতৰে অম্লান বদনে
যি পুত্ৰক জন্মৰ দিনাই
বিসৰ্জ্জন দিছিলা জননী।
আজি পুনু কি কাৰণে
ব্যক্ত কৰি অতীত কাহিনী
মাতৃ বুলি দিলা পৰিচয়?

কুন্তী—যুদ্ধ সজ্জা দেখি পুত্ৰ
কুৰু-পাণ্ডৱৰ
নোৱাৰিলো স্থিৰে ৰব মই।
অতীতত যি কৰিলো

তাৰ বাবে জ্বলিছো সদায়।
আজি পুনু জানি শুনি
যুদ্ধ হব পুত্ৰই পুত্ৰই
কোন সতে ৰহি থাকো
নিৰ্বিকাৰ হই।
সেয়ে আজি
উপস্থিত পুত্ৰ সমিপত
অতীতৰ যতকথা
বিস্মৃতিৰ সোঁতত উটাই
মিলিত হোবাহি পুত্ৰ
পঞ্চভাই পাণ্ডৱৰ সতে।
কৰ্ণ—যি লোক লজ্জাৰ কাৰণে
শৈশৱতে পৰিত্যাগ
কৰিলা কৰ্ণক—
আজি যদি পুত্ৰ বুলি
দিয়া পৰিচয়
পাবা জানো পৰিত্ৰাণ
কলঙ্কৰ পৰা ?
কুন্তী—জগতে হাঁহোক পুত্ৰ
কলঙ্কিনী বুলি
ক্ষতি নাই মোৰ—

তুমি মাত্র নকৰা নিৰাশ
সম্মিলিত হোৱা পুত্র
পঞ্চভাই সতে।
কৰ্ণ—সম্ভৱ নহয় মাতৃ।
আজ্ঞা তব নোৱাৰিম
কৰিব পালন—
ক্ষমা কৰা অধম কৰ্ণক।
যদিওবা জন্মদাত্ৰী তুমি
ৰাধা মোৰ আৰাধ্যা জননী।
কুন্তী—কৰ্ণ!
কৰ্ণ—শৈশৱতে অনাদৰ
নকৰিলে তুমি
যি কৰ্ণই
অনায়াসে সমাজত
লভি শ্ৰেষ্ঠ স্থান
মূৰ দাঙ্গি ঠিয় হৈ
ভাৰত বুকুত
গৰ্ব্বত ফুলাই বক্ষ
পৰিচয় দিলে হৈ
সূৰ্য্য পুত্র বুলি।
আজি সেই সূৰ্য্য পুত্র

হেয়, নীচ, অস্পৃশ্য বিশ্বৰ।
পদে পদে অপমান,
বিফলতা সঙ্গী জীৱনৰ।
তোমাৰ কাৰণে মাতৃ
ব্যৰ্থ মোৰ জীৱনৰ
সোণালী সপোন।
অচল জীবন ৰথ
অভিশপ্ত জীৱনৰ
বোজা ভাৰ লৈ।
কুন্তী—অভিমান নকৰিবা পুত্ৰ।
ক্ষমা কৰা অভাগিনী
মাতৃক তোমাৰ।
অনুতপ্তা আজি মই
অতীতৰ কৰ্ম্মৰ কাৰণে।
কৰ্ণ—কিন্তু নিৰুপায় মই।
সখা মোৰ ৰজা দুৰ্য্যোধন
যাব মাথো কৰুণা বলত
আজি মই অঙ্গ অধিপতি।
সেই মোৰ পৰম সুহৃদ
সম্মুখীন ঘোৰ বিপদৰ।
তুমিয়েই কোৱা মাতৃ

কেনেকৈ এৰি থৈ
একমাত্ৰ প্ৰিয় বান্ধৱক
জৈষ্ঠত্বৰ আকাঙ্ক্ষা
পৰিচয় দিও বাৰু
তব পুত্ৰ বুলি ?
ক্ষমা কৰা—
নালাগে জ্যেষ্ঠতা মোৰ
নালাগে সন্মান
নীচ হৈয়ে ৰম চিৰদিন ।
তথাপিতো
নিজৰ প্ৰতিজ্ঞা মাতৃ
নকৰো লঙ্ঘন ।
সুখে দুখে আপদে বিপদে
একমাত্ৰ বন্ধু মোৰ
ৰজা দুৰ্য্যোধন ।
যোৱা মাতৃ
মৃত বুলি ধৰি লবা
কৰ্ণক তোমাৰ ।

কুন্তী -অভিমানী পুত্ৰ মোৰ
নুবুজিলা ব্যথা জননীৰ ।
ক্ষণিকৰ দুৰ্ব্বলতা হেতু

কৰিছিলো যদিওবা দোষ—
মাতৃ বুলি নোৱাৰা ক্ষমিব ?
কর্ণ—কি কৰিম
কর্ণ আজি উপায় বিহীন ।
প্ৰতিজ্ঞাৰ নাগপাশ
নোবাৰো ছিঙিব ।
যোবা মাতৃ
সুখে থাকা পঞ্চ পুত্ৰ লই
অস্পৃশ্য কর্ণৰ বাবে
নালাগে ভাবিব ।
কুন্তী—কিন্তু—
কর্ণ—কিন্তু কি জননী ?
কুন্তী—ভায়ে ভায়ে কৰিবা সমৰ
তেনেহলে কোৱা কর্ণ
অনিষ্ট নকৰো বুলি
ভ্ৰাতৃ সকলৰ ।
কর্ণ—ইযে মাতৃ অদ্ভুত আদেশ ।
দুর্য্যোধন পক্ষ লই
কৰিম সমৰ—
ই কথাতো নহয় সম্ভব ।
হব পাৰো হেয়—নীচ

অস্পৃশ্য বিশ্বত
সেই বুলি—
কৰ্ণই নোৱাৰে হব
বিশ্বাসঘাটক ।
তথাপিতো কৰিলো প্ৰতিজ্ঞা
মাথো মাতৃ—তোমাৰেই সন্মানৰ বাবে
অৰ্জ্জুনত বাদে
অন্য চাৰি অনুজৰ
কোনোমতে সমৰত
নকৰো অন্যায় ।
কিন্তু আশৈশৱ
অৰ্জ্জুনেই প্ৰতিদ্বন্দ্বী মোৰ
সেয়ে মাতৃ
সমৰত দুজনৰ—মৰিব এজন ।
পঞ্চপুত্ৰ থাকিব তোমাৰ
মোৰ কিম্বা অৰ্জ্জুনৰ স'তে ।
নিসন্দেহে যোৱা মাতৃ
উভতি গৃহক ।
যোৱাৰ আগতে
পদধূলি দিয়া মাতৃ
অভাগা কৰ্ণক ।

হয়তোবা
এয়ে আদি—এয়ে শেষ
পুনুবাৰ সুযোগ নহব পাবে
মাতৃ বুলি পদধূলি লব।

(কৰ্ণই কুন্তীক সেৱা কৰে)

পট

৪থ—দৃশ্য

ৰণস্থল

(চাৰিওফালে কেৱল’ হাহাকাৰ — আৰ্ত্তনাদ। মাৰ
মাৰ, পলা পলা ইত্যাদি শুনা যায়। কুৰু পাণ্ডৱৰ
তুমুল যুদ্ধ। কিছুমান মৰে—কিছুমান পলায়।
ক্ষণে ক্ষণে আকাশ এন্ধাৰ হয়—জুই
জ্বলে — বতাহ বৰষুণ হয়। বাণৰ
সোসোৱনি — হাঁতীৰ চিঞঁৰ।
ৰথৰ ঘৰ ঘৰণি। শঙ্খনাদ।
জয়ধ্বনি শুনা যায়।
‘শেষত জয় পাণ্ডৱৰ জয়”
জয় ধৰ্ম্মৰাজৰ জয়”
শুনা গ’ল)

৫ম দৃশ্য।

প্ৰাসাদ।

(শকুনি। মনত আনন্দ।)

শকুনি—কৌৰবৰ ধ্বংসৰ সূত্ৰপাত হৈছে—ভীষ্ম গ'ল, দ্ৰোণাচাৰ্য্য গ'ল—কৌৰবৰ সোহাত বাওহাত খহি পৰিল। এনেকৈয়ে সকলোবোৰ যাব। কৌৰবৰ আশা—কৌৰবৰ অহঙ্কাৰ কুৰুক্ষেত্ৰ পূণ্যভূমিত সমাধিস্থ হব—ইয়াক বোধ কৰিবৰ ক্ষমতা দুৰ্য্যোধনৰ নাই। প্ৰতিহিংসা পৰায়ণ শকুনিৰ মন্ত্ৰণা কি অথলে যাব পাৰে? (ইফাল সিফাল কৰি) দুৰ্য্যোধনে যি সকলক লৈ যুদ্ধ জয়ৰ আশা কৰিছিলা তাৰে দুজন সুলকি পৰিল। একমাত্ৰ বাকী আছে কৰ্ণ। কৰ্ণও যাব—তাত তিলমানো সন্দেহ নাই। যদুপতি শ্ৰীকৃষ্ণৰ ছলনাত কৌৰবৰ পক্ষৰ কোনেও জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। য'ক—সকলো য'ক কৰ্ণ য'ক—দুঃশাসন য'ক—দুৰ্য্যোধন য'ক এটা এটাকৈ কৌৰবৰ সকলোবে কালৰ সোঁতত উটি য'ক। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ বুকুত এশখন চিতাৰ জুই জ্বলি উঠক—তেতিয়াহে শকুনিৰ প্ৰাণ চেঁচা পৰিব—প্ৰতিহিংসাৰ জুই নুমাই যাব।

(বিষাদ মনেৰে দুৰ্য্যোধন আৰু
দুঃশাসনৰ প্ৰবেশ।)

দুৰ্য্যো—মামা ।

শকুনি—কোন ? ভাগিন ।

দুৰ্য্যো—ইকি হল মামা পিতামহ ভীষ্ম—ভাৰতৰ শ্ৰেষ্ঠ বীৰ—মাত্ৰ দহদিন যুদ্ধ কৰি শৰশয্যা গ্ৰহণ কৰিলে। আৰু গুৰু দ্ৰোণ—যাৰ বীৰত্বৰ তুলনা নাছিল—সেইহেন অসম প্ৰতাপী বীৰে মাত্ৰ চাৰিদিন যুদ্ধ কৰিয়েই মৃত্যু বৰণ কৰি ললে। মইযে ইয়াক কল্পনাও কৰা নাছিলো মামা।

শকুনি—চক্ৰান্ত—চক্ৰান্ত ভাগিন—সকলো সেই কলীয়া কৃষ্ণৰ চক্ৰান্ত—নহলে অৰ্জ্জুনৰ ক্ষমতা ক'ত ভীষ্মক পৰাজয় কৰে। মাত্ৰ চক্ৰান্ত কৰি শিখণ্ডীক ৰথৰ আগত ৰখাই নিৰস্ত্ৰ ভীষ্মক শৰশয্যাত পেলালে। অথচ লোকে কয় পাণ্ডৱ ধাৰ্ম্মিক ন্যায়পৰায়ণ। আৰু গুৰু দ্ৰোণ—পুত্ৰ শোকত ব্যাকুল—এনে অৱস্থাত শ্ৰীকৃষ্ণৰ কথামতে অৰ্জ্জুনে দিলে ধনুৰ গুণ কাটি—নিজৰ ধনুৰেই দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ ব্ৰহ্মতালু ভেদ কৰিলে—উস! কি কৰুণ দৃশ্য মনত পৰিলেই গাৰ লোম শিয়ৰি উঠে। নিৰস্ত্ৰ শোকাতুৰ নিজৰ শিক্ষাগুৰুক নিৰ্ম্মম ভাবে হত্যা কৰিছে অৰ্জ্জুনে। দুৰ্য্যোধন এই হত্যাৰ প্ৰতিশোধ লোৱা—এই অন্যায়ৰ শাস্তি দিয়া।

দুৰ্য্যো—কিন্তু কাক লৈ ইয়াৰ প্ৰতিশোধ লম, মামা। মোৰ সকলো আশা—সকলো গৰ্ব্ব—পিতামহ ভীষ্ম আৰু গুৰু দ্ৰোণৰ লগতে যে নিৰ্ম্মূল হৈ গল। ৰণ বল সৈন্যবল থাকিও কৌৰৱ আজি শক্তিহীন।

শকুনি—চিন্তা কিহৰ ভাগিন—এতিয়াও কৰ্ণ আছে—কৰ্ণই পাৰিব তোমাৰ গৌৰব অক্ষুণ্ণ ৰাখিব—এই হত্যাৰ প্ৰতিশোধ লব। হাজাৰ হলেও পিতামহ ভীষ্ম আৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্যই পাণ্ডৱক মৰমৰ চকু'ৰ চাইছিল এৰাব নোৱাৰিহে তোমাৰ ফলীয়া হৈ যুদ্ধ কৰিছিলি। কিন্তু কৰ্ণ সেই ধৰণৰ মানুহ নহয়। কৰ্ণ সঁচাই তোমাৰ বন্ধু—তোমাৰ একমাত্ৰ হিতাকাঙ্ক্ষী। পাণ্ডৱৰ প্ৰতি কৰ্ণৰ কোনো মমতা নাই।

দুঃশাসন—সঁচা কথা দাদা। মহাবীৰ কৰ্ণক এইবাৰ সেনাপতি পাতা—চাবা ৰণৰ গতি বদলি যাব। ভীষ্ম দ্ৰোণৰ নিচিনা কৰ্ণই কেতিয়াও পাণ্ডৱৰ উপেক্ষা নকৰে। পৰশুৰামৰ প্ৰিয় শিষ্য এই কৰ্ণ বীৰ—ভাৰত যুদ্ধৰ সেনাপতিৰ যোগ্য পুৰুষ।

শকুনি—দুঃশাসনে ঠিক কথাকেই কৈছে দুৰ্য্যোধন। কৰ্ণই পাৰিব পাণ্ডৱক পৰাজয় কৰি তোমাক ভাৰতৰ একছত্ৰী সম্ৰাট কৰিবলৈ। মোৰ বিশ্বাস কৰ্ণৰ আদি সেনাপতি পতা হলে তোমাৰ ইমান সেনা

ক্ষয় নহলেইহেতেন। এতিয়াও সময় আছে—এতিয়াও কৌৰৱৰ ৰণবল অটুত—দ্বিৰুক্তি নকৰি কৰ্ণক সেনাপতি পাতা। তোমাৰ জয় অনিবাৰ্য্য।

দুৰ্য্যো—মোৰেই ভুল মামা—বয়সক সন্মান কৰি পিতামহ ভীষ্ম আৰু দ্ৰোণক সেনাপতি পাতিছিলো। কিন্তু তেওঁলোকে কেৱল কৌৰৱৰ শক্তি—ৰণবলহে ক্ষয় কৰিলে। পাণ্ডৱৰ কোনো অনিষ্টই কৰিব নোৱাৰিলে। পাণ্ডৱৰ এজন বীৰো মাৰিব নোৱাৰিলে। কি কৰিম মামা—মোৰেই দুৰ্ভাগ্য।

শকুনি—এদিন দুদিনৰ পৰাজয়ে তোমাৰ কোনো হানি কৰিব নোৱাৰে। গতস্য শোচনা নাস্তি—অতীতক পাহৰি যোৱা। বৰ্ত্তমানৰ কাৰণে চিন্তা কৰা—ভৱিষ্যতৰ কাৰণে সাৱধান হোৱা। এইবাৰ কৰ্ণক সেনাপতি পাতি দুগুণ উৎসাহে পাণ্ডৱৰ ওপৰত জপিয়াই পৰা। ইয়াৰ ভিতৰত এটা কথা আছে—এই শ্ৰীকৃষ্ণই সকলো অনিষ্টৰ মূল—যদি অভিমন্যুৰ নিচিনা এই শ্ৰীকৃষ্ণকো কিবা উপায়েৰে আতৰাব পৰা গলহেঁতেন।

(কৰ্ণৰ প্ৰবেশ)

কৰ্ণ—নোৱাৰিবা নোৱাৰিবা মামা,
ব্যৰ্থ হব সকলো মন্ত্ৰনা
পাণ্ডৱক কৃষ্ণহীন

নোৱাৰা কৰিব।
দুৰ্য্যো—কিন্তু সখা
একমাত্র কৃষ্ণৰ কাৰণে
শৰশয্যাত ভীষ্ম পিতামহ
দ্রোণাচাৰ্য্য মৃত্যুৰ মুখত।
কৰ্ণ—সব লোকে ভাগ্যৰ লিখন
উপলক্ষ মাথো নাৰায়ণ।
পাহৰিলা জানো সখা
দুতৰূপে হস্তিনাক
আহোতে মাধৱ
বন্দী কৰি ৰাখিবৰ
কৰিলা প্ৰয়াস।
হ'লা জানো কৃতকাৰ্য্য তাত?
সত্য জানা
শ্ৰীকৃষ্ণ নৰৰূপী নাৰায়ণ
সখা পাণ্ডৱৰ।
দুঃশাসন—তথাপিতো
নৰদেহ ধাৰী কৃষ্ণ মৃত্যুৰ অধীন
তুমি যদি ইচ্ছা কৰা
অঙ্গ অধিপতি
সহজে নাশিব পাৰা

পাৰ্থসহ কুট যাদবক ৷
কৰ্ণ—সংসাৰ চলিছে ভাই
যাৰ নিৰ্দ্দেশত
যাৰ এটি ইঙ্গিতত
পলকতে হব নাশ
বিশ্বচৰাচৰ ।
শক্তি কত নি কীণ কৰ্ণৰ
নাশ কৰে মাধবক
—নাৰায়ণ পূৰ্ণ অৱতাৰ।
শকুনি—তোমাৰেই শক্তি আছে
অঙ্গ অধিপতি ।
তুমি বীৰ প্ৰিয় শিষ্য পৰশুৰামঁৰ
তুমিয়েই পাৰা মাথো
নাশ কৰি পাণ্ডৱক
শেষ কৰি ভাৰত সমৰ
দুৰ্য্যোধন নৃপতিক
আসমুদ্ৰ হিমাচল
ভাৰতবৰ্ষৰ
একছত্ৰী ৰজা কৰি দিব ।
দুৰ্য্যো—তুমি মাথো প্ৰিয় বন্ধু
কৌৰৱ পক্ষৰ—

তুমি মোৰ সকলো ভৰসা।
বধ কৰি পঞ্চ পাণ্ডৱক
কৌৰৱৰ কৰা উপকাৰ
আজীৱন কুৰুপতি
কৃতজ্ঞ থাকিব।

(শল্যৰ প্ৰবেশ)

শল্য—মহাৰাজ,
ভগ্নোৎসাহা কৌৰৱ বাহিনী।
অবিলম্বে সেনাপতি
কৰা নিয়োজিত।

দুৰ্যো—এইবাৰ উপযুক্ত
পাবা সেনাপতি।
প্ৰিয়বন্ধু কৰ্ণবীৰ
সেনাপতি হব ৰজা
ভাৰত যুদ্ধৰ।
যোৱা দু শাসন,
শিবিৰত জনোৱা সবাকো
কৌৰৱৰ সেনাপতি
অঙ্গ অধিপতি
সাজু হ'ক যুদ্ধৰ কাৰণে।

দুঃশা—যিবা আজ্ঞা দাদা।

(দুঃশাসন গল)

দুৰ্য্যো—সখা, কৌৰৱৰ ভৱিষ্যত
তোমাৰ হাতত আজি
কৰিলো অৰ্পণ ।
লক্ষ লক্ষ পদাতিক
গজ বাজী লই
অৱতীৰ্ণ হোৱা সখা
কৌৰৱৰ সেনাপতি ৰূপে ।
কৰ্ণ—কোনো চিন্তা নাই,
যি সন্মানেৰে
বিভূষিত কৰিলা কৰ্ণক
অমৰ্য্যদা নকৰে কৰ্ণই ।
কৰিলো প্ৰতিজ্ঞা
থাকে মানে শৰীৰত
শেষ ৰক্তকণা
কৌৰৱৰ হিতৰ কাৰণে
পাণ্ডৱৰ সৰ্ব্বনাশ
জীৱনৰ ব্ৰত ।
দুৰ্যো—নিশ্চিন্ত কৰিলা সখা ।
কৰ্ণ—কিন্তু—
দুৰ্যো—কিন্তু কি বন্ধু ।
কৰ্ণ—পাৰ্থৰ সাৰথি সখা

নিজে নাৰায়ণ—অতিকে কৌশলী ।
থাকিলহেঁতেন যদি
মোৰো কোনো চতুৰ সাৰথি ।
দুৰ্যো—সঁচা কথা
উপযুক্ত সাৰথিৰ অভাৱত
ৰণ জয় নহয় সম্ভৱ ।
(শল্যক চাই)
মদ্ৰপতি —
শল্য—কওক ৰাজন ।
দুৰ্যো—ৰাখিবনে এটি অনুৰোধ ?
শল্য—অনুৰোধ কিয় ? আদেশ কৰক
নতশিৰে কৰিম পালন ।
দুৰ্যো—তেনেহলে অনুগ্ৰহ কৰি
সখাৰ সাৰথি হই
কৌৰৱৰ কৰা উপকাৰ ।
শল্য—আনন্দেৰে কৰিলো স্বীকাৰ ।
বীৰৰ সাৰথি হোৱা
পৰম সৌভাগ্য ।
অঙ্গ অধিপতি,
চিন্তা নকৰিবা
মই হম সাৰথি তোমাৰ

কৃষ্ণ যেনে সাৰথি পাৰ্থৰ ।

কৰ্ণ—ধন্যবাদ মদ্ৰপতি ।

দুৰ্য্যো—বলা সখা

বলা মদ্ৰপতি
উৎসাহীত কৰোগৈ
আমাৰ সেনাক ।

(কৰ্ণ শল্য আৰু দুৰ্য্যোধন গল)

শকুনি—শকুনিৰ প্ৰতিহিংসাৰ
ৰুদ্ৰ দাবানল
জ্বলি উঠে সহস্ৰ শিখাৰে ।
পুৰি যায় কুৰুকুল—
ভস্ম হয় কৌৰৱ বাহিনী
হা ! হা !! হা !!!
দুৰ্য্যোধন—
মৰণৰ আগ মুহূৰ্ত্তত
মাথো তোৰ এই আস্ফালন ।

পট ।

৬ষ্ঠ দৃশ্য

কক্ষ।

(কৰ্ণৰ প্ৰবেশ)

কৰ্ণ—পদ্মা পদ্মা।

(পদ্মাৰ প্ৰবেশ)

পদ্মা—নাথ

কৰ্ণ—আজি মোৰ আনন্দৰ দিন।
আনন্দত আত্মহাৰা
অতীতৰ সকলো পাহৰি।

পদ্মা—কি কাৰণে আজি নাথ
আনন্দ ইমান ?

কৰ্ণ—সেনাপতি আজি মই
ভাৰত যুদ্ধৰ।
ঘৃনিত—লাঞ্ছিত প্ৰিয়ে
অস্পৃশ্য কৰ্ণই
সেনাপতি ৰূপে আজি
কৌৰবৰ বিপুল বাহিনী লৈ
পাণ্ডবৰ হব সন্মুখীন।
নহযনে আনন্দৰ কথা ?
শ্ৰেষ্ঠত্বৰ দাবী লই
ভাৰতৰ ক্ষত্ৰিয় মণ্ডলী

যি কৰ্ণক কৰে উপহাস
সেই সুত পুত্ৰ আজি
কৌৰবৰ মুখ্য সেনাপতি।
পদ্মা—ইযে অতি গৌৰবৰ কথা।
বুক'ক্ষত্ৰ সমৰৰ
সেনাপতি হোৱা
নহয় সামান্য কথা নাথ।
এই মহা সন্মানৰ বাবে
ঈশ্বৰক দিছো ধন্যবাদ।
কৰ্ণ—আনন্দত আত্মহাৰা
লাভ কৰি শ্ৰেষ্ঠপদ
কুৰু সেনাপতি
কিন্তু প্ৰিয়ে
অদূৰত বাজে শুনা
ভীষণ ভৈৰৱ ৰবে
মৃত্যু ভেৰী তোমাৰ কৰ্ণৰ।
পদ্মা—ছি নাথ—
কিয়নো শুনায় এনে
অমঙ্গল কথা।
কৰ্ণ—সঁচা প্ৰিয়ে
মৃত্যু আহি ধৰিছে চুলিত।

গৰ্ব্ব কৰি প্ৰবেশিম
কাল সমৰত
কিন্তু নোৱাৰিম ফিৰিব শুনাই
নাপাম তোমাক দেখা—এই জনমত।
পদ্মা—মিছা এই আতঙ্কৰ
বিভীষিকা আকি
নিদিবা প্ৰাণত ব্যথা।
ভগবান থাকিব সহায়,
নিৰ্ব্বিঘ্নে আহিবা ঘূৰি
জয়মাল্য লই।
কৰ্ণ—মাত্ৰ এই ক্ষণিকৰ
সান্ত্বনা মনৰ।
জানা পদ্মা,
কাৰ সতে মহাযুদ্ধ
কৰিব লাগিব?
বিপক্ষত বৰ পাৰ্থ
দেৱদত্ত অগ্নিদত্ত
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ লই,
সাৰথি থাকিব যাৰ
নিজে যদুপতি—স্বয়ং ঈশ্বৰ
আৰু মই যাম

কবচ কুণ্ডলহীন
ঋষিশাপ—গুৰুশাপ
মহা ভাৰ লই।
কিন্তু মৰণতো শান্তি পাম প্ৰিয়ে।
আশৈশৱ প্ৰতিদণ্ডী
পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ
মোৰে পদ্মা সহোদৰ ভাই

পদ্মা—তোমাৰেই সহোদৰ ভাই।
ইকি নাথ ৰহস্য কাহিনী
কেনেকৈ পাৰ্থ তব
হ'ল সহোদৰ ?

কৰ্ণ—তুমিতো জানিছা পদ্মা
নহো মই সুতবংশ জাত
ৰহস্যেৰে ঢাকি থোৱা
জন্মতত্ব মোৰ।
কিন্তু কালি প্ৰত্যুষত
পুণ্যৱতী যমুনা তীৰত
ৰহস্যৰ ভেদী আৱৰণ
ওলাই পৰিল মোৰ জনম কাহিনী
শুনি তুমি হবা আচৰিত
সুতপুত্ৰ কৰ্ণ আজি

জ্যেষ্ঠ পাণ্ডৱৰ।
কুন্তী দেবী মাতৃ প্ৰিয়ে
পিতা মোৰ দেবতা ভাস্কৰ।
পদ্মা—ভাগ্যৱান ভাগ্যৱান তুমি
আৰু ভাগ্যৱতী ময়ো নাথ
তোমাৰ লগতে।
কৰ্ণ—ভাগ্যৱান ক'ত পদ্মা
অতি ভাগ্যহীন মই।
নহলেনো কিয়
মাতৃ যাৰ কুন্তী দেৱী
পিতৃ দিবাকৰ—
তথাপিতো জনম দিনৰে পৰা
লাঞ্ছনাৰ সহি বেত্ৰাঘাট,
প্ৰিয় শিষ্য হৈয়ো কিয়
শিক্ষা দাতা আপোন গুৰুৰ
লভিলো হেঁতেন প্ৰিয়ে
কাল অভিশাপ?
এয়ে মাত্ৰ শান্তনা মনৰ
জন্মৰ লগতে পদ্মা
বঞ্চিত যি সৌভাগ্যৰ পৰা
পালো তাকে

মৰণৰ আগ মুহূৰ্ত্তত।
পদ্মা—কি উপায়ে
ৰহস্যৰ হ'ল সমাধান?
কৰ্ণ—মাতৃৰ মুখৰে পৰা
অবগত সকলো কাহিনী।
জননী নিজেই
ভাঙ্গি কলে জন্ম তত্ত্ব মোৰ।
মাতৃ যেবে কুমাৰী আছিল
তেতিয়াই জন্ম মোৰ
ভাস্কৰ তেজত।
লোক লজ্জা—কলঙ্ক ভয়ত
জন্ম মুহূৰ্ত্ততে
ত্যাগ কৰি সকলো মমতা
পুত্ৰস্নেহ বিসৰ্জ্জন দি
উটুৱাই দিলে মোক—যমুনা জলত।
ভাগ্যৰ বলত মাথো নমৰিলো মই।
সেই দিনা নোৱাৰিলে
মাতৃ হৈয়ো পালিব পুত্ৰক—
আজি কয়
পাণ্ডৱৰ সতে মিলি
সসাগৰা পৃথিবীৰ অধীশ্বৰ হব।

ইও কি সম্ভৱ প্ৰিয়ে এই জনমত ?
নালাগে জ্যেষ্ঠতা মোক—নালাগে গৌৰৱ
সূৰ্য্য পুত্ৰ বুলি খ্যাত ৰম জগতত
সেয়ে মোৰ গৌৰৱৰ কথা ।
তথাপিতো—বিপদত এৰি মোৰ
প্ৰাণৰ মিত্ৰক
নোৱাৰিম পাণ্ডৱৰ
পক্ষ লব মই ।

পদ্মা—পাৰিবানে জানি শুনি
ভ্ৰাতৃ বক্ষ লক্ষ্য কৰি
সন্ধান কৰিব নাথ
তবংকজ্ৰ বান ?

কৰ্ণ—হযতোবা মমতাত
কপি উঠি হাত
লক্ষ্য ভ্ৰষ্ট হব মোৰ বাণ
তথাপিতো সেনাপতি আজি মই
কৌৰৱ পক্ষৰ ।
মাতেই ভৰসা ৰাখি
নিশ্চিন্ত মনেৰে আছে
কুৰু অধিপতি ।
কিন্তু নাজানে সখাই

অতি নিঃশ্ব আজি মই
একো নাই সম্বল কৰ্ণৰ।
নাই পদ্মা মাতৃ আশার্ব্বাদ
নাই মোৰ দেহৰক্ষী কবচ কুণ্ডল।
আছে মাথো গুৰু অভিশাপ
ভাইৰ মৰমে ভৰা দুৰ্ব্বল হৃদয়।
তথাপিতো চেষ্টা কৰি চাম
পাৰো যদি বন্ধুত্বৰ প্ৰতিদান দিব।
বলা প্ৰিয়ে
অবিলম্বে যুদ্ধ যাত্ৰা
কৰিব লাগিব।

পট।

৭ম দৃশ্য

ৰণস্থল।

(ভীম আৰু ঘটোৎকচ।)

ভীম—শুন পুত্ৰ
তই আজি সেনাপতি

পাণ্ডৱ পক্ষৰ ।
বুজিছ নিশ্চয়
কিমান দায়িত্ব লৈ
প্ৰবেশিছ সমৰ থলিত ।
পাণ্ডৱৰ মান যশ—জয়ৰ গৌৰৱ –
সকলো নিৰ্ভৰ আজি তোৰে ওপৰত

ঘট—তাৰ বাবে চিন্তা নাই পিতা ।
তুমি যাৰ জন্মদাতা
কৰ্ত্তব্যত পৰাঙ্মুখ—নহয় সিজন ।
যেতিয়ালৈ থাকে মোৰ বুকুৰ স্পন্দন
সাধ্য নাই কৌৰৱৰ
পাণ্ডৱক কৰে পৰাজয় ।

ভীম—তেনে যা পুত্ৰ
ভীম প্ৰভঞ্জন দৰে
প্ৰবেশি ৰণত
দলিত মথিত কৰি
শত্ৰু সেনাদল—
জয়মাল্য আন পাণ্ডৱৰ ।
মনত ৰাখিবি পুত্ৰ
কৰ্ণ আজি সেনাপতি
কৌৰৱ পক্ষৰ—

নহে সাধাৰণ
প্ৰিয় শিষ্য পৰশুৰামৰ।

ঘটোৎ—তব আশীৰ্ব্বাদ ৰব
দেহৰক্ষী মোৰ।

(ঘটোৎকচ গ'ল। দূৰত কোলাহল।)

ভীম—সোৱা,
মূৰ্ত্তিমান সমনৰ দৰে
কৰ্ণই কৰিছে নাশ
পাণ্ডৱ বাহিনী।
ৰবি, ৰবি মূৰ্খ, ৰাধেয় দুৰ্ম্মতি
তোৰ আজি শেষদিন
ভীমৰ হাতত।

(বেগে ভীমৰ প্ৰস্থান। আন ফালেদি কৰ্ণৰ প্ৰবেশ)

কৰ্ণ—পিতৃসম পৰাক্ৰমী
বীৰ ঘটোৎকচ,
উন্মত্ত মাতঙ্গ দৰে
নাশ কৰে কৌৰৱ বাহিনী।
কোনো জনে পাৰা নাই তিষ্ঠিব ৰণত।
সোৱা, অলম্বুষ ৰাক্ষসৰ স'তে
এইবাৰ লাগিলে সমৰ।
ভীম নন্দনৰ বাবে

অলম্বুষে হব যোগ্যজন।
কিন্তু মই বিচাৰিছো যাক
ক'ত সেই পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ ?

ভীম—কলৈ পলাব খোজ ৰাধেয় দুৰ্ম্মতি ?
যম আজি উপস্থিত সমুখত তোৰ।

কৰ্ণ—থ'ক থ'ক বৃকোদৰ
বীৰত্বৰ নকৰা বৰাই।
জানো তুমি কত শক্তিমান।
বৃথা দম্ভ কৰি পৰিহাৰ
ভালে ভালে ঘূৰি যোৱা
জননী বাষক।
অন্যথায় অকালতে এৰিবা জীৱন।

ভীম—তই। তই মোৰ মৃত্যুদাতা!
ইমানেই স্পৰ্দ্ধা হ'ল
কৌৰৱৰ সেনাপতি হই।
চা তেনে বীৰত্ব ভীমৰ
পাৰ যদি ৰক্ষা কৰ শিৰ আপোনাৰ।

(ভীমে গদালৈ খেদি আহে। কৰ্ণই বাণ মাৰে। ভীম
হাতৰ পৰা গদা পৰি যায়। ভীম হতভম্ব।)

কৰ্ণ—(হাঁহি) এয়েই বীৰত্ব!
এই শক্তি লৈ

যুদ্ধত প্ৰবৃত্ত হোৱা কর্ণৰ লগত।
(ভীমৰ ওচৰ চাপি, গালে মুখে হাত ফুৰায়।)
বৃকোদৰ, ভয় নাই
অপকাৰ নকৰো তোমাৰ
নিৰ্ব্বিঘ্নে পাৰিবা যাব
জননী ৰক্ষক।
পবন নন্দন তুমি—
বজ্ৰৰ নিচিনা দেহা অতিকে কঠিন
কিন্তু গণ্ডস্থল ইমান কোমল! (হাঁহে)
যোৱা, যোৱা ভীম
কৰ্ত্তব্যত নকৰা ব্যাঘাত। (কর্ণ গ'ল)

ভীম—উস্। ইমানেই অপমান
গণ্ডস্থল স্পৰ্শ কৰি
উপহাস কৰিলে ভীমক,
ইমানেই স্পৰ্দ্ধা অস্পৃশ্যৰ।
শুন, শুন, হেৰ ৰাধাৰ নন্দন
কৰিলো প্ৰতিজ্ঞা
বুকুৰ তেজেৰে তোৰ
ধাঁজত নকৰো মানে গণ্ডস্থল মোৰ
বৃশ্চিক দংশন প্ৰায় জ্বলিব সৰ্ব্বদা।
(বেগে প্ৰস্থান)

(কৃপাচাৰ্য্যৰ প্ৰবেশ)

কৃপা—অলম্বুষ হত হ'ল
চকুৰ আগতে।
মহা পৰাক্ৰমী বীৰ
ভীমৰ নন্দন
নিৰ্ভিক হৃদয়ে যুজে কৌৰবৰ স'তে।
নাশ কৰে অগণন
সেনা কৌৰৱৰ।

(দু শাসনৰ প্ৰবেশ।)

দুঃশাসন—কি কাৰণে নিৰ্জ্জনত
অপেক্ষিছা কৃপাচাৰ্য্য বীৰ।
সৌৱা চোৱা,
ঘটোৎকচে নাশ কৰে
কৌৰৱ সেনানী।
আৰু তুমি—
কৌৰৱৰ হিতাকাঙ্ক্ষী হৈ
এনেদৰে থাকা যদি
নিৰপেক্ষ ভাবে
ঘটোৎকচে নাশ কৰি
সকলো সেনানী
আনন্দেৰে গুচি যাব

নিজ শিবিৰক।
আহা বীৰ—
অবিলম্বে নাশ কৰো
দুৰ্দ্দান্ত ৰাক্ষস।

(দুঃশাসন গ'ল)

কৃপা—যোৱা দুশাসন
তুমি মই নোৱাৰিম
ভীম পুত্ৰ কৰিব বিনাশ।
সোৱা, এই ফাললৈকে আ'হ
দুৰন্ত ৰাক্ষস।

(ঘটোৎকচৰ প্ৰবেশ)

ঘটোৎ—তুমিয়েনে কৃপাচাৰ্য্য বীৰ ?
ব্ৰাহ্মণ কুলত জন্মি
যাগ-যজ্ঞ কৰি পৰিহাৰ
ত্যাগ কৰি কৰ্ত্তব্য নিজৰ
ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম লৈ
নৰৰক্তে পিন্ধিছা তিলক ?
ধিক্ ! ধিক্ ! কৃপাচাৰ্য্য
অনাচাৰী হিংসুক ব্ৰাহ্মণ।
জীয়াই থাকিব ইচ্ছা
আছে যদি সুন্দৰ ধৰাত

এতিয়াও থাকোতে সময়
শৰধনু কৰি পৰিত্যাগ
হিংসা বৃত্তি আতৰাই
অন্তৰৰ পৰা
ধাৰ্ম্মিক ব্ৰাহ্মণ দৰে
পুনুৰাৰ ৰত হোৱা
মানৱৰ কল্যাণ চিন্তাত ।

কৃপা—তই মোক ধৰ্ম্মজ্ঞান
নেলাগে শিকাব!
কিনো জান ধৰ্ম্মৰ মহিমা
নৰমাংস ভোজী তই
দুৰন্ত ৰাক্ষস ।
ৰণস্থল এই—
নিজৰ কৰ্ত্তব্য কৰ
পাৰ যদি ৰক্ষা কৰ
আপোনাৰ প্ৰাণ।

ঘটোৎ—বেচ ।

(মায়াৰ বলত ঘটোৎকচৰ হাতত গদাৰ ঠাইত ধনু হ'ল। দুয়ো যুদ্ধ কৰি কৰি প্ৰস্থান। যুদ্ধৰত কৰ্ণ আৰু যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰবেশ। যুধিষ্ঠিৰৰ ধনু কটা গ'ল। কৰ্ণই মুক্ত অসি লৈ খেদি গৈ যুধিষ্ঠিৰৰ হাতত ধৰিলে)

কৰ্ণ—এতিয়া উপায় ধৰ্ম্মৰাজ ?
পৰাজিত তুমি।
একে একে তোমাৰ ৰক্ষক
প্ৰাণ লৈ পলাইছে
ৰণস্থল এৰি
তুমি মাথো গৰ্ব্ব কৰি
সৰ্ব্বনাশ আনিলা চপাই।
কোনে বাৰু ৰক্ষা এবে
কৰিব তোমাক।
ক'ত পাৰ্থ—ভাই বৃকোদৰ
ক'ত সেই কুট কৃষ্ণ
উপাস্য তোমাৰ ?
কোনো নাই
এতিয়াই শিৰচ্ছেদ কৰি
দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ ভবিষ্য সপোন
পৰিণত কৰি দিব পাৰো দিঠকত।
নতু বন্দী কৰি
হাতে গলে শিকলি লগাই
পঠিয়াই দিও যদি
কৌৰৱৰ কাৰাগাৰ লৈ
মৰণ যন্ত্ৰণা ভুগি

আজীৱন চকুপানী
টুকিব লাগিব।
মুক্ত হব নোৱাৰিবা তুমি-
নোৱাৰিব মুক্তি দিব
পাৰ্থ বৃকোদৰে।
কিন্তু যোৱা যুধিষ্ঠিৰ
মুক্তি দিলো স্বেচ্ছায় তোমাক।
তোমাৰ অনিষ্ট সাধি
কৰ্ণই ন কৰে ভঙ্গ
প্ৰতিজ্ঞা নিজৰ।
কিন্তু ভৱিষ্যতে হবা সাৱধান। (কৰ্ণ গ'ল।)

যুধি—উস ভগৱান।

(লাহে লাহে যুধিষ্ঠিৰ গ'ল।)

(শকুনি, দুৰ্য্যোধনৰ প্ৰবেশ)

দুৰ্য্যো—ঘটোৎকচে যে মহাপ্ৰলয়ৰ সৃষ্টি কৰিলে মাম বুক পক্ষৰ কোনো একজন বীৰেই ৰণত তিষ্ঠিব প নাই। অলম্বুষ মৰিল—কৃপাচাৰ্য্য পৰাজিত—অশ্বথাম মূৰ্চ্ছিত।

শকুনি—ভীম নন্দনে একালৰ পৰা কৌৰৱ সেনা ধ্বংস ক যাব লাগিছে—অথচ কৌৰৱ সেনাপতিয়ে ইয়াৰ কো প্ৰতিকাৰ কৰিব পৰা নাই। মইতো আচৰিত হৈছো

কৰ্ণৰ নিচিনা বীৰ আজি কৌৰৱৰ সেনাপতি অথচ এই ৰাক্ষস এতিয়াও জীৱিত।

দুৰ্য্যো—যদি এনেকৈয়ে কৌৰৱৰ সেনা ধ্বংসৰ মুখত পৰিব লগীয়াহয় তেনে কৌৰৱৰ ৰণ জয়ৰ আশা সুদূৰ পৰাহত মামা।

শকুনি—উত্তাৰল নহবা ভাগিন। ভাবিব দিয়া—কৰ্ণয়ো কি শেষত বিশ্বাসঘাতকতা কৰিব!

(কৰ্ণৰ প্ৰবেশ)

কৰ্ণ—তাৰ আগে
দ্বাদশ মাৰ্ত্তণ্ড উদি দূৰ গগণত
পুৰি দিব বিশ্বচৰাচৰ।
হব পাৰো সুত পুত্ৰ
বিশ্বৰ অস্পৃশ্য
কিন্তু অকৃতজ্ঞ নহও মোমাই।

দুৰ্য্যো—সখা, সমৰত ঘটোৎকচে
নাশ কৰে অগণন সেনা,
কি কাৰণে অপেক্ষা কৰিছা?
বধ কৰা
বধ কৰা সখা এই
দুৰ্দ্দান্ত ৰাক্ষস।

কৰ্ণ—নিৰুপায় কৰ্ণ আজি

একোৱেই পোৱা নাই
বধৰ উপায়।
দুৰ্য্যো—তেনেহলে আজিতেই হব শেষ
ভাৰত সমৰ ?
কৌৰৱৰ হব পৰাজয় ?
উস্, সখা।
কৰ্ণ—একঘাতী বাণ আছে
মোৰ ওচৰত।
তাৰে পাৰো ভীমৰ পুত্ৰক মই
কৰিব বিনাশ।
কিন্তু সখা, সেই বাণ—
অৰ্জ্জুনৰ মৃত্যু বাণ
সযত্নে ৰাখিছো তাক
অৰ্জ্জুনৰ বধৰ কাৰণে।
দুৰ্য্যো—ঘটোৎকচে যেনেদৰে
কৰিছে সমৰ
অবিলম্বে শেষ হব
সকলোৱে মোৰ—
নাম মাত্ৰ নাথাকিব
কৌৰৱ পক্ষৰ।
আজি যদি কুৰুকুল

ধ্বংস হৈ যায়
অৰ্জুনক বধ কৰি
কি কৰিবা তুমি ?
সখা মিনতি প্ৰাণৰ
অৰ্জুনৰ বধ আশা
এৰি ভৱিষ্যত
বৰ্ত্তমান চিন্তা কৰা—
বধ কৰা অবিলম্বে
ভীমৰ পুত্ৰক।
ৰক্ষা কৰা কৌৰৱক আজি।

শকুনি—অঙ্গপতি
ভাবিবৰ নাই অৱসৰ
বধ কৰা ঘটোৎকচ
ৰক্ষা কৰা কৌৰৱৰ মান।
বৰ্ত্তমান এৰি থই
ভৱিষ্যত চিন্তা কৰি
কৌৰৱৰ সৰ্ব্বনাশ
নকৰিবা তুমি।
এই কাৰণেই—
ভীষ্ম দ্ৰোণে নোৱাৰিলে
জিনিব পাণ্ডৱ।

কৰ্ণ—তেন্তে, সেয়ে হক মামা।
যোৱা মহাৰাজ
ঘটোৎকচ বধ বাৰ্ত্তা
এতিয়াই ৰাষ্ট্ৰ হব
তব শিবিৰত।
আজি হব কৌৰৱৰ জয়।
ভাবিছিলো
কবচ কুণ্ডল দানি
লাভ কৰি একঘাতী বাণ
অনায়াসে বধ কৰি তৃতীয় পাণ্ডৱ
উৰুৱাম কৌৰৱৰ বিজয় পতাকা।
কিন্তু নিয়তিৰ পৰিহাস—
ঘটোৎকচে সকলোকে
দিলে নাশ কৰি,
ভৱিষ্যত ব'ল সখা কালৰ হাতত।

(কৰ্ণ গ'ল)

দুৰ্য্যো—বলা মামা—শান্তি লভো
ৰাক্ষসৰ মৃত্যু দৃশ্য চাই।
(শকুনি, দুৰ্য্যোধন গ'ল। ভীমৰ প্ৰৱেশ)

ভীম—ক'ত দুঃশাসন?
বাৰে বাৰে এৰি ৰণস্থল

ভাবিছ কি ৰক্ষা পাবি
ভীমৰ হাতত।
চাৰি কুৰি ওঠৰটা
ভ্ৰাতৃ হত্যা কৰি
এতিয়াও তৃপ্ত হোৱা নাই—
লাগে তোৰ বুকুৰ শোণিত
অতিকে তৃষ্ণাৰ্ত্ত আজি
ভ্ৰাতৃঘাতী ভীম।
(ভীম গ'ল। ঘটোৎকচৰ প্ৰৱেশ)

ঘটো।— নপলাবা নপলাবা
পাণ্ডৱ সেনানী
যুদ্ধ কৰা বীৰৰ নিচিনা
নাশ কৰা কৌৰৱ বাহিনী
এৰি থই ৰণভূমি কৰ্ণৰ ভয়ত
কলঙ্ক নানিব কেৱে—
ক্ষত্ৰিয় নামত।
(কৰ্ণৰ প্ৰৱেশ)

কৰ্ণ— সাজু হোৱা ঘটোৎকচ
মৃত্যুৰ কাৰণে,
পাচতো উৎসাহ দিবা
পাণ্ডৱ সেনাক।

ঘটো—তুমিয়ে কি কৰ্ণবীৰ
কুৰু সেনাপতি ?
অতপৰে ক'ত বাৰু
আছিলা লুকাই ?
তোমাকেই বিচাৰিছো—
তুমি হেনো কৌৰৱৰ
সকলো ভৰসা
প্ৰিয় বন্ধু কুৰু নৃপতিৰ।
প্ৰতিজ্ঞা কৰিছা হেনো
পাণ্ডৱক নাশ কৰি
ৰাজ্য দিবা সখাক তোমাৰ ?
কিন্তু নোৱাৰিবা প্ৰতিজ্ঞা ৰাখিব।
তোমাৰ সকলো দম্ভ
তোমাৰ প্ৰতিজ্ঞা—
ভৰিৰে দলিত কৰি
এতিয়াই পঠিয়াম
মৃত্যু পুৰীলৈ।

কৰ্ণ—সামান্য ৰাক্ষস হই
অবহেলা কৰ আজি
প্ৰতিজ্ঞা কৰ্ণৰ।
মূৰ্খ, এতিয়াই পাবি প্ৰতিফল।

নাশ কৰি সামান্য সেনানী
স্পৰ্দ্ধা তোৰ বাঢ়িলে বহুত।
এই তোৰ মৃত্যুবাণ।

(ধনুত বাণ যোৰে)

অন্তিমত মাত তোৰ
পিতা বৃকোদৰ
শেষবাৰ চাই ল ক
জীবিত থাকোতে।

(বাণ মাৰে)

ঘটোৎ—(আৰ্ত্তনাদ কৰি) পিতা! পিতা!!
(পৰি যায়) উস্। নাৰায়ণ। (মৃত্যু)

কৰ্ণ—যোদ্ধা বীৰ।
নিৰ্ম্মম হৃদয়ে আজি
নিজ হাতে পুত্ৰ বধ
কৰিলে কৰ্ণই।
শান্তনা মনৰ মাথো
যি বাণেৰে ভ্ৰাতুষ্পুত্ৰ
কৰিলো বিনাশ,
সেয়ে মোৰো মৃত্যুপথ
দিলে মোকোলাই।

(কৰ্ণ গল। ভীমৰ প্ৰবেশ)

ভীম—ক'ত। ক'ত পুত্ৰ
কি কাৰণে আৰ্ত্তনাদ কৰি
মাতিছিলি পিতা পিতা বুলি ?
(ঘটোৎকচ পৰি থকা দেখি)
পুত্ৰ—(বহি গাত হাত দি)
শেষ।
উস পুত্ৰ।
আনন্দেৰে মৰণক কৰিলি বৰণ।
(মূৰে-কপালে হাত দিয়ে। দুঃশাসনৰ প্ৰবেশ।)

দুঃশাসন—মৃত পুত্ৰ সমুখত লই
শোকৰ সময় ভীম নহয় এতিয়া
ৰণভূমি এই—গদা লোৱা—
তুমিও মুহূৰ্ত্তে হবা পুত্ৰ অনুগামী।

ভীম—(জাপ মাৰি গদালৈ)
দুঃশাসন !
পাপিষ্ঠ দুৰ্ম্মতি হেৰ কলঙ্ক কুলৰ
পুষ্কবাৰ আহ্বানিছ ৰণ।
ভাবিছ কি
শক্তিহীন হব ভীম
পুত্ৰৰ শোকত।
ভুল, ভুল মূৰ্খ

ভীমৰ হৃদয় আজি
দয়া মায়া হীন।
পুত্ৰ ব'ক
লাগে মাত্ৰ বক্ষ ৰক্ত তোৰ।
পাৰিবিনে এইবাৰ—ৰক্ষিব নিজক ?
(দু শাসনক আক্ৰমণ কৰে।—যুদ্ধ। জাপ মাৰি
দু শাসনক পেলাই লৈ বুকুত বহি)

ভীম—এইবাৰ পূৰ্ণ হব কাম।। মনৰ।
দুষ্ট দু শাসন
মনত পৰেনে পাপী কথা অতীতৰ ?
এই খন হাতেৰেই
দ্ৰৌপদীৰ চুলি মুঠি মাৰি
আনিছিলি ৰাজসভা লৈ। (হাতত মাৰে)
আৰু এই মুখেৰেই
জ্যেষ্ঠ বুলি নকৰি বিচাৰ
কটু কথা বুলিছিলি
ধৰ্ম্ম নন্দনক। (মুখত মাৰে।
এতিয়া।
আৰুবাৰ কটু কথা কৰ উচ্চাৰণ
এতিয়াও কৰ উপহাস।
অতীতৰ কুকৰ্ম্মৰ

আজি পাবি যোগ্য পুৰস্কাৰ।
আৰ্ত্তস্বৰে মাত মূৰ্খ শকুনি কৰ্ণক
পাবে যদি পৰিত্ৰাণ
কৰক ইবাৰ।
দেখিছনে—
অতিকে পিপাসাতুৰ
আজি বৃকোদৰ
অণ্ঠ-কণ্ঠ শুকাইছে মোৰ
লাগে—লাগে তোৰ বুকুৰ অমৃত।
অতদিন আছিলি পলাই ?
আজি মোৰ হাতৰ মুঠিত।
অতদিনে পূৰ্ণ হ'ল
প্ৰতিজ্ঞা ভীমৰ।
হা। ! হা ! ! হা !!!

দুঃশাসন—দাদা—

ভীম—দাদা। কোন দাদা তোৰ ?
ভীমতো নহও মই—
মুৰ্ত্তিমান প্ৰতিজ্ঞা ভীমৰ
ভ্ৰাতৃ ৰক্ত ললুপ ৰাক্ষস।
(লগে লগে দুঃশাসনৰ বুকু নখেৰে ফালি দি মুখ
দিয়ে। দুঃশাসনে আৰ্ত্তনাদ কৰি উঠে আৰু লগে লগে

মৃত্যু । এক আঁজলি তেজ লৈ ভীম উঠি)
হা ! হা !! হা !!!
পূর্ণ আজি প্ৰতিজ্ঞা ভীমৰ ।
আজি হস্তে বেণীযুক্ত হব কেশ
দ্ৰোপদ বালাৰ ।

পট ।

৮ম দৃশ্য

পাণ্ডৱ শিবিৰ ।

(যুধিষ্ঠিৰ অকলে)

যুধি—হাতৰ মুঠিত পায়ো
কিয় জানো এৰি দিলে
নুবুজিলো একোকে কাৰণ ।
ইচ্ছা কৰা হলে
বন্দী কিম্বা শিৰচ্ছেদ কৰি
পাৰিলেহেঁতেন লব
আশাতীত পুৰস্কাৰ
কৌৰৱৰ পৰা ।
প্ৰতিজ্ঞাৰ বাবে জেনো

মুক্তি পালো মই।
কিনো বাক প্ৰতিজ্ঞা কৰ্ণৰ
নুবুজিলো ৰহস্য ইয়াৰ।

(অৰ্জ্জুনৰ প্ৰবেশ)

কোন ? অৰ্জ্জুন।
কোৱা ভাই শেষ ফল আজিৰ যুদ্ধৰ
মৰিছেনে কৰ্ণবীৰ কুৰু সেনাপতি ?

অৰ্জ্জুন—দাদা।

যুধি—তুমিও কি পৰাজিত
আজিৰ ৰণত ?

অৰ্জ্জুন—মইতো নাছিলো আজি
কুৰুক্ষেত্ৰ ৰণ প্ৰাঙ্গনত।
নাৰায়ণী সেনাসহ
সংসপ্তক সমৰ থলিত
যুদ্ধ ৰত আছিলো ৰাজন।
অলপ আগতে মাথো
পাইছো শিবিৰ।
ইয়াতেহে জানিব পাৰিলো
কৰ্ণৰ হাতত আজি—

যুধি—আক, অতি আনন্দিত তুমি।

অৰ্জ্জুন—দাদা—

যুধি — বুজিছো অৰ্জ্জুন
যিদিনাই বুজি পোৱা
ঘোৰ যুদ্ধ হব বুলি
কুৰুক্ষেত্ৰ সমৰ থলিত
সখাক লগত লই
আগতে আতৰি পৰা
বিপদৰ পৰা ।
তোমাৰেই অৱহেলা হেতু
অভিমন্যু—ৰ শৰ প্ৰদীপ,
সমৰত নিহত সিদিনা—
আৰু আজি ঘটোৎকচ পৰিলে ৰণত ।
পৰাজিত বৃকোদৰ—
দুই ভাই মাদ্ৰীৰ নন্দন ।
সকলোৰে সমুখত
অপমান কৰে মোক
ৰাধেয় দুৰ্ম্মতি ।
ভুল মই কৰিলো আগতে
আশা কৰি বীৰত্ব তোমাৰ—
নহলে নাপালো হৈ
এনে অপমান ।

অৰ্জ্জুন — দাদা,

অজানিত অপৰাধ
ক্ষমা কৰা দাসৰ তোমাৰ ।
এইবাৰ কৰ্ণক বিনাশ কৰি—

যুধি—থ'ক থ'ক পাৰ্থ
নালাগে কৰিব আৰু
বৃথা অঙ্গীকাৰ
নুশুনো দুনাই তোৰ
দাম্ভিক বচন ।
বৃথা তোৰ মুখৰ বৰাই ।
বৃথা তোৰ অগ্নিদত্ত দেবদত্ত বাণ
সম্মান কৰিলি হানি
গাণ্ডীব ধনুৰ ।
অজয় গাণ্ডীব ধনু
অক্ষয় তূণীৰ
অগ্নিদেবে কৰিছিল দান
ইন্দ্ৰে দিলে কত অস্ত্ৰ
লেখ জোখ নাই
ভূবন সংহাৰ অস্ত্ৰ
দিলে পশুপতি
চিত্ৰসেন দত্ত মায়াৰথ
সাৰথি মাধব নিজে ত্ৰিজগত পতি ।

তথাপিতো নোৱাৰিলি বধিব কৰ্ণক।
ধিক! ধিক তোৰ বীৰত্ব কাহিনী।
অতিকে অযোগ্য তই
ধৰিব গাণ্ডীৱ।

অৰ্জ্জুন—কি! ইমানেই স্পৰ্দ্ধা হ'ল
নিন্দা কৰি গাণ্ডীৱক
বাৰে বাৰে কোৱা তুমি
পৰিত্যাগ কৰিব গাণ্ডীৱ।
মস্তিষ্ক বিকৃত প্ৰায়
গাণ্ডীৱক কৰা তিৰস্কাৰ
পাৰ্থই নকৰে ক্ষমা এই অপৰাধ।
(অসি উলিয়াই যুধিষ্ঠিৰক কাটিব
যায় শ্ৰীকৃষ্ণ আহি বাধা দিয়ে)

শ্ৰীকৃষ্ণ—কি কৰা, কি কৰা সখা
জ্যেষ্ঠ ভাই ধৰ্ম্মৰাজ
পিতৃতুল্য তব।
কি কাৰণে বিবেক ৰোহিত হৈ
ডুব যোৱা পাপৰ পঙ্কত।

অৰ্জ্জুন—প্ৰতিজ্ঞা পাৰ্থৰ
জ্যেষ্ঠ হ'ক—গুৰু হ'ক—
গাণ্ডীৱক যিজনে কৰে তিৰস্কাৰ,

যিয়ে কব
পৰিত্যাগ কৰিব গাণ্ডীৱ
শাস্তি দিম শিৰচ্ছেদ কৰি ।
কিনো দোষ কৰিছিলো মই
কি কাৰণে নিন্দা কৰে মোক ?
কি কাৰণে নিন্দা কৰে
গাণ্ডীৱ ধনুক ?
কৰ্ণৰ লগত যুঁজি
পালে অপমান,
মোৰ তাত কিবা অপৰাধ ?
সকলো দুখৰ মূল
এই ধৰ্ম্মৰাজ ।
পাশা খেলি
ৰাজ্যধন সকলো হেৰাই
চাৰি ভাই কত কষ্ট
ভুঞ্জিছো বনত
তথাপিতো পালিছো আদেশ ।
জ্যেষ্ঠ বুলি চিৰদিন অনুগত থাকি
আজি পালো যোগ্য পুৰস্কাৰ ।
(যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি)
তোমাৰ কাৰণে আজি

বঞ্চিত কৰিছো হাত জ্ঞাতিৰ তেজেৰে—
তোমাৰ কাৰণে মাথো
বধ কৰি পিতামহ—শিক্ষাদাতা গুৰু—
মহাপাপ কৰিছো অৰ্জ্জুন।
তুমি যত অনিষ্টৰ মূল।
ভাগ্যবলে পালো প্ৰাণ
সখাৰ কাৰণে।
কিন্তু পাৰ্থৰ প্ৰতিজ্ঞা জানা
নাযায় অথলে।
প্ৰতিজ্ঞা আছিল
নোৱাৰিলে নিন্দাকাৰা
কৰিবলৈ বধ
নিজ প্ৰাণ উচ্ছৰ্গা কৰিম।
(অস্ত্ৰ লৈ আত্মহত্যা কৰিব খোজে,
কৃষ্ণই বাধ দি)

শ্ৰীকৃষ্ণ—কি কৰিছা বাৰে বাৰে
বাতুলৰ দৰে ?

অৰ্জ্জুন—তেনে জানো ব্যৰ্থ হব
পাৰ্থৰ প্ৰতিজ্ঞা।
মিনতি কৰিছো সখা
এৰি দিয়া—এৰি দিয়া

ধৰ্ম্ম ৰক্ষা হ'ক ফাল্গুনীৰ ।

শ্ৰীকৃষ্ণ—প্ৰতিজ্ঞা নহয় ব্যৰ্থ ।
শুনা সখা,
নিজক প্ৰশংসা কৰা
তাতে হব মৰণ সমান ।
নহবা অবুজ
ক্ষমা কৰা অজানিত
দোষ ৰাজনৰ ।

অৰ্জ্জুন—(ভাবি) তোমাৰেই ইচ্ছা পূৰ্ণ হ'ক ।
শুনা ধৰ্ম্মৰাজ,
যি পাৰ্থক কৰিছা উপেক্ষা
সেই পাৰ্থ মহাবীৰ
বিখ্যাত বিশ্বত ।
দাহ কৰি অকলে খাণ্ডৱ
পৰিতৃপ্ত কৰি হুতাশন
লভিছিলো গাণ্ডীৱ ধনুক ।
নিপাতকবচ বধি
নিষ্কণ্টক কৰি দিছো অমৰাৱতীক ।
পৰাজিত কৰি পশুপতি
লভিছিলো অস্ত্ৰ পাশুপত ।
মোৰ সমতুল্য বীৰ

কোনো নাই এই বসুধাত।
আজি পুনু কৰিলো প্ৰতিজ্ঞা
সাক্ষী ৰ'লা—তুমি নাৰায়ণ
সাক্ষী ৰ'ল হাতৰ গাণ্ডীৱ
কৰ্ণক বধিম মই—
কালি সমৰত।
নোৱাৰো পুৰাব যদি
নিজ অঙ্গীকাৰ
লুপ্ত হব পাৰ্থ নাম
পৃথিৱীৰ পৰা।

কৃষ্ণ—উচিত নহ'ল সখা
নদৰে বান্ধ খোৱা
প্ৰতিজ্ঞা পাশত।
সামান্য নহয় কৰ্ণ
ভাৰতৰ খ্যাতনামা বীৰ
প্ৰিয় শিষ্য পৰশুৰামৰ।
জানা সখা
এনে জন নাই বীৰ
পৃথিৱী বুকুত—
তুলনাত হব পাৰে কৰ্ণৰ সমান,
তুমিতো সামান্য।

বলি বীৰ—বালি বীৰ
অৰ্দ্ধ হনুমান
নাছিলেও নহবও কৰ্ণৰ সমান।

অৰ্জ্জুন—তুমিতো থাকিবা সখা
পাৰ্থৰ সহায়।
তুমি শক্তি তুমি বল
তুমি মোৰ সকলো ভৰসা।

(কৃষ্ণই তাঁহে)

পট

৯ম দৃশ্য।

ৰণস্থল।

(ৰথত কৰ্ণ। সাৰথি শৈল্য)

কৰ্ণ—মাধৱৰ কৌশলত
ব্যৰ্থ হ'ল সৰ্পবাণ মোৰ।
বিনিময়ে শিৰচ্ছেদ
কিৰিটিহে কটা গ'ল
দাম্ভিক পাৰ্থৰ।

শৈল্য—সখা যাৰ নাৰায়ণ
সমৰে বিপদ জানো

ইমান সহজে ?
মাত্ৰ এই কৃষ্ণৰ কাৰণে
আজিও জীবিত আছে
পঞ্চ ভাই পাণ্ডুৰ নন্দন।
আজিও জীবিত পাৰ্থ
গাণ্ডীৱ হাতত।
এক মাত্ৰ কৃষ্ণৰ কাৰণে—
ভীষ্ম পিতামহ
গুৰু দ্ৰোণ—হত সমৰত।
সেই কৃষ্ণ থাকে মানে
সাৰথি ৰথৰ
তুমি জানো আশা কৰা
বিনাশ কৰিবা বুলি
পাণ্ডু নন্দনক ?

কৰ্ণ—জানো মদ্ৰপতি,
কিন্তু পাৰ্থ বধ অসম্ভৱ
মাথো মোৰ ভাগ্যৰ কাৰণে।
শক্তিমান হৈও আজি
শক্তি নাই কৰ্ণৰ বাহুত।
অভিশপ্ত জীৱনৰ
ব্যৰ্থতাই লগৰী কৰ্ণৰ।

কবচ কুণ্ডল নাই
নাই মোৰ ইন্দ্ৰদত্ত বাণ—
অস্ত্ৰ শিক্ষা যত মোৰ
সকলো নিষ্ফল আজি
গুৰুৰ শাপত।
ভাগ্য! ভাগ্য মন্ত্ৰপতি
নহলে কৃষ্ণৰো নাছিল শকতি
ৰক্ষিব পাৰ্থক।
বিস্মৃতিৰ মাজ তেও
বাণ আঘাতত
বাৰে বাৰে মূৰ্চ্ছাহত
ইন্দ্ৰৰ নন্দন।
এনেকৈয়ে চাম চেষ্টা কৰি।
শেলা—সৌৱা চোৱা
পুনুবাৰ আহে পাৰ্থ
ৰুদ্ৰ মূৰ্ত্তি ধৰি।
কৰ্ণ—আহক আহিব দিয়া
এইবাৰ শেষ চেষ্টা
সকলো শিক্ষাৰ।
(কৃষ্ণ অৰ্জ্জুন ৰথত আছে)
অৰ্জ্জুন—কন্তেক মূৰ্চ্ছিত দেখি

ভাবিছ কি ৰক্ষা পালি
আজি সমৰত ।
এইবাৰ সাজু হ
মৃত্যুৰ কাৰণে ।

কৰ্ণ—কাম নাই বৃথা দম্ভ কৰি
আত্মৰক্ষা কৰা পাৰ্থ
আজি সমৰত ।

(দুয়োৰো যুদ্ধ । অৰ্জুন অস্থিৰ হৈ উঠে । হঠাৎ ভয়ঙ্কৰ শব্দ হৈ পৃথিবী কঁপি উঠি আকাশ অন্ধকাৰ হয় । যেতিয়া পোহৰ হ'ল দেখা গ'ল কৰ্ণৰ ৰথৰ চকা পৃথিৱীৰ বুকুত সোমাই গৈছে । কৰ্ণ মাটিত । শল্য নাই)

কৰ্ণ—পাৰ্থ । পাৰ্থ ।।
সম্বৰা । সম্বৰা বাণ
ক্ষণিকৰ বাবে ।
এই চোৱা নিয়তিৰ
ক্ৰুড় চলনাত
ৰথচক্ৰ গ্ৰাসিছে মেদিনী ।
দিয়া অৱসৰ
উদ্ধাৰি আপোন ৰথ
পুনুৰবাৰ অৱতীৰ্ণ

হয় সমৰত।
শ্ৰীকৃষ্ণ—শতকৰ কথালৈ
কৰ্ণপাত কৰি
নকৰিবা সুযোগৰ
অপ-ব্যৱহাৰ।
মুহূৰ্ত্তও অপেক্ষা নকৰি
বধ কৰা কৰ্ণ বীৰ
কুৰু সেনাপতি।
কৰ্ণ—যদুপতি, নহবা নিষ্ঠুৰ তুমি
নকৰিবা ফাল্গুনাক
পুনু উত্তেজিত।
চোৱা কৃষ্ণ,
দৈৱক্ৰমে পাৰ্থ তব ৰথ ওপৰত
আৰু মই ধৰাৰ বক্ষত।
শ্ৰীকৃষ্ণ—কোনো ক্ষতি নাই।
—সখা!
কৰ্ণ—অৰ্জ্জুন!
বীৰ বুলি খ্যাত তুমি
সমগ্ৰ বিশ্বত
সাৰথিৰ বাক্য শুনি
নহবা নিৰ্দ্দয়।

ক্ষন্তেক অপেক্ষা কৰা
ৰাখা তব বীৰ খ্যাতি।
ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম ৰাখা
বীৰ সব্যসাচী।
শ্ৰীকৃষ্ণ—বেচ আজি ধৰ্ম্মলৈ
পৰিলে মনত।
জানি তোৰ আসন্ন মৰণ
ধৰ্ম্মৰ দোহাই দি
ৰক্ষা পাব খোজ এই
অৰ্জ্জুন হাতত।
শুনা পাৰ্থ
কৌৰৱৰ সেনাপতি এই
দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ পৰম সুহৃদ
যম সম শত্ৰু পাণ্ডৱৰ।
মুহূৰ্ত্তও অপেক্ষা কৰি
বধ কৰা চিৰ শত্ৰু,
পূৰ্ণ কৰা প্ৰতিজ্ঞা তোমাৰ
কিয়নো পাহৰি যোৱা
এই কৰ্ণ আদি কৰি
সপ্তৰথী বেৰি
নি সহায় অস্ত্ৰহীন

অভিমন্যু পুত্ৰৰ তোমাৰ
নিৰ্দ্দয় নিষ্ঠুৰ ভাবে
কৰিছিলে বধ।
তাৰে আজি লোৱা প্ৰতিশোধ।

কৰ্ণ—ঠিক কথা শুনালা যাদৱ
কৌৰৱেহে কৰিছে অধৰ্ম্ম,
পাণ্ডৱৰ কোনো দোষ নাই
মহাবীৰ ভীষ্ম পিতামহ
কোৱা। কোৱা কৃষ্ণ
কোন ধৰ্ম্মমতে
শিখণ্ডীক বহুৱাই ৰথৰ আগত
বাৰে বাৰে অস্ত্ৰাঘাত কৰি
এই তৃতীয় পাণ্ডৱে
ধৰ্ম্ম প্ৰাণ মহামানৱক
শৰশয্যা কৰালে গ্ৰহণ ?
কোন ধৰ্ম্ম মতে কৃষ্ণ
শোকাতুৰ আপোন গুৰুৱে মোৰ
অস্ত্ৰ এৰি ধনু ধৰি
থুতুৰি তলত
পুত্ৰ বধ বাৰ্ত্তা শুনি
চকুপানী টুকিছিল

পুত্ৰৰ শোকত—
কাটি ধনুৰ্গুণ
ভেদ কৰাই ব্ৰহ্মতালু
নিজৰ ধনুৰে
দ্ৰোণক কৰিলে বধ
ধাৰ্ম্মিক পাৰ্থই ?
তুমি। তুমি কৃষ্ণ সকলোৰে মূল।
তোমাৰ কাৰণে মাথো
ভায়ে ভায়ে লাগিছে বিবাদ
তোমাৰ কাৰণে মাথো
বুদ্ধিহীন কুৰু নৰপতি।

শ্ৰীকৃষ্ণ—বিলম্ব নকৰা সখা
বধ কৰা ৰাধেয় দুৰ্ম্মতি।
মনত পেলোৱা পাৰ্থ
কুট পাশা খেল—
বিষদান—জতুগৃহ দাহ—
দ্ৰৌপদীৰ লজ্জা নাশৰ
নিলাজ প্ৰচেষ্টা।

অৰ্জ্জুন— উস্। লেলিহান সহস্ৰ শিখাৰে
জ্বলিল প্ৰাণত সখা
প্ৰতিহিংসা জুই।

দয়া নাই—মায়া নাই
ধৰ্ম্মা ধৰ্ম্ম নকৰো বিচাৰ
শত্ৰুবধ জীৱনৰ ব্ৰত।
কোনো কথা নুশুনো কৰ্ণৰ
এই মই ললো ধনুৰ্ব্বাণ।

কৰ্ণ—বেচ! এয়ে তোৰ ক্ষত্ৰ ধৰ্ম্ম
এয়ে তোৰ বীৰত্ব ফাল্গুনী?
নীচ! নীচ অতি নীচ তই
কলঙ্ক কালিমা দিলি
বীৰৰ নামত,
কলঙ্কিত হ'ল তোৰ
হাতৰ গাণ্ডীব!
অতি ভাগ্যবান তই
মায়াৰথ—
নাৰায়ণ সাৰথি ৰথৰ
তথাপিতো পাৰিলোহেঁতেন,
কিন্তু দুৰ্ভাগ্য কৰ্ণৰ।
দেৱতাৰ চক্ৰান্তই
গুৰু অভিশাপে
ধৰিত্ৰীৰ নিৰ্ম্মম আঘাতে
কৰ্ণক কৰিছে আজি

বহু শক্তিহীন,
সেয়ে তোৰ এই আস্ফালন।
নহলে — নহলে পাৰ্থ—। (অস্থিৰ হয়)

অৰ্জ্জুন — তাৰ আগে পাৰ যদি
আত্ম ৰক্ষা কৰ।

(বাণ মাৰে। যুদ্ধ। অৰ্জ্জুন মূৰ্চ্ছা যায়।)

কৰ্ণ—যদুপতি সখা তব চেতনা বিহীন।
শুশ্ৰূষাত ৰত হোৱা
কৰ্ণই নামাৰে বাণ মূৰ্চ্ছিত জনৰ।

(ধনুৰ্ব্বাণ এৰি ৰথৰ চকা উদ্ধাৰৰ চেষ্টা কৰে। অৰ্জ্জুনে চেতনা পায়।)

অৰ্জ্জুন—সখা।

শ্ৰীকৃষ্ণ—সুস্থ তুমি
এইবাৰ নাশ কৰা শত্ৰুক তোমাৰ

অৰ্জ্জুন—আৰু সখা নকৰো অপেক্ষা
এই চোৱা ব্ৰহ্মবাণ
মৃত্যুবাণ পাপীষ্ঠ কৰ্ণৰ

(অৰ্জ্জুনে বাণ ত্যাগ কৰে। ৰথৰ চকাত ধৰি থকা অৱস্থাতে কৰ্ণৰ বুকুত বাণ পৰে। পৃথিৱী কপি উঠে আকাশ অন্ধকাৰ হয়)

কৰ্ণ—উস, ধন্য ধন্য পাৰ্থ—

ধন্য নাম বীৰ সব্যসাচী।

পট পৰিবৰ্ত্তন।

পাণ্ডৱ শিবিৰ।

(যুধিষ্ঠিৰৰ কোলাত কুন্তী কাষত সহদেৱ)

যুধি—কোৱা মাতৃ তোমাৰ এই আকস্মিক মূৰ্চ্ছাৰ কাৰণ কি?

কুন্তী—কেনেকৈ কম পুত্ৰ। মাত্ৰ তোৰ মাতৃৰ আদেশ কৰ্ণৰ মৃতদেহৰ ওপৰত যেন কোনো অত্যাচাৰ কৰা নহয়।

যুধি—কাৰণ?

কুন্তী—কাৰণ। কৰ্ণ—কৰ্ণ মোৰ বৰ পুত্ৰ—তহঁতৰ জ্যেষ্ঠ ভাই। উস কৰ্ণ—অভিমানী পুত্ৰ মোৰ—

(কুন্তী আকৌ মূৰ্চ্ছা গ'ল)

যুধি—উস ভগবান। ইকি অঘটন ঘটালা প্ৰভু। সহদেৱ, কাল বিলম্ব নকৰি ৰণভূমিলৈ যোৱা—মোৰ আদেশ কৰ্ণক যেন কোনো দুৰ্ব্বাক্য বোলা নহয়।

(সহদেৱ গ'ল)

(আগৰ ৰণক্ষেত্ৰ)

(কিলাকুটিৰ ওপৰত ভৰ দি কৰ্ণ। ওচৰত কৃষ্ণ আৰু অৰ্জ্জুন।)

কৰ্ণ—নাৰায়ণ—

তোমাৰ ইচ্ছাই পূৰ্ণ হ'ল প্ৰভু।

অন্তিমৰ প্ৰাৰ্থনা কৰ্ণৰ
ক্ষমা কৰা সকলোকে মোৰ।
আজি হস্তে শেষ কৰ্ম্ম
অস্পৃশ্য কৰ্ণৰ।

দূৰত ভীম—ক'ত, ক'ত কৰ্ণ—ৰাধেয় দুৰ্ম্মতি
লাগে মোক বুকুৰ শোণিত
বৃশ্চিক দংশন সম
গণ্ডস্থল জ্বলে অবিৰাম।

(ভীমৰ প্ৰবেশ। আনফালেদি সহদেৱৰ প্ৰবেশ)

সহ—দাদা, দাদা ধৰ্ম্মৰাজৰ আদেশ—অঙ্গৰাজক যেন কোনো দুৰ্ব্বাক্য বোলা নহয়—কোনো অত্যাচাৰ কৰা নহয়।

ভীম—দাদাৰ আদেশ। কাৰণ?

(বেগেৰে যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰবেশ)

যুধি—কাৰণ। কাৰণ সুধিছা বৃকোদৰ?
জানা আজি কোন পৰে
কাল সমৰত?
পাণ্ডৱৰ জ্যেষ্ঠ ভাই
এই কৰ্ণবীৰ। (লৰি গৈ কৰ্ণক সাৱটি ধৰে)

যুধি—দাদা, দাদা
আজিহে বুজিলো
কি কাৰণে সেই দিন

হাতৰ মুঠিত পায়ো
এৰি গ'লা মোক।
জানিছিলা যদি দাদা
সকলোকে তুমি
তেনে কিয় এনেদৰে
পাণ্ডৱক ভ্ৰাতৃঘাতী
কা'পৰে সজালা ?

কৰ্ণ—তাৰ বাবে কোনো দু'খ নকৰিবা ভাই।
জানিলো যেতিয়া
পঞ্চভাই পাণ্ডুৰ নন্দন সহোদৰ মোৰ
নাছিলে উপায় মোৰ
পৰিচয় দিব।
যোৱা ভাই
ভাৰতৰ একছত্ৰী ৰজা হৈ
খ্যাতি ৰাখা ভাৰত ভূমিত।
বৃকোদৰ।

ভীম—(ভৰিত পৰি) দাদা, দাদা
ক্ষমা কৰা ভীমক তোমাৰ।
নাজানি ৰহস্য
নানাভাৱে তিৰস্কাৰ
কৰিছো তোমাক।

কৰ্ণ—তাৰ বাবে নালাগে ভাবিব ।
তোমালোক ভাই মোৰ
এয়ে মোৰ শান্তনা শেষৰ ।
আজীৱন লাঞ্ছনাৰ সহি বেত্ৰাঘাত
মৰণত যি সৌভাগ্যৰ হলো অধিকাৰী
তাৰ বাবে নিজে আজি
ধন্য হলো ভাই ।
যদুপতি ,
ক্ষমা কৰা দাসক তোমাৰ
মৰণৰ সিপাৰত
পাও যেন তোমাৰে আশ্ৰয় ।
বিদায়—বিদায় ভাই
অস্পৃশ্য কৰ্ণৰ বাবে নকৰিবা শোক ।
আদিতেই অন্ত হ'ল মিলন আমাৰ ।
(হাতেৰে বুকুৰ কাড় উলিয়ায়)
উস । নাৰা—য়—ণ । (মৃত্যু)

অৰ্জ্জুন—দাদা । দাদা ।

(কৃষ্ণৰ বাহিৰে সকলোৰে কৰ্ণক সাবটি ধৰে) ।

—যৱনিকা—

GOVERNMENT OF ASSAM
Call No -
DISTRICT LIBRARY

অনিচ্ছাকৃত ভুল ভ্ৰান্তিৰ কাৰণে লেখক পাঠক পাঠিকাসকলৰ ওচৰত ঋণী।